

דיני תערוכות חמץ

סימן תמ"ז

חמץ בפסח במשהו

סעיף א

א. חמץ בפסח אוסר תערוכתו במשהו^א בין בתערוכת מין במינו, בין במין בשאינו מינו, ואפילו בהנאה הכללית^ב, ולקמן יתבאר מה הדין בכל סוג של תערוכות בין לח בלח או יבש ביבש או לח ביבש.

טעם שחמץ אוסר במשהו

ב. נחלקו גדולי הראשונים אם חמץ שאוסר בפסח במשהו הוא משום דבר שיש לו מתירין, או משום חומרא של כרת, ויש כמה נ"מ בזה וראה הערה ג.

ציונים והערות

א. טור סעיף א' שכן דעת רוב המפרשים ודלא כהשאלות שפסק דינו בנותן טעם, ואין נוהגין כן. שו"ע סעיף א', ועי' במגן אברהם הקדמה לס"ק א' שכתב דמן התורה הרי החמץ בטל ברוב, אלא שגזרו חכמים על חמץ לאסור אפילו במשהו, כיון דאית ביה כרת ולא בדיל איניש מיניה כולי שתא.

ועי' בשערי תשובה סימן תס"ז ס"ק ל' שכתב דכל גזירת רבנן על חמץ שאוסר במשהו הוא דוקא אם החמץ הוא של ישראל, אבל אם נפל לתוך התבשיל חמץ של גוי, או של הפקר אינו אוסר במשהו. ועי' בפסקי תשובות ריש סימן תמ"ז שהביא מח' גדולה בין האחרונים אם פוסקים כהשערי תשובה.

ולענין איסור משהו, אף דקיימא לן כשיטת רוב ראשונים שחמץ אוסר

במשהו ולא בנתינת טעם כדעת השאלות, מ"מ במשנה ברורה ס"ק ב' כתב בשם החק יעקב ס"ק א' ועוד דהיכא שיש עוד הרבה צדדים להקל סמכינן על השאלות. ועי' באשל אברהם מבוטשאטש ס"ק א' שכתב דהיכא שיש ספק תערוכות כו"ע מודי דהוי ספיקא במידי דרבנן שמא לא נתערב, ואת"ל שנתערב, שמא ההלכה כהשאלות דבטל בששים.

ולענין חומר האיסור חמץ במשהו עי' בשו"ת רדב"ז חלק ג' סימן תקמ"ו במה שכתב מדוע נשתנה חמץ מכל איסורין שבתורה.

ב. שם.

ג. רמב"ם בהל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הלכה ט', שכתב דחמץ הוא ליה דבר שיש לו מתירין, דחמץ זה יהא מותר

ציונים והערות

בו איסור כרת ועוד דלא בדיל איניש מיניה. ועי' לקמן בסעיף י"א שיש אומרים שאוסר כל התערוכות משום דהוי דבר שיש לו מתירין, וכך מובא בט"ז ס"ק א' שנחלקו הראשונים בטעם הדבר, דלפי הרמב"ם הוי דבר שיש לו מתירין, ואילו להרא"ש משום דחמץ הוי דבר שאי אפשר לבדיל איניש מיניה כולה שתא לפיכך החמירו עליו במשהו, וראה לקמן יתר אריכות בין המח' שלהם. ועי' בחדושי רעק"א שכתב על שיטת הרמב"ם שחמץ הוא דבר שיש לו מתירין משום דבערב פסח אחרי זמן איסורו אסור מין במינו במשהו משום דיש לו מתירין.

ונפקא מינה בין שני הטעמים יהיה בחמץ נוקשה שנתערב בפסח שאינו בטל בששים, שהרי יש לו מתירין לפי הרמב"ם, אבל להרא"ש דטעמא משום כרת צריך שיהא ששים כנגד החמץ נוקשה.

עוד יוצא נפקא מינה אם המאכל יתקלקל, דהרמב"ם יודה שאין לו מתירין כדעת המחבר ביורה דעה סימן ק"ב סעיף ד', משא"כ לדעת הרא"ש בכל גווני אסור ונמצא דלכל אחד מן הטעמים נמצא צד קולא וחומרא, ולמעשה רוב הפוסקים קבלו טעם הרא"ש. והנה כל הנ"ל מיירי בטעם מדוע חמץ אוסר במשהו, אבל בענין אי חמץ עצמו הוי דבר שיש לו מתירין כיון דאחרי פסח מותרת באכילה עי' לקמן מה שהבאנו מח' בזה על שו"ע סעיף ב'.

לאחר הפסח. ויש שהקשו על טעמו של הרמב"ם דבדרך כלל דבר שיש לו מתירין הוא שהאיסור עצמו יהיה מותר, והכא החמץ שהוא בעין אסור משום קנס דבל יראה. ובכל זאת הרמב"ם עצמו ביאר דהוא דבר שיש לו מתירין, ואע"ג דכל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אינו אלא במינו ושלא במינו בטל כמו שכתוב ביורה דעה סימן ק"ב סעיף א', מכל מקום בחמץ החמירו יותר אפילו שלא במינו דאינו בטל.

והרא"ש בפרק כל שעה סימן ה' כתב דהטעם שהחמירו בחמץ מפני שהתורה החמירה בחמץ יותר מבכל איסורים שחיבה כרת ולכן החמירו יותר בביטולו במשהו. ולכאורה טעם זה אינו מספיק, משום דאפשר לומר כן לגבי דם וחלב שהם בכרת, ולכן הרא"ש עצמו כתב במסכת עבודה זרה פרק ה' סימן כ"ט עוד טעם שיש להחמיר בחמץ היינו משום דלא בדילי איניש מיניה כולה שתא משא"כ בדם וחלב. ועי' בערוך השלחן סעיף ב' שהביא כל זה ותמה שהרא"ש לכאורה סותר את עצמו, ולכך הביא ב' טעמים, דהיינו שעיקר הטעם משום כרת, ואע"ג שדם וחלב גם כן בכרת ולא החמירו במשהו, החמירו בחמץ בחמץ משום שיש סברא נוספת דלא בדילי מיניה. ועי' בספר חוט שני הל' פסח פרק שביעי שער הציון ס"ק מ"ד שכתב דלפי טעם זה באמת צ"ע אמאי מותר בערב פסח, וע"כ דנקטינן משום חומרא דכרת. ועי' בפמ"ג שם שכתב דתרתני בעינן שיש

הנזהר בחמץ במשהו בפסח

ג. כתב האר"י ז"ל דהנזהר ממה שהו של חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה.^ד

שיעור משהו לאסור בפסח

ד. יש אומרים ששיעור חמץ האוסר במשהו הוא שיעור שיש לו השפעה אלא שהוא מועט מאוד, אבל דבר שאין לו השפעה כלל אין בזה איסור משהו, ולכן פירורים שאינם חייבים בביעור, אם נפלו לתבשיל אוסרים אם יש בהם טעם חמץ, ואפילו אם נתייבשו קודם הפסח ונעשו כעץ, מ"מ בתבשיל חוזרים ונותנים טעם.^ה

ציונים והערות

ד. הובא דבריו בבאר היטב ס"ק א', ומכאן נראה כמה חמור חמץ בפסח, ובספר חוט שני הל' פסח פרק שביעי עמוד צ"ט הביא כמה דוגמאות למעשה בחומר איסור חמץ בפסח שאוסר במשהו ונביא מקצת דבריו כאן לתועלת הדינים העולים למעשה. והנה אע"פ שהזכרנו לעיל שיש אחרונים שאומרים ספק תערוכות במשהו אינו אלא ספיקא במידי

דרבנן, מ"מ עי' בביאור הלכה ד"ה שמא בסעיף ד' שכתב דהחמירו בספק משהו משום דהוי ספיקא קרוב לודאי דמסתמא נשאר שם פירורין. ועי' בחזון איש סימן קי"ט ס"ק ד' ד"ה ולענין מכירה. אכן אם נפל דבר מסוים ואנו מסופקים אם הוא חמץ בזה גרע, כיון שהספק היא על עצם הדבר. אמנם זה דוקא אם יש סיבה לחוש שהיה חמץ דאל"ה לא מחזקינן רעותא.

ה. דעת הגר"ג קרליץ הובא בחוט שני שם, והוסיף דזו הוי תשובה לאלו שטוענים לאסור מי הכנרת כשמצאו שם חמץ, ומשמיה דהחזון איש מוסרים שאמר "משהו גם יש לו שיעור", ובשער

ועוד כתב שם דמי שהניח קדירות על הרצפה יש להתירו, דאף אם בודק את הבית כדין בדיקה דהיינו מהפירורין הנראין, מ"מ אחר שטיפת רצפות שלנו אין נשאר פירורים, ועל כן אח"כ אין צריך לחוש שמא יש חמץ ברצפה, אא"כ רואים איזה רעותא. ובשער הציון ס"ק נ"ג כתב ההיתר משום דהוי ספק משהו בלא איתחזק איסורא, ועי' בתשובות וכתבים מהחזון איש סימן קכ"ב. אמנם יש לעיין מהמבואר ברמ"א בסימן תמ"ז דבמדינות אלו נוהגים לא לאכול בשר ושאר מלוחים שמלחו קודם פסח ולא בדקו החמץ אף דהוי ספק משהו ולא

תרי משהו בפסח השתמשות במי כנרת ולמאגרים בפסח ה. חתיכת בשר וכדומה הכשרה לפסח שבלעה משהו של חמץ ואח"כ נתערבה בתבשיל אחר, נחלקו גדולי הפוסקים אם אומרים תרי משהו שיאסר אפילו התערובת השניה, ומשום כך יש מחמירים שלא לשתות

ציונים והערות

שהיקל בזה, וכן בספר שלמי מועד עמוד של"א הביא שהגרשו"א נהג לשוטפם ולהשתמש בהם.

ו. והנה נחלקו בזה הש"ך בנקודות הכסף בסימן צ"ב סעיף ד', והט"ז שם ס"ק ט"ז, דהנקודות הכסף נקט דכוונת הראשונים לגבי חנ"ג דמאחר שהאיסור מעורב ובלוע בתוך המאכל, הרי הוא נחשב כאינו מינו לגבי הנאסר, ולכן אינו אוסרו, ולכן כתב הש"ך דלפי זה באיסור משהו גם שלא במינם כגון חמץ בפסח יהיה הדין כמשהו הבלוע בחתיכה שאוסר במשהו וכן הסכים המגן אברהם סימן תס"ז בזה שאמרינן תרי משהו. וכבר השיגו כמה אחרונים על שיטת הש"ך דלמעשה הכל הוא מעורב באותו מין ומדוע שעל ידי דהאיסור מעורב בו נחשב כמין בשאינו מינו, הרי הר"ן בנדריים דף נ"ב. מובא בכמה מקומות בהלכות תערובות כתב שאם איסור מעורב בהיתר ולא נתבטל הוא נחשב כמין במינו יותר כלפי ההיתר שהוא מתערב בו שהרי הוא יותר דומה לו, ועי' ביד יהודה סימן צ"ב סוף סעיף ד', ואליה רבה בסימן תמ"ז. אכן הט"ז בסימן צ"ב סעיף ד' כתב שלא כדברי הש"ך דגם בפסח תרי משהו לא אמרינן וחתיכה שבלעה משהו חמץ אינה אוסרת אחרות, ולדינא כמה אחרונים כבר פסקו כהט"ז,

איתחזק ולכאורה הכא נמי בנידון דידן. ועוד הביא שם דאם נפל מצה או שאר מאכלים על הרצפה, אין בזה חשש אם רחצו את הרצפה אא"כ רואים איזה רעותא במאכל. ובשער הציון ס"ק נ"ד הביא שדעת הגר"נ קרליץ שליט"א לא נוחה לו מכל החששות והנערווין בחששות של תערובות חמץ. ובשבת ערב פסח נתן להדיח כוס ברכה שעמד בשולחן שאכלו עליו חמץ לברך עליו ברכת המזון במקום שהיה נקי לפסח, כיון שלא היה נראה עליו פירוורים. וכן אמר על מה ששאלו באדם אחד שאחזו שלווה חטה בביעור חמץ ורחץ את ידיו אמנם לא בקפידא ואחזו אח"כ מצה, וציין זאת בתורת דבר שאין לו מקום, ואמר שהוא בגדר אימת פסח על עם הארץ, ולמעשה אין צריך לחוש בכל החששות ואע"פ שהוא מקובל ברוב מקומות, מ"מ הא כבר איתא ברא"ש שמחמירין יותר מדאי. הגרי"י פישר זצ"ל הורה דכל כלי חם שנפל על הארץ בפסח, אין להשתמש בו בפסח זה, ואע"פ שלא מצוי חמץ על הקרקע בפסח, מ"מ חשש שמביאים חמץ על ידי דריסת הנעלים בחוץ. ואם נפל כלי חם בערב פסח על הארץ, אם היה המקום בחזקת נקי ולא היה על מקום הנפילה חמץ חם בתוך מעת לעת מותר להשתמש עם הכלי בפסח. אמנם בהגדה של פסח להגרי"ש אלישיב זצ"ל הביא

מים מהכנרת, כמו שיתבאר בהערה באריכות.

ציונים והערות

- ועי' בשער הציון סימן תס"ז ס"ק ס"ז שכתב דבמקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב יש להתיר אפילו באכילה. ועי' בפמ"ג ובחוות דעת מה שכתבו בזה, ועי' ברעק"א בהגהות יורה דעה סימן ק"ו.
- ולענין תרי משהו קודם פסח עי' בשו"ת עמק התשובה חלק ח' סימן מ"ז שכתב אם אחד צריך לערב איזה דבר בחלב משום שאם יבשל איזה דבר מחזיק לו משום בריאותו, ואותו דבר אפשר שבא מכח כחו דשאור, אם מותר לערב קודם הפסח, נראה דאף שמחמירינן בתרי משהו, מ"מ קודם הפסח לא אמרינן תרי משהו, לענין חזור וניעור כן נראה, ומשום דברים דעבידא לטעמא אין לחוש משום דדבר זה לא ניתן לטעמא אלא לבטל איזה מין כח שיש בהחלב שלא יזיק לו ושפיר דמי, עכ"ד.
- ז. והנה משום כך ועוד כמה חששות דנו כבר גדולי העולם איך מותרים לשתות מים ממי הכנרת פה בארץ ישראל הרי יתכן שנזרק לשם משהו של פרוסות לחם, ומשם מוליכים את המים לעוד מיכלים של מים או למאגרים וכדומה, ולכן יש לדון מצד תרי משהו, ואי נימא תרי משהו אמרינן אולי נאסר כל המים לפסח. ועוד יש לצדד מאיסור משהו שמא אינו בטל והאיך מותר לשתות מים שמגיעים אפילו ממאגרים שנזרק לתוכם חתיכת לחם וכדומה. והבאנו כמה צדדים להקל בזה, ואף שרוב הצדדים אינם קשורים לתרי משהו, מ"מ מצאתי
- לנכון להזכיר הך נושא כאן כיון שעסוקים באיסור משהו. והנה יש לדון רשאית איך ואם המים בלועים מחמץ בכלל, והרי מצאנו כמה סברות לומר שאין המים בכלל בלועים מחמץ ונביאם בסדר הנכון.
- א) מה שיש לדון שהחמץ נכבש בתוך המים הרי מצאנו דגדר של כבישה הוא דבר יבש או עב ששקוע עם מים סביבו מעת לעת יש כח להכבישה להיות כבישול, כמבואר ביורה דעה סימן ק"ה שו"ע ומפמ"ג משב"ז ס"ק א' שם. וכן הוא מפורש במשנה ברורה סימן תס"ז ס"ק ס"ב שכתב דפרוסת לחם או עיסה שנמצאת בתוך המים כתבו האחרונים לאסור אף בצונן, כי טבע הפרוסת לחם והעיסה להתפורר ולהיות נמס בתוך המים, ובשער הציון שם כתב דאפילו סינון לא מהני. אמנם כל זה נכון אם מחמת כבישה נאסר, אבל כבר מצאנו ביורה דעה סימן ס"ט פ"ת ס"ק י"ט שהביא לגבי נהר או שאר מקום שיש שם מים זורמים, דלא שייך ביה כבישה, וכך פסק שו"ת אלף לך שלמה סימן שט"ו, ועוד כמה אחרונים שאין חשש כבישה במים זורמים ומתחלפים.
- ב) עי' בספר יהושע סימן ה' וט' והפסקים וכתבים סימן תקנ"ו דלא גזרו חז"ל איסור משהו שלא יכול לבוא לידי נתינת טעם. ועי' בדרכי תשובה סימן ק"ב ס"ק ט"ז שהביא דכן פסק היד יהודה לדינא. והביא שסומכין על הריטב"א דמים שאסרו במשהו זהו דוקא במים תלושין אבל לא במחוברים לנהר.

ציונים והערות

ג) מצאתי בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה ט' שנשאל בזה, ונביא מקצת דבריו וכמה צדדים שהביא להקל בזה, והנה לגבי מים בכנרת שאין לנו ספק אם זורקים לתוכו לחם בפסח משום דהדבר מצוי ושכיח, ועוד המקום מוחזק שם שיש בו חמץ וחמץ הרי אסור במשהו, האם מותר לשתות ממי הכנרת בפסח, לדינא הוא הכריע שמי שגר במקום שמגיע אליו בפסח מים מהכנרת מן הראוי לכתחילה שיכין מים לשתיה ובישול קודם הפסח לצורך ימי הפסח. וטוב שיסנן מים אלו קודם הפסח, ולרחיצה ושטיפת כלים וכדומה אין צריך להכין מים.

וכן מי שגר במקום שאין המים מגיעים מהכנרת ונוסע בימי הפסח למקום שבו המים מהכנרת, מן הראוי שיקח עמו מים. ומי שלא הכין מים יש להקל לו לשתות מים אלו בפסח. ובביאור דבריו כתב דהנה מה דקיימא לן בריש סימן תמ"ז שחמץ אוסר במשהו היינו שמשוהו אין בו שיעור ויכול להתפשט לאלפי חלקים משהויין, כמבואר בשו"ע הרב סימן תמ"ז סעיף ט"ז, ולכן אפילו שהמים כה מרובים יש להחמיר ולכן אפילו אם נסנן המים יהיה אסור משום דעדיין נשאר משהו, כמובא בשער הציון סימן תס"ז.

ולכן עלינו למצוא צדדים להקל על מה שבפשטות נראה שיש להחמיר בפסח. וראשית יש להקדים שקיימא לן בסימן תמ"ז ותס"ז חמץ שאוסר במשהו אינו יכול לאסור אלא כשאר איסורים, ולכן במקום ששאר איסורים לא בעי

ששים לבטלו, ה"ה לגבי חמץ בפסח, ולכן אם שאר איסורים היו נופלים לתוך מים זורמים לכאן ולכאן, אפילו אין במים ששים נגד האיסור או הלחם הרי על ידי זרימת המים המים לא מקבלים שום טעם. ועוד אגב יש לציין שהמקום שמהם שואבים המים מהכנרת נמצא קצת בריחוק מקום למקום שמוחזק לזרוק שם חמץ בפסח, ולכן לאחזוקי איסורא לא מחזקינן.

ד) ועוד יש לדון כשהמים מגיעים להאגמים על המח' בתרי משהו, שהרבה אחרונים סומכים על הט"ז.

ה) ועוד המחבר עצמו סומך על נותן טעם לפגם בסימן תמ"ז סעיף י'.

ו) ועוד מצרפים דעת השערי תשובה בסימן תס"ז ס"ק י"ב שהביא דמה שאסרו חמץ במשהו היינו דוקא חמץ של ישראל אבל חמץ של נכרי שאין לנו חיוב מצד בל יראה אין כאן חשש, אכן סברא זו כבר נדחית בספר שדי חמד אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה סימן ג' אות ט"ז, וכן לצערנו הרב מצוי הרבה חילונים שיכולים לזרוק שם לחם ובירה.

ז) ועוד מה שמצינו מח' בראשונים לגבי הכלל שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, בין התוס' ביבמות דף פ"ג ד"ה אין, שס"ל שאין זה אלא בדבר שתלוי במחשבה, כגון איסור כלאים ועוד, אמנם הר"ש במשניות כלים פרק ז' משנה ה' חלק עליו, ולכן בחמץ בפסח אין לומר שאין אוסר דבר שאינו שלו.

ח) ועוד מצרפים את דעת השאלות שחמץ בטל בששים, וכבר הזכרנו שיש אחרונים שסומכין עליו במקום צורך

להכין מים לפני פסח, ובתוך הפסח

ו. מעיקר הדין מותר להשתמש במים שלנו בארץ ישראל שמגיע מהכנרת מהרבה טעמים שהזכרנו לעיל, ויש שמכינים מים לכבוד פסח¹¹, ויש

ציונים והערות

לחשוש שמא יש בהם תערובות פירור של חמץ שאינו מתבטל בפסח. ואם תקשה הרי הוא בטל לפני פסח, ולכן מדוע יש צורך לסנן המים אם החמץ יתבטל בתוכו, התשובה לכך היא פשוטה, וכתב שם דקיימא לן בסימן תמ"ז סעיף ד' שתערובות חמץ של יבש בלח אפילו אם נתבטל קודם הפסח חוזר וניעור בפסח, לפיכך נהגו לסנן המים אפילו בערב פסח, משום שהמים שמגיעים להבית דרך הברז יש לחשוש שמא היה בהם פירור חמץ שאין מועיל בו ביטול אפילו אם נפל קודם פסח, כיון שהפירור יבש והמים לח. [ולכאורה נלענ"ד דלפי השער הציון בסימן תס"ז שהזכרנו לעיל דבכה"ג סינון לא מועיל, אנו מוכרחים לומר כדעת החזו"ן איש שאפילו למשהו יש בו שיעור וגם לפי האחרונים שסוברים דלא שייך שמהו יאסור את כל המעיינות, ובכה"ג מסתמא אין כבר משהו]. וכמובן דאפילו להחמירים כל התכלית של מים מסוננים הוא לאכילה ושתיה ובישול, ולא בשביל רחיצה, אך הוסיפו שם חומרא דאם רוצים להשתמש עם מים מהברז לשטיפת כלים יש לשטוף הכלים שעומדים לאכילה קודם עם מים מסוננים. ועוד כתב שם שמנהג זה גם קיים בזמנינו אפילו שהמים מגיעים ממגדל מים או מאגרים ובארות מים סגורים, ועדיין יש למקום לחשוש

וכדומה. ומכל מקום מסיק שם שעדיין מן הראוי להכין מים לפני פסח, וכל זה שהוא לכתחילה היינו דוקא לפסח עצמו, אבל מים שצריכים לערב פסח אין החמץ אוסר במשהו עד ליל הפסח, והכל בטל בששים, עכת"ד.

ט) ועוד מצאתי בשו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן נ"ד שגם כן הן בשאלה זו והביא הרבה צירופים שכבר הזכרנו להקל, והוסיף עוד דקיימא לן לקמן בסימן תמ"ז דתערובות לח בלח אין בו החומרא דחוזר וניעור, ולכן כאן שלחם נמס למים ויצא והוי כלח בלח בין בצניורות בין בדוד שמש. ועוד שאף שיש פוסקים שסוברים דבכה"ג סינון לא מועיל, בכל זאת יש כמה פוסקים שסוברים דסינון כן מועיל, ועיין שם. ועי' בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ז סימן כ"ג מה שכתב בזה. ועי' בספר פסקי תשובות סימן תס"ז שהביא עוד כמה צדדים.

ח. עי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סימן פ"א שכתב דראוי בירושלים להכין מים קודם שיש דוודים על הגג ומצוי שם פירורי חמץ וקשה מאוד לנקותם קודם פסח. ועי' בשיעורי קנה בושם על הל' פסח פרק ג' סעיף כ"ח שכתב דהמנהג של המהדרין שנוהגים פה בעיר הקודש ירושלים להכין מערב פסח כלי גדול עם מים מסוננים יספיק לכל ימי הפסח לשתיה ולכל צרכי הבישול וכיוצא בזה, משום שהמים המגיעים לבית בפסח, יש

ציונים והערות

מורגשת כלל בחושי האדם. ובדבר הלכה שם כתב דיש כמה צדדים להקל, ונראה עוד דאע"פ שחמץ בזמנו אוסר אפילו במשהו, מ"מ סברא הוא דהיינו דוקא כשיש עדיין גדר של ממשות בהאיסור על פי חושי האדם, אלא שאנו באים לדון בו דין ביטול בתערוכות, ולכן כל עוד היא בשיעור שאילו יצויר שנתפרד ותעמוד טיפת האיסור המעורבת בכוס זה ששותה עכשיו בפני עצמה יהיה בהטיפה ממשות של רטיבות וכדומה שפיר אוסר אפילו באלף ויותר, משום דמאחר שהטיפה קיימת אינה מתבטלת בכל שהוא אע"פ שכבר נתבטל טעמה, אבל במשקין של חמץ שנתערבו המי הכנרת הרי החלק שנתערב בכל כוס הוא קטן עד מאוד, עד שאפילו אם יצויר ונדע בודאי את מקומה של הטיפה עכ"ז לא יהא אפשר כלל להפרידה ולשלוט בה באחד מן החושים כראיה ומישוש וכדומה, כי אין בה שום ממשות והרגשה בחושי האדם, וסברא הוא דלא ניתנו איסורי התורה אלא על פי חושי האדם ולא בכח"ג. ובארחות הלכה ס"ק 20 הביא שהגרשו"א זצ"ל הוה תמיד אומר שמהוה הוא גם כן שיעור מסוים אשר בפחות מכך גם משהו לא הוי, והגרשו"א היה חוזר על סברא זו פעמים רבות דכלל גדול הוא בדיני תורה. ועי' בשו"ת מנחת חן חלק א' או"ח סימן מ' שהביא כל הצדדים שהזכרנו ועוד כמה הוספות, ולמעשה הביא דמנהג ישראל הוא להניח מסננת על הברז בפסח, ויש אפילו שמכינים מים לפני פסח, ויש הרבה צדדים להקל, ואפילו להמחמירים אין להחמיר אלא במים

לתערוכות חמץ של משהו, ועל כן בזמנינו יש יסוד מדינא להחמיר בזה. ופשוט שכל מה שמכינים המים לפני פסח היינו על ידי סינון ולא סתם לאגור מים בצד בשביל פסח, משום דאל"כ לא הרויח שום דבר כי שוב הפירור יכול לחזור ולניעור בפסח. ועוד לפי מה שמבואר לקמן בסעיף ב' אפשר להכין המים לפסח אפילו אחרי ו' שעות בערב פסח עד הלילה משום דעד הלילה החמץ מתבטל עד ששים, כמבואר שם. ועי' בספר הלכות חג בחג הל' פסח פרק ט"ו סעיף ו'.

ובספר הלכה של פסח חלק א' שער ד' פרק ג' הערה ס"ד ציין דבר חשוב שיש בהרבה בתים מערכת סינון ביתי עם פילטר, ואם נתקע בשרוול הפילטר פירור חמץ הרי יש כאן חשש של כבוש, וכן אם הפירור נתקע על הבד שבברז ולכן יש היום אלו שלא ישתו מים אפילו על ידי סינון מהברז. אולם היום לא שייך שפירור יגיע עד הברז ולכן אין חוששין לזה כל כך. אמנם בעצם באריכות גדולה כבר הזכרנו בתוך הענין הרבה צדדים להקל שלא צריכים שום סינון למים לפני פסח, וכידוע דהחזון איש זצ"ל לא היה מכין מים לכבוד פסח, והגר"ח קניבסקי שליט"א אומר שאפילו לא היה מסנן המים, ואפשר מחשש בורר הואיל והקפיד על כך.

ועי' בספר הליכות שלמה הל' פסח פרק ד' סעיף ה' שכתב דמי הנהרות והאגמים כגון מי הכנרת וכדומה אף אם נתערבו בהם משקין של חמץ בפסח, מותר לשתותם, הואיל ואין התערוכות

שמניחים מסננת חדשה על הברז וגם בד מעליו לסנן המים, וכבר הזכרנו שכל החומרא להכין מים לפני פסח הוא דוקא לאכילה ושתייה ובישול וכדומה, אבל לרחיצה אין טעם להחמיר. ואלו שסוברים שאין להחמיר בשתיית מים בתוך ימי הפסח מניחים מסננת לימי הפסח דוקא משום חשש שמא יגיע פירור, ולא משום שהמים חמץ. ולענין אם מותר לסנן המים בשבת ויום טוב ראה הערה ט.

ציונים והערות

סוף בלי מעשה בורר אינם מסוגלים לשתות המים, והרי המים נעשים מוכשרים על ידי הסינון. ושוב ראה שכיון להכף החיים וקצות השלחן שגם הם אוסרים לסנן המים אם חושש לתולעים. אבל יש סוברים להתיר כיון שאין כאן פסולת בתוך המים, כדעת הגרשז"א זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואף המחמירים התירו על ידי שינוי. וביום טוב נראה שיש להקל לסנן המים בכד כיון שהוא דרך לעשותה לפי שעה, עיין שם. ובשו"ת ודרשת וחקרת חלק ד' או"ח סימן ס"ט נשאל בזה והשיב, שסברת ההיתר היא שכיון שרק לפעמים יש במי הברז קיסמים וקמחים ועפר וכו' דנים את המים כדבר שאין צריך תיקון, ואין בו משום בורר, ואם כן ה"ה בפסח על אף שמחמירים אפילו על משהו חמץ החוש מעיד שאין חמץ ממש במים, רק אבנים קטנים, ועפרורית, וחלודה שצובע את הכד לצבע חום, ובספר חוט שני הל' שבת חלק ב' עמוד ק"ב כתב דמותר להניח בפסח מסננת או בד על הברז מחשש לחמץ שיצא עם המים, כיון שעל פי דין מותר לשתות את המים בפסח, אין זה נחשב לפסולת לענין מלאכת בורר. והעיר לי הרה"ג ר' אברהם שמואל בנימין כץ שליט"א דכמו כן מצינו באו"ח לצורך סעודה ושתייה, אבל לרחיצה אין טעם להחמיר. ט. והנה יש אומרים שאין כאן חשש בורר כיון שהקפידא היא מחמת איסור ולא בעצם, ויש אומרים שאפילו קפידא אין כאן רק הידור כל שכן שאין להחמיר מצד בורר בשבת ויום טוב. ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ג' הערה קפ"א שהביא דשמע מהגרשז"א זצ"ל דאלו שנוהגים לסנן מים בפסח יש לעיין איך מותר להעביר מים דרך המסננת. ואפשר דכיון שלא נראה לעינים שום ערבוב, והוא רק חשש לחשש חמץ, דבר שרוב שומרי מצוות אינם חוששים כלל לזה, לכן מסתבר דשפיר שרי. ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן ס"ח ענף ג-ד שנשאל בזה וכתב דכידוע המנהג להחמיר ולסנן המים בפסח, ואלו האנשים שמקפידים על זה אינם מוכנים בשום אופן לשתות מים שלא עברו עליהם סינון. ולכן נראה שאם הם משתמשים בכד בשבת של פסח, יש להם איסור תורה של בורר, כי דינם כאיסטניס שהזכיר הביאור הלכה סימן שי"ט ד"ה הואיל שאסור. ואף ששם איירי משום לכולוך וכאן הם מקפידים משום איסור חמץ אבל אין בזה שום חילוק, שהרי סוף

כמה אזהרות שיש לחוש לחמץ במשהו

ז. יש אומרים שכדאי להדיח ביצים קודם הפסח משום דשמא יש עליהם חמץ במשהו, ויתבשל בפסח בכלי פסח והכלים והתבשיל יהיו אסורים בפסח. אבל כל זמן שלא רואים משהו שנדבק על הקליפות אין צורך לחוש לזה כלל, ובעוד כמה אזהרות בנוגע לחשש חמץ במשהו ראה הערה.

ציונים והערות

מאכלי העופות הנדבק עליהם, והוסיף שהתבניות של הביצים בדרך כלל מוחזקים עם פירורים ולכלוך, ולכן יש לזורקם קודם פסח. ובסעיף כ"ה שם הוסיף שיש מהמדקקים שנוהגים לקנות ולהביא לביתם קודם הפסח את כל מאכלי הפסח שישתמשו בהם בכל ימי החג, גם מאכל לח כגון בקבוקי יין ושמן וכדומה, חלב ותוצרת חלב, וגם מאכל יבש כגון מיני פירות וירקות, ובכך יוכלו לשוטפם ולרוחצם שלא יהיה דבוק עליהם שום אבק חמץ ושום לכלוך שיש עליו חשש חמץ. וטעמו משום שהמשקים וכדומה שנשארים בתוך החנות שמא הם נמצאים במקום חמץ ונדבק עליהם איזה פירור חמץ, ושוהה כך מעת לעת בתוך הפסח ונאסר, עיין שם. ובספר חוט שני הל' פסח עמוד ק"א כתב דביצים שבישלו אותם לפסח בכלי פסח בלא להדיחם לפני הבישול, אין לחוש כל זמן שלא רואים שדבוק עליו ממאכל התרנגולים שהוא חמץ, ואם הביצים נקיים אין צריך לבשלם בכלי המיוחד לבישול ביצים ולא לבישולים אחרים.

זהירות בסחיבת שקיות תפוחי אדמה על הרצפה

ועי' עוד בשיעורי קנה בושם שם שכתב עוד כמה אזהרות, א' שיש

סימן י"ט סעיף י' לגבי יין צלול שמותר לסנן במשמרת אע"פ שיש שם קיסמין דקין, חזינן מכן שאע"פ שהוא מקפיד על כך, אבל מאחר ששותים את היין כן מותר, עיי"ש.

לטבול במקוה שנזחל בתוכו חמץ

ולענין מקוה שנזחלו לתוכו בפסח מים שנתחמצו מן התבואה האם מותר לטבול באותן מים, ובהגהות הר' ברוך פרענקיל הניח שאלה זו בצ"ע, ועי' בשו"ת בית שלמה סימן צ"ח שחילק בזה בין אם ראויין מי המקוה לשתייה דאז יש לאסור ובין אם אינם ראויין לשתייה, ועי' בספר מעדני שמואל על קיצור שלחן ערוך הלכות פסח עמוד 311 שהביא הנ"ל, ועוד הביא לגבי יורה שבמרחץ שבתוך השנה שופכים בה לפעמים מים חמוצים ובחול המועד פסח מחממים מים בהיורה ורוחצים מהם והביא שם מאחרונים שכתבו דאין חשש איסור בהנאה כיון שנתבטל הכל קודם הפסח, משום דקודם הפסח לא שייך לומר חנ"נ כיון דעדיין היתר הוא.

י. דעת הגר"מ בראנסדארפער זצ"ל מובא בשיעורי קנה בושם הל' פסח פרק ג' הערה כ"ג לגבי ביצים שיש להדר לרוחצם לפני הפסח ולנקותם משיירי

ציונים והערות

טעמא הביא החק יעקב ס"ק ו' שם דנהגו לסנן המים בעת שאיבת המים כדי שלא יפול בהם דבר, וכל זה רק חומרא לכתחילה. ועי' במשנה ברורה סימן תס"ז ס"ק ס"ז שהביא בשם המהרי"ל דמי שרוצה לשאוב בפסח מבארות של עכו"ם נכון שיסנן המים בבגד בכל פעם ששואב, ומשמע דמדינא לא מחזקינן ריעותא ובדיעבד שרי בלא סינון. היוצא מכאן דלא מחזקינן ריעותא מספק אלא לכתחילה ודאי יש להזהר לכסות אם יש חשש שיפול לתוכו חשש חמץ, [ומהאי טעמא אלו שמכינים את המים לפני פסח ומניחים אותם במרפסת שאינו מקורה יש להדר ולכסותן שלא יפול לתוכו חשש חמץ מעופות הפורחים באויר אבל בדיעבד אין חשש]. ומ"מ נראה דאם השאיר כמה זמן את המצות פתוח לאויר השמים יהדר לנערם דאפילו אם נפל עליהם פירור חמץ גם כן אין חשש כיון דשניהם צוננים, כמ"ש בסעיף א' דאם נגע בכר חמץ עם מצה ושניהם חמין ואין שום דבר המפעפע אין לאסור אלא מקום מגעו בלבד, ומשמע דאם נגעו כשהם צוננים אינו אוסר כלום אפילו מקום מגעו. והכא נמי ינער המצות דאפילו אם יש חשש שנפל עליהם פירור חמץ סגי בניעור לחוד, עכ"ד. וכן הזהיר מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א שלא ישאירו בבית וכדומה שום מאכלים או קופסאות פתוחים במקום שיש חשש שיפלו חמץ עליהם וכדומה.

להשגיח במה שמצוי שמביאים שק תפוחי אדמה וכדומה ומחמת כובד השק סוחבים אותו על הארץ ברחוב, ויש לחוש דלפעמים נסחב עם זה פירור חמץ ובקל יוכל להכשל ח"ו במשהו חמץ, ועל כן צריך ליזהר בזה מאוד, וכן כל כיוצא בזה. ב' וה"ה כשקונים מוצרים בחנות ומובילים אותם בתוך רכב או מוניית שעדיין לא נקי לפסח, שיש להשגיח ולהדר אולי להפסיק מקום הנחת המוצרים להרצפה של הרכב שלא ידבק שום פירור.

השאיר קופסא של מצות פתוחה אם יש לחוש לפירורי חמץ

ולענין מי שהשאיר קופסא פתוחה של מצות מחוץ במקום פתוח האם יש לחוש שמא נפל שם פירור של חמץ כגון שנפל מעוף שפורח וכדומה, והרי בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' סימן קל"א נשאל על זה והשיב דאע"ג דודאי דלכתחילה יש להדר ולכסות המצות אם הם מונחים במקום שיש חשש שיפול שם חשש חמץ, אבל בדיעבד אין שום חשש דמספיקא לא מחזקינן ריעותא, דעי' בסימן תנ"ה סעיף א' ברמ"א בשם התרומת הדשן דכשמוליך המים שלנו תחת אויר הרקיע יש לכסותן, וכתב שם המגן אברהם הטעם משום שלא יפול דבר לתוכן, והפמ"ג שם כתב דהעולם נהגו לכסות אפילו בבית שמא יפול לתוכו דבר המחמץ, והחק יעקב כתב דזה רק מנהג וזהירות יתירה שלא יפול לתוכו דבר המחמץ כמ"ש התרומת הדשן. ומהאי

מאכל שנפל על הרצפה

ח. מאכל שנפל על הרצפה אין לאוכלו עד שישטפוהו ויקלפוהו, ואם אי אפשר לקלפו המנהג שלא לאכלו כלליא.

תערובות חמץ בפסח

ט. חמץ שנתבשל עם שאר תבשיל שאסור במשהו אפילו בהנאה, יש אומרים שצריכים לשרוף התבשיל ולא סגי בפדיון דמי חמץ ולמכור השאר^{יב}.

ציונים והערות

למוכרו לנכרי אלא שורפין כל התערובות מיד וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות המנהג אא"כ יש הפסד גדול שאז יש לסמוך על הסברא ראשונה, אבל תערובות יבש ביבש לדברי הכל יכול למוכרו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו כמו שנתבאר, אבל אסור לו ליטול מהנכרי דמי כל התערובות עם החמץ שבתוכו ולהשליך דמי החמץ שבו לים, שאין תקנה זו מועלת אלא בעבודה זרה אבל לא בשאר איסורי הנאה. ומה שכתב הרמ"א שאין לפדות אפילו דמי חמץ, עי' בכף החיים שם שהביא משו"ת בית דוד סימן ע"ה דחמץ שנתערב במצה ביבש דקיימא לן דאפילו באלף לא בטל, יש לו תקנה על ידי פדיון שישליך דמי החמץ לים המלח וזהו לכו"ע, ומכאן נראה שנחלקו הבית דוד והחק יעקב עם השו"ע הרב אם בכלל אפשר להקל על ידי פדיון דמי חמץ לים המלח, לפי הגר"ז אסור, ולפי הבית דוד וחק יעקב מותר, ומסיק שם שיש להחמיר לכתחילה כהשו"ע הרב ולמכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבו.

יא. בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רכ"ז נשאל במה שנופל בצק או מצה על הרצפה בעת אפיית מצות, והביא המנהג להחמיר עי' שם. ובספר שלמי מועד עמוד של"א הביא דעת הגרשז"א זצ"ל שנהג שלא לאכול מה שנפל, ואם נפל מאכל חם יש שהחמירו יותר מזה. אולם אם נפל במקום שאינו מלוכלך אפשר לשטוף אותו ולקלפו ודיו בכך. ועי' בספר נטעי גבריאל חלק ב' סימן מ' סעיף ג'.

יב. רמ"א שם. ועי' בפרי חדש שפסק דמותר למכור התבשיל חוץ מדמי איסור שבו, ועי' בחק יעקב ס"ק ב' שכתב דבהפסד מרובה או בשעת הדחק המיקל להתירו בהנאה ולהשליך דמי הנאת חמץ משהו שמעורב בו לים לא הפסיד כי יש לו על מה לסמוך, ועי' במשנה ברורה ס"ק ג'. ובכף החיים ס"ק י"ג הביא מי שפסק דהלכה למעשה הסומך על החק יעקב במקום הפסד מרובה למכור לגוי לא הפסיד, וכל שכן בתרי משהו. ועי' בשו"ע הרב סעיף ב' שכתב דאפילו אם אין בתערובות כלום ממשות החמץ אלא שנפלט לשם טעם חמץ משהו אסור

כלים שנבלעו בהם חמץ בפסח

י. כלים שנבלעו בהם חמץ בפסח מותר להשהותן ולהשתמש בהם לאחר פסח, ולא צריך שום הגעלה או שבירה, רק יש לנקות אותם היטב ולהצניעם כדי שלא יבוא להשתמש בהם בפסח^{יג}.

ציונים והערות

באחרונים משמע מותר גם בחמץ בעין להשהותן, וכן הוא דעת הרבה אחרונים, ועי' במקור חיים ריש הסימן בביאורים שכתב דאפילו אם נתבשל תבשיל בפסח שכולו חמץ ואע"ג דבשאר איסורים אסור להשתמש באינו בן יומו, מ"מ חמץ שעבר עליו הפסח קיל מכל האיסורים מטעם שכתב המגן אברהם ס"ק ד' דלא קנסו בחמץ שעבר עליו הפסח רק כשהוא בעין, אבל שיאסר התערוכות לא קנסו, והכא נמי הטעם משום דבלוע בכלים כיון דאינו בעין לא קניס שיאסר התערוכות. ועוד דדמי למ"ש הרשב"א מובא בשו"ע יורה דעה סימן צ"ט סעיף ז' דכלים שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מותר אף לכתחילה לבשל בהם, והכא גבי חמץ דאינו אוסר בנותן טעם רק על ידי בעין ממש לכן אי אפשר לבוא לידי נתינת טעם כך וממילא מותר, וכן פסקו כמה אחרונים. וכן פסק המשנה ברורה ורק את החמץ שהוא בעין ישפוף היטב, ועי' בשערי תשובה ס"ק ב'. ושוב מצא בספר יד יוסף על הל' פסח סימן תמ"ז שהביא דרוב הפוסקים ס"ל דכל הנבלע חמץ בתוך פסח גם הכלי צריך שבירה, אמנם בשו"ת בית היוצר סימן כ"ד חולק עליו, וכתב דמטעם חמץ הם מותרים לאחר הפסח, ועי' בספר מעדני שמואל סוף סימן קי"ב שכתב דלמעשה יש להכשיר הכלים, ואם אינן בני יומם מותר

יג. שם. עי' בפמ"ג א"א ס"ק א' דאפילו בלעו הרבה חמץ בעין של ישראל בפסח שאסור גם באכילה ובהנאה אפילו הכי מותרים הכלים. ועי' במשנה ברורה ס"ק ד' בשם הרבה אחרונים דטעמא דמילתא הוא שאז כבר הם אינם בני יומם ולא שייך למיגור הכא אטו בן יומו, דאז הכל מותר. אכן מובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכלים שקיבלו טעם מחמץ על ידי נגיעה, ולא על ידי בישול, אפשר להשתמש בהם לשנה הבאה, אבל אם בלעו על ידי בישול ממש, יש לחוש שבשנה הבאה חוזר וניעור וצריך הכשרה. ועי' בכף החיים ס"ק י"ד, ואם נתערבו כלים אלו בכלים אחרים בפסח עי' מה שכתבנו לקמן על דברי השו"ע סעיף ט'.

מפעל של ישראל שהמכונות בלועות מחמץ

ולענין מפעל של ישראל שהשתמשו בהמכונות בחמץ חם, האם מותר להשתמש אחר הפסח בהכלים מבלי להכשירם. עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ד' סימן ק"ל שכתב דבריש סימן תמ"ז הרמ"א כתב דכלים שנתבשל בהם מותרים אחר הפסח ואין צריכין שבירה או הגעלה. ועי' באחרונים שם דאפילו אם בשלו חמץ בתוכם בפסח מותר, ואע"ג דבדרכי משה משמע דאיירי בבישול תבשיל עם משהו חמץ, מ"מ

חמץ שנגע במצה וכדומה

יא. כבר הזכרנו שלגבי חמץ בפסח יש חומרא נוספת שתערוכותו אסורה אפילו במשהו, אך דומה לשאר איסורים שבמקום שצריך ליטול כדי קליפה מהחתיכה, ה"ה אצל חמץ בפסח צריך ליטול כדי קליפה^ט, כגון חם בחם בלא רוטב סגי בקליפה^{טו}, ולכן אם נגע מצה בככר לחם אם שניהם אינם מדברים המפעפעין, לא אסרו אלא מקום מגע בלבד, ואם אחד היה שמן נאסר כולו^{טז}.

ציונים והערות

החמץ עובר בבליעה גם בלי רוטב. משום שהמציאות השתנה, ואנו יודעים דלא כן. וכן היכא דסגי בכל התורה כולה כדי קליפה, והטעם הוא משום דיותר מזה לא בולע, אם כן גם לגבי פסח אין סברא להחמיר יותר מהמציאות, וזה הוא כלל גדול בכל חומרא דפסח.

טו. עי' בכף החיים ס"ק י"ט שכתב דאפילו במקום שיש שם לחות רב כמוהל היצא מן הברש בשעת מליחה דינו כיבש בלא רוטב ודי בקליפה או בנטילת מקום דאין נאסר החתיכה אא"כ יש שם רוטב ממש.

טז. שו"ע שם, ומשנה ברורה שם הביא דלאו דוקא קליפה משום דחם בחם בלא רוטב דינו כצלי, דצריך כדי נטילה. ומה שיש לאסור כולו אם אחד מהם הוי שמן, הרי זה משום דאזיל שמנונית של היתר שבמקום מגעו ומפטם את טעם המשהו של חמץ הנפלט, ועל ידי כן מפעפע טעם משהו זה ומתפשט בכל ההיתר, כמו שראינו לגבי איסור והיתר ביורה דעה סימן צ"א סעיף ו', ובסימן ק"ה סעיף ה', ז' וט'. ואם נגעו מצות אלו שנאסרו במצות אחרות יש להתירם על ידי הסרת קליפה, או למכרם לגוי, ועי'

בלי להכשירם, אחר שיסיר וישפשף מהם החמץ בעין הנדבק עליו, ולנידון הנ"ל שעברו והשהו הכלים האם מותר להשתמש בהכלים לאחר הפסח באופן שיש רוב היתר כנגד החמץ הבלוע נראה דלכולי עלמא שרי בלי חשש.

יד. בספר שיעורי קנה בושם הל' פסח פרק שני סעיף ט"ז כתב ביאור נאה לדברי המחבר כאן שכתב לגבי חמץ בפסח מה שאסור כדי קליפה וכדי נטילה כשאר איסורים. וביאור הדבר הוא, דבנוגע לביטול בששים שזהו דבר שתלוי בדין אם לבטלו או שלא לבטלו, בזה ההלכה הוא שאף שבכל איסורים שבתורה דיינינן לבטלו, מ"מ בחמץ בפסח אנו מחמירים שלא לדון בו דין ביטול משום חומרא דפסח. וכן בנותן טעם לפגם דלקמן דעצם טעם האיסור הוא פגום והנידון הוא להכשירו או לאוסרו ובוהו ההלכה הוא דאף שבכל האיסורים אנו דנים להכשירו, מ"מ לענין פסח יש להחמיר משום חומרא דפסח. אבל בדבר שתלוי במציאות אין טעם להחמיר בפסח יותר מבשאר האיסורים שבתורה, וכגון הדין שאין בליעה עוברת מכלי לכלי בלי רוטב, דאין שייך להחמיר ולומר דבפסח

מצה שנכפלה ונגעה באחרות

יב. מצה שנכפלה ונתחמצה ונגעה במצה אחרת במקום הכפל אוסרת חברתה כולה, ואם נגעה שלא במקום הכפל, אין היא נאסרת אפילו אם המצות משוחות בשמן, משום דאין בלוע כחוש יוצא מחתיכה בלא רוטב, ויש חולקים, וראה הערה יז.

ציונים והערות

להקל. וכבר פסק כן בפמ"ג יורה דעה שפתי דעת ס"ק ל"ח במקום הפסד להקל במקום שאין שייך בו שמנונית כלל. מצה שנאסרה כדי קליפה ושכח להסירה

ולענין מצה שנאסרה כדי קליפה וכדומה ובישלה בלא הסרת הקליפה יש לאסור באכילה במשהו, ויש להתירו עכ"פ בהנאה, עי' בחק יעקב ס"ק ט' ובכף החיים ס"ק כ"א. אכן עי' בפמ"ג א"א ס"ק ב' והובא גם כן בדעת תורה דמה שכתב ביורה דעה סימן צ"א סעיף ד' שכל היכא שאין צריך ליטול כדי קליפה אלא מטעם חומרא ולא מדינא ולא קלפו אינו אוסר בדיעבד, ואם כן ה"ה הכא בפסח כמו שכתב המגן אברהם לקמן בסימן תס"ז ס"ק ל"ז, ולפי זה נסתפק אם בדבר דבעינן נטילה מחומרא גם כן הדין הכי. וכך כתב בפמ"ג יורה דעה סימן ק"ה משב"ז ס"ק י"א בשם המנחת כהן שדבר דבעי כדי נטילה מחומרא ולא מדינא אינו אוסר בדיעבד, וכך מובא בפ"ת שם ס"ק י"א. ועי' מה שהבאנו שם בסימן ק"ה על השו"ע סעיף ה'.

יז. עי' במגן אברהם ס"ק ב' וטעמו נראה משום שבאיסור בלוע לא אמרינן פיטום, אמנם עי' בחק יעקב ס"ק ח' שהביא דברי המגן אברהם והשיג עליו דהרי זה כנגד סברא משום דעכ"פ במצה

בסימן ק"ה סעיף ז' שהבאנו מח' בין החוות דעת ופמ"ג לענין איסור והיתר. והנה יש לעיין בדעתו של הרמ"א שידוע שלגבי איסור והיתר ובב"ח קיימא לן דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ולכן בכל מקום אפילו במקום שאין המאכלים מדברים המפעפעין אוסר בפסח עד ששים, ודלא כהמחבר כאן. ועי' בביאור הלכה ד"ה ואין שם שכתב דלכאורה נראה שהרמ"א אויל לשיטתו כאן ממה שכתב לקמן בסימן תס"ז סעיף י"ד לענין מליחה שיש לאסור כולו, ודין צלי כדין מליחה. ועי' בפמ"ג כאן שכתב דלא היה צורך להרמ"א כאן להגיה על דברי המחבר להראות שהוא חולק עליו, משום דסמך על מה שכתב לקמן בסימן תס"ז דמליחה אוסרת לפני פסח על ידי ששים ובפסח במשהו. וכתב שם בביאור הלכה דלמעשה לדינא יש לעיין בזה משום שכבר נחלקו בזה גדולי האחרונים אם יש להקל כדעת המחבר ולכן הבינו דוקא התם במליחה דנמצא חיטה על בשר דשייך בה לפעמים שמנונית וגם אין אנו יודעים באיזה מקום נגע שיש להחמיר. משא"כ בעניננו בשני ככרות שלא שייך בהם שמנונית כלל אין להחמיר. אמנם דעת האליה רבה כהב"ח וכן עוד כמה אחרונים שיש להחמיר משום חומרא דחמץ ובמקום הפסד יש לסמוך על זה

ציונים והערות

בשער הציון שם, נראה דהיינו משום דהמנהג להחמיר בכל דבר כדין שמן אבל לא מעיקר הדין, וכל זה דלא כהבית מאיר, עכ"ד. ולענין דינא המשנה ברורה בסימן תס"א ס"ק ל' ובשער הציון שם כבר הזכיר מכמה אחרונים שהדין כהמגן אברהם וכן דעת החזון איש סימן קכ"ב אות י"ד. ומצאתי אח"כ בספר מעדני אשר סימן ק"ח שהביא שיטות אלו וכתב דלפי זה צריך ביאור לדעתם החילוק בין מצה שכולה חמוצה למצה שחציה חמוצה. וכתב לחלק שנראה דחמץ ומצה הגם ששניהם עשויים מאותם מרכיבים, מ"מ כיון שאיכותם ותכונותיהם שונות חשיבי כשני מינים שונים, ועל כן הגם שהם בחתיכה אחת מיקרי בלוע מה שמפעפעים מצד לצד, ולא דמי למצה שהיא כולה חמוצה דשם היות והכל אותו המין כולה אוסרת כאחת ולא חשיב כבלוע.

ועי' בכף החיים ס"ק כ"ז שכתב דלענין שאר המצות שנגעו בו כיון שיש כבר כמה פוסקים כמובא ביורה דעה דלא אומרים פיטום באיסורים, ואם אינו חמץ ממש אלא הוא מצה נפוכה או כפולה ונגעה בצד האחר יש להתיר האחרות שנוגעות בו אפילו אם נגע בתוך התנור, ושאר המצות שבתוך התנור מותרים לגמרי משום דאין המצה שמשוחה בשמן יכול לזוב מהם שומן, דאם כן יהא אסור משום פת בשר וחלב כמובא בסימן צ"ז דקיימא לן שם דאינו מפעפע בכל הכלי זהו דוקא בבישול, וזה דלא כהמקור חיים שמחמיר בזה.

זו האיסור הוא בפני עצמו ולא איסור בלוע, ולא הוזכר חילוק זה בשום פוסק, ומיורה דעה נראה דכל כה"ג נחשב כאיסור מחמת עצמו, ודוקא אם הכפולה אסר רק בדרך חומרא אז אפשר להקל ועיין שם, וכנראה שטעמו הוא שכיון דהוא איסור מחמת עצמו מועיל לו פיטום. ועי' במגילת ספר סימן ק"ה אות מ"ד שהביא מהגהות רעק"א שהסכים עם החק יעקב וכתב שכל מצה חמוצה צריך ששים כנגד כולה ולא רק כנגד הקצה שנוגע בה, ועל כרחק שבאותו חתיכה אינו נחשב לבלוע אלא לאיסור מחמת עצמו, אלא שדעת רעק"א הוא דכל זה באיסור שמן או שמתפטם ויש לו כח להתפשט ללא הפסקה ולכן אין לו דין בלוע באותה חתיכה עצמה, אבל באיסור כחוש שאין לו כח להתפשט יותר מכדי קליפה גם באותו חתיכה אין לו כח להתפשט יותר ואחרי שיעור קליפה יש לו דין כבלוע ואינו יוצא יותר, אבל הבית מאיר סובר שכוננת החק יעקב בכל גוונא וגם באיסור כחוש שלעולם אין לו דין בלוע כל זמן שהוא בתוך אותה חתיכה ומתפשט מצד לצד. ויוצא לפי הבית מאיר שבמצה שמקצתה נכפלה תהיה כל המצה אסורה אם אין ששים כנגד מקום הכפל דבאותה חתיכה מתפשט הטעם מצד לצד, ועי' במשנה ברורה סימן תס"א ס"ק ל"ב דהכריע כדעת הפוסקים שנאסר רק כדי נטילה סביב מקום שנכפלה והשאר מותר, אף שאין בו ששים כנגד מקום הכפל, וגם האחרונים שהחמירו בזה להצריך ששים כנגד הכפל וכמובא

שתי קדירות שנגעו זה בזה בפסח

יג. קדירות שמתבשלים בתוך תנור או על גבי כירי גאז וכדומה, ונמצא באחד מהם חמץ שמתבשל בתוכו, שאר הקדירות מותרות וגם התבשיל שבתוכם כיון שקיימא לן ששני קדירות רותחות שנגעו זה בזה בלא רוטב מותרות בדיעבד, ויש אומרים שכן הדין לגבי בשר בחלב ושאר איסורים, אבל בחמץ בפסח יש מפקפקים אפילו בדיעבד כששני כלים נוגעים זה בזה כיון שסוברים שמ"מ משהו מיהא בלע, אך לדינא לא מחלקין בין שאר איסורים לחמץ בפסח. וכמו שראינו לגבי חצובות שיש מחמירים להכשירם או שלא משתמשים בחצובות של כל השנה לפסח כיון שלכתחילה אין להניח ב' כלים שנגעו זה בזה, ויש אומרים שתמיד החצובה עוברת תהליך של ליבון ולכן הרי הוא כבר מוכשר, ונוהגים לכסותו, וראה כל זה בהערה ובמה שהארכנו על שו"ע סימן תנ"א סעיף ד"ח.

ציונים והערות

מזו לזו כמבואר ביורה דעה סימן צ"ב סעיף ח', ועוד יש לתלות שאף אם נשפך כבר נשרף והלך לו כיון שבכל שעה היא על האש, ולכן צריכים ליבון לכתחילה, ובדיעבד אם השתמשו בו אין לאסור. ומבואר מדבריו שכל החומרא לכתחילה הוא משום חומרא דחמץ ולא משום שתי כלים הנוגעים זו בזו, ולפי זה מצאתי בספר מעדני אשר סימן ס"א שהעיר שהרי גם שתי כלים שנגעו זו בזו אסורים לכתחילה, ואם כן נהי דבדיעבד מתירים מ"מ לכתחילה בעי ליבון, והפמ"ג שמובא בשער הציון מיירי כאן בדיעבד אם העמידו בפסח קדירה על החצובה. ולכן כתב ליישב דהיות ועיקר הדין שנקטינן דבליעות לא עוברת מדופן לדופן בלא רוטב, ורק לכתחילה נזהרים וכאן יש סברא אלימתא נוספת דיש לתלות דהנשפך נשרף, ממילא יש מקום

יח. והנה השו"ע בסימן תנ"א סעיף ד' כתב בשם המהרי"ל דחצובה צריכה ליבון. וכבר עמדו ע"כ האחרונים מדוע צריכים ליבון ומישיבים משום שנשפך עליו לפעמים עיסה ונבלע בה טעם חמץ על ידי האור. ועי' בחכמת אדם כלל ע"ד דין ד', וכן בחמד משה סימן תנ"א סעיף ג', ובשו"ת רב פעלים חלק ד' או"ח סימן י"ז. ועי' באשל אברהם בגליון שו"ע שמביא מספר בית דוד שהקשה שהלא תמיד אנו משתמשים בחצובה לכלי בשר ולחלב כל השנה, ותירץ דחששא הוא אולי נשפך מהקדירה דייסא עליו, והרי מעתה כל השנה ליכא למיחש דהלא אינו אסור אלא כדי קליפה והקדירה במקומה עומדת. ועי' במשנה ברורה ס"ק ל"ד שכתב דזהו רק לכתחילה שיש ללבנו משום חומרא דחמץ, דבאמת שתי קדירות שנגעו זו בזו אין יוצאת הבליעה

ציונים והערות

מיירי כשהניח המצה בלי הפסק מתחתיה אבל אם הניח קדירות עם תבשיל אפילו אם שניהם חמים אינו אסור בדיעבד שאין איסור הבלוע יוצא מדופן התנור לדופן הקדירה, ולכתחילה גם הקדירות אסור להניח שם בכל גווני אם לא ששניהם צוננים. ונראה מדברי המשנה ברורה דאפילו אם רק אחד מהכלים הוא חם כמו שני כלים אחד של בשר ואחד של חלב להניחם על שלחן של מין שכנגדו שיש להם דין של שני כלים שנגעו זה בזה ואסור לכתחילה. אבל למעשה אפשר לדחות דברי המשנה ברורה עם דברי שו"ת כתב סופר יורה דעה סימן נ"ד דמביא מהרמ"א שמחמיר בשני כלים לגבי חמץ בפסח שאסור לכתחילה וכתב עליו, שיש לומר גם כן בחמץ בפסח שמא נדבקו משהו בעין משום חומרא דחמץ, משא"כ בשאר איסורים, נראה דאפילו לכתחילה מותר. ואף שבמסקנת דברי הכתב סופר מסכים להט"ז ביורה דעה סימן צ"ז ובסימן צ"ב שבשני כלים אף שאין שם בעין יש להחמיר לכתחילה, בתחילת דבריו דחה עם כמה ראיות מהלכות פסח שהם כנגד סברתו דבחמץ מחמירים טפי, ואף שיש לומר דתירוץ זה דוחק מ"מ זה נכון בדבריו.

ועוד דהמשנה ברורה עצמו בס"ק ל"ד בענין חצובה פסק כרוב האחרונים שרק לכתחילה יש להכשיר החצובה לפסח משום חומרא דחמץ, דבאמת שני כלים שנגעו זה בזה מותר בדיעבד, ולכן נראה שמדבריו אין להביא ראיה לנ"ד. אולם שוב מצא שבספר יד שאל סימן צ"ב

להקל בזה לכתחילה, ורק מחמת חומרא דחמץ מחמירין גם בזה, וע"כ יש לעשות ליבון קל כמבואר ברמ"א תנ"א סעיף ד' דבכל דבר שמלבנים אותו רק מחמת חומרא די בליבון קל, עכ"ד. ועי' במה שכתבנו ביורה דעה סימן צ"ב סעיף ח' לגבי אם צריכים ליחד חצובה נפרד לבשר ולחלב, או שאין צריכים. והבאנו שנחלקו בזה גדולי הפוסקים, ובספר מעדני אשר שם כתב דנראה שחמץ יש טעם להחמיר מדין יותר מבשר בחלב לגבי שני כלים שנגעו זה בזה, ולא רק משום חומרא דחמץ, וטעמו משום דבחמץ קיימא לן דמיקרי איסורא בלע ואם נבלע על ידי האור בעי ליבון חמור, משא"כ בליעות של בשר דהוי היתרא בלע ומהני ליה ליבון קל או הגעלה, ואם כן יש לתלות דלגבי בשר וחלב סגי במה שמתלבן, משא"כ חמץ דבעי ליבון חמור דבזה לא מקילינן בסתמא. ועוד יש לומר דלחשוש דבאותו יום נשפך בשר וחלב הוא רחוק, ולכן לגבי בשר וחלב לא החמירו בסתמא, ואף שנותן טעם לפגם אסור לכתחילה מ"מ כיון שכל הדין של ב' קדירות שנגעו זה בזה הוא רק חומרא לכתחילה, לא חששו לחומרא זו במקום נותן טעם לפגם, משא"כ לגבי חמץ בפסח אפילו אם נותן טעם לפגם.

ובקונטרס בענין שני כלים שנגעו זה בזה מאת ידידי הגרי"ב שפיץ שליט"א באות י"א הביא דברים נפלאים בענין שני כלים בפסח, ונביא מקצת דבריו. דהנה המשנה ברורה בסימן תנ"א ס"ק קל"ו כתב על דברי הרמ"א בסעיף כ"ב דאסור לשים שום דבר על התנור בפסח, דכל זה

דיני ריחא בחמץ בפסח

יד. נחלקו גדולי הראשונים והאחרונים אם אומרים "ריחא מילתא היא" בחמץ בפסח, ויש אומרים שבמקום הפסד מרובה אפשר לסמוך על המקילין שריחא לאו מילתא היא^ט.

ציונים והערות

יט. רמ"א שם, וכן ביורה דעה סימן ק"ח סוף סעיף א', וסברות המקילים הוא דמה דקיימא לן שחמץ אוסר במשהו היינו דוקא בנבלע ממשות של חמץ, אבל ריחא בעלמא לא דלענין זה לא חמירא חמץ משאר איסורים. ומה שהתירו הך ראשונים ואחרונים היינו דוקא באלו המקרים שבשאר איסורים גם כן אינו אוסר בדיעבד. ולכן בדבר חמץ חריף וכדומה באיסור שקיימא לן דריחא אוסר אפילו בדיעבד בדבר חריף כל שכן לענין חמץ בפסח דיאסר בדיעבד. ועי' בשער הציון ס"ק ו' שציון להרמ"א שם ביורה דעה דפסק דה"ה אם האיסור היה דבר חריף, וכן העתיקו האליה רבה והגר"ז, ודעת החק יעקב ומקור חיים הוא דוקא באם ההיתר הוא דבר חריף. ודבר חריף מקרי כשרוב התבשיל חריף, ובארש"ט מקרי דבר חריף. ובס"ק ז' ציון דדבר חריף אוסר בדיעבד אפילו בתנור גדול ופתוח. וסברת המחמירים הוא שיש חומרא מיוחדת באיסור משהו יותר משאר איסורים. ובפרט שהתנור שבו מבשלים או אופין וכדומה הוא קטן וסתום והחמץ והמצה שניהם מגולים בתוך התנור שאז בדיעבד קיימא לן בעלמא דמותר, ובחמץ דחמירא טפי יש לאסור אפילו בדיעבד. אולם מה שמצאנו ביורה דעה שם שאם אחד מהם היה מכוסה או שהתנור הוא

מחלק בהדיא בענין שני כלים שנגעו זה בזה, בין חמץ לפסח לבשר וחלב, דבבשר בחלב אף אם נימא דמפעפע מדופן לדופן עכ"פ אינו טעם גמור רק טעם קלוש ובבשר וחלב טעם קלוש לא יכול לאסור מחמת קלושתו, משא"כ בחמץ בפסח דאסור אפילו במשהו וגם נ"ט בר נ"ט אסור לכן גם מדופן לדופן אסור. והוסיף שם בקונטרס דלכאורה לפי דברי היד שאול אי אפשר לומר חילוק זה לשיטת הט"ז. דהט"ז עצמו באו"ח סימן תנ"א ס"ק כ"ח העלה דאין שום חילוק בזה. ומסיק שם דהרבה אחרונים כבר נקטו דאין לחלק בין בשר וחלב לחמץ בפסח, ולכן אם נוגעים שני כלים חמים אחד של חמץ ואחד שכשר לפסח הכל מותר בדיעבד, עכת"ד.

אולם כבר הזכרנו במקום אחר את דעת הגרי"י פישר זצ"ל שהחמירו בשני כלים אפילו בדיעבד כיון שאף דלא בולעים כלי מבלי בלי רוטב, מ"מ משהו שמא בלע ולכן החמיר אפילו בדיעבד. אך כבר כתבנו דקיימא לן לדינא להקל בדיעבד, ורק לכתחילה יש להחמיר כמו בשאר איסורים ובשר וחלב.

ולענין הנהגה למעשה אם צריכים ליחד חצובה חדשה לפסח או סגי ליה בליבון ראה בסימן תנ"א דברי שו"ע סעיף ד' מה שכתבנו בזה.

ציונים והערות

הרמ"א במקום הפסד. ועוד הרמ"א כאן שהביא המח' סיים בהוספת מילים וז"ל "ודוקא במקום ששייך בו ריחא אלא דבשאר איסורים לאו מילתא היא כמו שיתבאר ביורה דעה סימן ק"ח ולכאורה הרמ"א החמיר רק באיסור שמן שבו נחלקו בגמ', משום דבכחוש מדינא דכו"ע מודי דלא שייך בו ריחא להחמיר כלל. והגם דהבעלי פלוגתא נחלקו דוקא באיסור כחוש, משום דבאיסור שמן כו"ע מודי דריחא מילתא היא לשיטת רב, מ"מ אנו דקיימא לן כלוי ס"ל להרמ"א להחמיר בפסח רק באיסור שמן. וכ"כ למעשה בשו"ע הרב סימן תמ"ז סעיף ט'. וכן דייק המגן אברהם ומובא במשנה ברורה ס"ק כ"ב דאין לחוש לאיסור כחוש. אולם בחיי אדם כלל קכ"א דין י"ח כתב דבחמץ ומצה שנאפו בתנור אחד תליא במח' הפוסקים אי ריחא מילתא אית ביה משהו או לא, ובהפסד מרובה יש לסמוך על המקילין, אמנם משמעות הרמ"א הוא דלא כהחיי אדם אלא כדברי המשנה ברורה שאין לחוש לכחוש כלל. ולבני הספרדים עי' בשו"ע סימן תס"א סעיף ה' מה שכתב בזה, ולדינא הפרי חדש שם ס"ק ה' שכתב להסתפק בדעת המחבר אם אין ריחא אוסר כלל בפסח או שמא רק בדבר כחוש. ואיך שיהיה הפשט בדברי המחבר נראה דלדינא גם לספרדים יש להחמיר לכתחילה בריחא דבר שמן, בפסח וכ"כ בברכי יוסף או"ח סימן תמ"ז ס"ק ה', עכת"ד המעדני אשר. ולענין דינא מה שכתב הרמ"א שם שיש להתיר במקום הפסד מרובה כתב המגן אברהם דהרב לא התיר אלא בתנור

גדול ופתוח בזה אפילו לגבי חמץ אין להחמיר בדיעבד כשאר איסורים, ובפתוח לגמרי כמו כירה או מותר אפילו לכתחילה. ועי' בספר דעת תורה להמהרש"ם שהביא שו"ת בש"ר סימן קפ"א שרצה להביא ראיה לדברי המקילין דלא הוי אפילו משהו מהגמ' בשבת דף ס"ב דריחא לית בה ממשא כלל ופסק להקל, אבל הדעת תורה דחה דבריו ופסק דאין לנו אלא דברי הרמ"א כאן להחמיר. ועי' במעדני אשר יורה דעה סימן קכ"א שהביא הב' דעות המובאים בר"א כאן, דס"ל רב דריחא מילתא היא, ורק בדבר כחוש לא אוסר משום ריחא. והמחמירים תוס' בעבודה זרה דף ס"ו וכן הסמ"ק סוברים דאפילו דבר כחוש יש להחמיר עכ"פ שאוסר במשהו בפסח. אכן המרדכי בשם ר"ת ס"ל דבדבר כחוש גם משהו ליכא. ומשם הקיש הרמ"א דלדין דקיימא לן כלוי דריחא לאו מילתא היא אף בדבר שמן, מ"מ לגבי פסח איכא מח' אם משהו אוסר או לא. וכתב שם דלכאורה אין הדברים מוכרחים ואפשר לחלק כדברי הש"ך ביורה דעה סימן ק"ח ס"ק ט"ו דעד כאן לא הקל המדרכי אלא באיסור כחוש, אבל באיסור שמן אפילו לוי דס"ל דריחא לאו מילתא מודה דמ"מ משהו איכא. ועוד אפשר לחלק הפוך על פי היד יהודה שם ס"ק כ' דעד כאן לא החמירו התוס' והסמ"ק אלא לשיטת רב דס"ל דבעלמא ריחא מילתא היא, אבל לוי דס"ל ריחא לאו מילתא היא אפילו בדבר שמן. אמנם הרמ"א ס"ל דאין לחלק בזה, וגם לדין יש בזה פלוגתא, ולדינא הקיל

ציונים והערות

ופלוגתייהו רק אם מברכין בכה"ג מחמת שנטלו להריח. ועי' במה שכתב הביאור הלכה שם ד"ה או לאוכלו. ועוד יש לתמוה על מה שציין שם וטעם השני דיש מאן דאמר שסובר דחמץ בפסח ריחא מילתא היא, והרי זה רק מיירי באכילה, שאם מעורב בדבר שאוכל ריח חמץ, אסור משום ריחא מילתא, אבל להריח בחמץ ליכא מאן דאסר, אף שאיסורו במשהו, וכדמוכח ממה שהתיר השו"ע להריח בין נסך אף שאיסורו במשהו, ובהכרח דלריח לא שייך לאסור משום משהו, וצ"ע.

ובקובץ "גלאט" מובא שם מהגר"ע איוערבך שליט"א כמה דינים העולים למעשה בדיני ריחא בפסח, ונביא מקצת דבריו כאן. א' בתנור קטן ופתוח קצת ובתנור קטן וסתום לגמרי יש לאסור בדיעבד, ובמקום הפסד מרובה יש להקל. ב' בתנור קטן וסתום לגמרי, לדעת המגן אברהם יש לאסור אף במקום הפסד מרובה, אבל הרבה אחרונים חולקים עליו דבמקום הפסד מרובה מותר, וכן הסכים המשנה ברורה לדינא. ג' תנור גדול ופתוח קצת בשער הציון החמיר לאסור בדיעבד, אבל מדברי הפוסקים פמ"ג וחוות דעת לא נראה כן. ד' בתנור קטן פתוח לגמרי, כתב הפמ"ג לאסור בדיעבד וכן פסק המשנה ברורה וצ"ע. ה' כששני המאכלים כחושים אין לאסור בדיעבד. ו' כשהחמץ אינו אלא משהו, ויש כנגדו ששים אין להחמיר לאסור. ז' להריח חמץ שעומד להריח אסור. ח' ואם אינו עומד לריח כגון פת חמה, גם כן יש

קטן שהיה פתוח קצת במקום שהעשן יוצא משם. אבל בסתום לגמרי לא מקילין לגמרי אפילו במקום הפסד, דעת האליה רבה מובא במשנה ברורה ס"ק י"ג. ועי' בדרכי תשובה סימן ק"ח ס"ק ס"ז מה שהביא בזה. ועי' בפמ"ג א"א ס"ק ד' שהסתפק בדברי המגן אברהם אי רצה לומר דוקא בתנור שהוא קטן וגם סתום, או דבסתום אפילו בתנור גדול, וסיים דעכ"פ החק יעקב מיקל בכל גווני. וכן דעת המקור חיים להקל שלא חשו כאן כיון שהקדירות מפסיקות.

ולענין הרחת פת חמה בפסח עי' בביאור הלכה סימן תמ"ג ד"ה ואפילו שהביא מהאחרונים שאסרו להריח פת חמה של עכו"ם כיון שחמצו של עכו"ם אסור בהנאה. והביא שהחמד משה מפפק בזה כיון שדבר שאינו עומד להריח מותר להריח בו. והביאור הלכה עצמו מחמיר מכמה טעמים, א' משום שהרמ"א באו"ח רט"ז הביא שני דעות אם פת חמה עומד להריח, וציין לדברי הגר"א שם. ב' ועוד שביורה דעה סימן ק"ח סעיף א' הביא מאן דאמר שבחמץ שאיסורו במשהו אמרינן ריחא מילתא, ואם כן יש לאסור אף באינו עומד להריח. ג' ועוד משום שיש לאסור משום חשש שמא יבוא לאוכלו. ומצאתי בקובץ "גלאט" מהדורה כ"ה מאמר של הגר"ע איוערבך שליט"א שתמה על הב' טעמים הראשונים המובאים בביאור הלכה, דמה שהביא שהרמ"א בסימן רט"ז הביא ב' דעות אם מברכין ברכת הריח על פת חמה, הנה הביאור הגר"א מבואר שם איפכא, דלב' דעות פת אינו עומד להריח,

לשאוף ריח חמץ ממאפיית עכו"ם בפסח
 טו. מותר לעבור ליד מאפיות של נכרים בפסח אף שנודף מהם ריח חמץ,
 אבל אסור לו לשאוף ריח החמץ בכוונה.²

סעיף ב
 חמץ שנתערב ערב פסח קודם ו' שעות
 א. חמץ שנתערב בתוך איזה תבשיל שאוכלים ממנו בפסח מו' שעות
 ולמעלה עד הלילה בטל ברוב או בששים כשאר איסורין ולא אסור
 במשהו.³

ציונים והערות

החיים ס"ק מ"ג. ועי' בט"ז ס"ק ד' דאע"ג
 דמשש שעות ולמעלה לוקין על אכילת
 חמץ ומן התורה אסור בהנאה, מ"מ הכא
 התערובות מותר כיון דלית ביה איסור
 כרת לאסור משהו בזמן זה, וה"ה לגבי
 החומרא דנותן טעם לפגם. אם מותר
 לאכול תבשיל זה שנתבטל לפני פסח
 ברוב עי' לקמן מה שכתבנו על שו"ע
 ורמ"א סעיף ד'.

ועי' בלבוש דמה שכתב המחבר דבטל
 בששים כשאר איסורים, כלומר לא שנא
 מין ולא שנא אינו מינו, ובפשטות המחבר
 סתם כדעות שסוברים דחמץ בפסח לא
 נחשב כדבר שיש לו מתירין, אכן יש
 ראשונים שחולקים על זה, ולמעשה עי'
 בכף החיים ס"ק מ"ו שהביא מתשובות
 בית דוד דבערב פסח משש שעות
 ולמעלה מין במינו מיהא אסור במשהו
 ואם הוא תבשיל המתקלקל לכו"ע בערב
 פסח אפילו מין במינו בטל אבל בתוך
 פסח בכל גווני אסור.

ולענין חמץ נוקשה שנתערב בתוך
 התבשיל בתוך פסח כתב המגן אברהם
 ס"ק ה' כתב כי היכי דחמץ גמור בערב
 פסח אחר ו' שעות בטל בששים, ה"ה
 חמץ נוקשה אפילו בתוך פסח בטל

לאסור משום חשש שמא יבוא לאכלו.
 ובאופן דלא שייך חשש זה, נראה דשרי.

ב. עי' בדעת תורה בריש הסימן שהביא
 החק יעקב בס"ק י' שכתב דאין להריח
 לחם חם בפסח של עכו"ם דיש להסתפק
 לומר שמא חמץ של עכו"ם אסור בהנאה,
 וכתב דאה"נ חמצו אסור בהנאה. ועוד
 כתב שם בדעת תורה שנשאל מאחד
 שיש לו חדר מיוחד שעושים בו חומץ
 ומכר החמץ כנהוג והריח נכנס לבית
 דירתו, ושאל האם מותר לדור שם בפסח,
 כי החומץ הזה נעשה מחמץ גמור, ופסק
 שנראה שהוא במקום דלא אפשר וגם לא
 מתכוין ושרי. ועוד יש לומר דריח חזק
 כמו חומץ לא מקרי הנאה כלל. ועי'
 בספר הליכות שלמה הל' פסח פרק ד'
 סעיף י"ב שפסק דהנמצא במקום שנודף
 שם ריח חמץ, אסור לעשות פעולה של
 שאיפת ריח, אע"פ שאין כוונתו ליהנות.

כא. שו"ע סעיף ב', ובבית יוסף הביא
 דאם עירב החמץ במזיד אע"פ
 שבטל בששים, יש לבערו לפני פסח, ואם
 לא בערו ועבר עליו הפסח יש אומרים
 שאסור בהנאה, עיין שם. ועי' במשנה
 ברורה ס"ק י"ד ושער הציון שם, ועי' בכף

חמץ אם הוי דבר שיש לו מתירין

ב. נחלקו גדולי הראשונים והאחרונים אם חמץ הוי דבר שיש לו מתירין, כגון שנתערב חמץ בתבשיל שכשר לפסח, יש אומרים שאין דבר שיש לו מתירין מכיון שחוזר לאיסורו בפסח הבא, וראה הערה כב.

נותן טעם לפגם לגבי חמץ בפסח

ג. חמץ שטעמו לפגם מותר בפסח ויש מחמירים וראה לקמן מה שהארכנו בזה בשו"ע סעיף י'.

נמצא חמץ בתוך תבשיל בערב פסח

א. חטה או שאר חמץ שנמצא בתוך תרנגולת וכדומה בערב פסח, מותר

סעיף ג

ציונים והערות

בפרק ט"ו הלכה ט' החמיר דהוי דבר שיש לו מתירין, וכן נקט הים של שלמה וט"ז שם ס"ק י"ב, ועוד כמה אחרונים. אכן המרדכי והרמ"א שם שהביא סתם ויש אומרים להחמיר, סובר שחמץ בפסח אין לו דין דבר שיש לו מתירין. ולענינינו המחבר בסעיף ב' בעצם נקט כדעת המרדכי משום דפסק דחמץ שנתבטל קודם הפסח דינו כשאר איסורים. המגן אברהם בס"ק מ' הביא מהתורת חטאת שאין לחמץ דין של דבר שיש לו מתירין. ועי' בביאור הלכה ד"ה חמץ שנתערב שכתב דמדסתם המחבר משמע דאפילו במינו נמי דינו הכי דסגי בששים, ולא מקרי חמץ דבר שיש לו מתירין, מטעם דלשנה הבאה חוזר ונאסר, כדעה ראשונה המובא ברמ"א שם. וכך למדו עוד כמה אחרונים שדעת המחבר כדעת המקילים שאין לו דין יש לו מתירין. ודלא כהש"ך שם ס"ק י"ג דסובר שהמחבר קאי דוקא אאינו מינו.

בששים כיון דאין בו כרת, ועוד השו"ע בסימן תמ"ב כבר כתב דאינו אסור אלא מדרבנן ולכן בטל בששים. אמנם הט"ז לקמן בס"ק י"ט כתב דאם נפל קרטין לתוך מאכל אסור המאכל כחמץ נוקשה אבל מותר להשהותו לאחר הפסח. ולענין דינא, הפרי חדש החמיר כדעת הט"ז משום לא פלוג, וכן ציין לדעתו ברעק"א, אולם כמה אחרונים כבר פסקו כהמגן אברהם. ועי' במשנה ברורה ס"ק ט"ו שהביא המח' ופסק שיש לסמוך להקל בשעת הדחק. ועי' בכף החיים ס"ק ז'.

כב. והנה בעצם כבר הארכנו בזה בספר אהל יעקב הל' תערוכות סימן ק"ב סעיף ד' ברמ"א דאין לנו כל כך נ"מ בזה מאחר שחמץ בפסח אוסרת במשהו, אלא שנחלקו הראשונים בטעם הדבר. והרמ"א שם הביא ב' דעות בראשונים שנחלקו אם חמץ הוא דבר שיש לו מתירין, דהיינו אם חוזר ואוסר בפסח הבא. הרמב"ם

לבטלו בששים, אבל אם חממו התרנגולת בפסח בעוד שהחטה בתוכה חוזרת ליתן טעם בתוכה בפסח במשהו.¹

חיטה שנמצאת במצה בפסח

ב. חיטה שנמצאת במצה שנאפתה לפני פסח, ואפילו נאפתה בערב פסח

ציונים והערות

אברהם דכמו כן אע"ג שבסעיף י' בכלים לא מבטלין איסורא, מ"מ בשפור בסימן תנ"א דהוי רק ספק שאני, ועי' שם בדעת תורה עוד מראה מקומות שלא אומרים חוזר וניעור מספק.

בישל תבשיל בערב פסח ומצאה חיטה בתוכה

ועי' בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' סעיף י' שנשאל במי שבישל בערב פסח תבשיל כשר לפסח ומצא בו חיטה מבוקעת האם מותר באכילה בפסח. והשיב דמותר לאכול את התבשיל בערב פסח עד הערב, ובלבד שיוציא החטה משם, ואולם אין לאכול את התבשיל בפסח אלא אם כן אינו יכול לשומרו עד לאחר הפסח. ובכל אופן אין לחמם שוב את התבשיל בפסח. והחטה עצמה בערב פסח אחר ו' שעות פשוט שאין לאוכלה. ובביאור דבריו כתב דלאכול את התבשיל בערב פסח תלוי במח' אם אמרינן דדבר שנתבטל קודם פסח חוזר וניעור או לא. ומסיק שם דבמקום שאפשר לשמור את התבשיל לאחר פסח, יעשו כן. אבל אם יהא הפסד לאוכל אפשר להקל. ומכאן נלמד שמי שקלה גרעינים לפני הפסח, והיה שם מעט קמח שנתבטל בששים, הדבר תלוי במח' אי אמרינן חוזר וניעור, וכיון שאפשר לשמור את הגרעינים עד לאחר הפסח לא יאכלם בפסח.

כג. לשון השו"ע בסעיף ג', ועי' במגן אברהם ס"ק ז' שכתב דאם נטלו החטה מתוכה ואח"כ חיממו התרנגולת מותר, ואע"ג שבסעיף ד' בסמוך קיימא לן שיש להחמיר שהחמץ חוזר וניעור, מ"מ הכא שאין בו ממשות אין להחמיר, כיון שאין כאן אפילו טעם. ואם לא הוציאו החטה מתוכה כתב המחבר דחוזרת ליתן טעם, ולדבריו היינו אפילו למ"ד שלא אומרים חוזר וניעור בפסח, כיון דהרי החמץ הוא עדיין בעין. ומה שכתב שחוזרת ליתן טעם, עי' בכף החיים ס"ק ס"ב בשם אחרונים דהיינו דוקא כשחזר וחיממו עם מרק לפי שעל ידי המרק מתפשט הטעם בכל התרנגולת ונאסרה אבל אם חיממו כן בלא רוטב אינו אוסר אלא כדי נטילה משום דדינו כצלי כל זמן דאין כאן רוטב, וכל זה לשיטת המחבר כמובן, אבל לדין נאסר כולה.

ואם יש כאן ספק אם נמצא שם חטה לגבי הדין דחוזר וניעור עי' בדעת תורה שהביא מהברכי יוסף בשם הרדב"ז שכתב שם דמותר משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן מספק, ועוד הא חוזר וניעור לאו דאורייתא, ולא איקבע איסורא לכן אולינן לקולא. וכן הביא מהמגן אברהם בסימן תנ"א ס"ק נ"א שכתב דבמקום שאין שם חמץ ידוע לא אמרינן חוזר וניעור מספק, וסיים המגן

אחר זמן איסור חמץ, צריך להסיר מן המצה כדי נטילה סביב החיטה, ושאר המצה מותרת, ואפילו אם לא הסירה אך שנתקרה קודם הפסח מותר לאכול המצה ויסיר החיטה משם אף בפסח^כ.

בענין הנ"ל חימום בכלי שני

ג. ובענין הנ"ל אם חיממו בכלי שני יש אומרים שאין לחוש, ויש מחמירים בכלי שני בפסח^כ אם חומו יד סולדת בו, כי בלאו הכי לא מיקרי כלי שני^{כו}.

ציונים והערות

כד. משנה ברורה ס"ק כ' בשם הפוסקים, ועי' בגליון אבן ישראל על המשנה ברורה שביאר שלא בעינין ששים א"כ המצה טוח בשמן. ואם טוח בשמן ולא הוי ששים כנגד החטה כל המצה אסורה.

כה. שם, וטעמא דמילתא משום דבירה דעה שם הביא דעות שסוברים שלמעשה כלי שני יש בו כח להפליט או להבליע כדי קליפה, ולכן לגבי חמץ בפסח שנאסר במשהו אם מבליע או מפליט כדי קליפה כולו אסור.

כו. רמ"א שם, הרי הרמ"א לשיטתו בכמה מקומות שכלי שני אין בכוחו להפליט ולהבליע עי' יורה דעה סימן ק"ה סעיף ב'. ועי' במגן אברהם ס"ק ט' שהקשה על מה שהביא הרמ"א כאן שדוקא ביד סולדת בו יאסר בכלי שני, ממה שמבואר לקמן בסימן תס"ז סעיף י"ב דאפילו בצונן יש לאסור, וכתב ליישב דהכא מיירי בתרנגולת שהוציאו מהמים סמוך לערב והניחו בקערה בלא רוטב וכשנכנס הפסח היא עדיין אינה רותחת, דאז אין היא אסורה א"כ היד סולדת בו כיון שאין שם רוטב, משא"כ לקמן בסימן תס"ז מסיק לאסור אפילו בצונן משום

דמיירי במים דהוי לח ויהיב טעמא. מיהו עי' בהגהות רעק"א שהעיר על דברי המגן אברהם דאף אם בתחילת הפסח לא היו בחום יד סולדת, מ"מ החתיכה או התרנגולת בעי כדי נטילה ככל צלי, משום דמיד שהוציאו מהרוטב עם החטה נאסר כדי נטילה, אבל אם מתחילת הפסח הוי יד סולדת בו אסור כולו מדין פיטום. ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ז שהביא המגן אברהם ותירוצו כמו שכתב בפמ"ג שם, דהבשר פילי והמים נכנס לתוך הבשר, משא"כ הכא דמיירי על דופן המים לא נכנס לתוכו על ידי צונן, והביא דהבגדי ישע חולק עליו וכתב דמפשטות דברי הרמ"א יש צונן אינו בולע כלל, אלא שעיקר ההלכה כאן כדעת הרמ"א דיש לחוש כהמחמירים, ושם הוא רק מנהג שנהגו לחוש אפילו לצונן ולגבי מנהג המיקל במקום הדחק לא הפסיד. ועי' בערוך השלחן סעיף י"ג שהביא את תירוץ המגן אברהם והוסיף דבצלייה עכ"פ קילא טובא מבישול במים, ובכאן אע"ג דמיירי בתרנגולת מבושלת, מ"מ הא מיירי דכשחממה בפסח היתה בלא מים ולפיכך הקיל בכלי שני, אלא טוב להחמיר, משא"כ בסימן

דבר גוש בפסח

ד. בשר רותח הבלוע מחמץ אסור להניחו על צלחת אע"פ שהבשר נמצא בכלי שני, מאחר שהחמירו בדבר גוש שדינו ככלי ראשון, אע"פ שיש מקילים בזה בשאר דינים, בחמץ ודאי שיש להחמיריו.

צינונים והערות

שם דס"ל דכלי שני מפליט או מבליע, ועי' בשער הציון ס"ק כ' שהביא דעת האליה רבה שבעיקר דינא דכלי שני יש להקל בהפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב, וכתב בשער הציון שם דאם חטה לא נתבקעה בודאי יש לסמוך להקל בזה, ועוד הוסיף דידוע הוא דכל היכא שיש כמה צדדים להקל, יש לצרף את דעת השאילתות דבפסח בטל בששים כשאר איסורים. ועי' בפמ"ג א"א סימן תס"ז ס"ק כ"ה שכתב דאם יש עוד ספק האם מצטרפים להקל בכלי שני, ובתחילת דבריו כתב להחמיר, ואח"כ צידד בעצמו להקל, ובמשב"ז ס"ק י"ג שם כתב דבערב פסח עד הלילה יש לצדד להתיר בכלי שני, וכן עירו לראסור כדי קליפה, ואם הדיחו כלי פסח ביורה של חמץ בפסח בכלי שני יש להתיר בהפסד מרובה. ועי' בחק יעקב סימן תנ"א ס"ק ח' שכתב דאם השתמש בכלי שני בפסח יש להקל אם הוא אינו בן יומא, וכן כתב בחיי אדם כלל קכ"א דין י"ז שיש להקל בכלי שני שאינו בן יומא במקום מניעת שמחת יום טוב או במקום הפסד מרובה. ומכל מקום לכולי עלמא אם נשפך מכלי שני על גבי צונן, אין להחמיר ולומר דדינו כעירווי מכלי ראשון דאוסר כדי קליפה, כולי האי לא אמרינן.

כו. סוגיא ארוכה בענין דבר גוש והארכנו בזה ביורה דעה סימן צ"ד סעיף ז', וכן

תס"ז דמיירי במים ולכן אסור שם למלוג בכלי שני ואפילו בצונן, ונראה דבצונן אינו אסור רק בשהה שם זמן הרבה כשתים ושלוש שעות, אבל בזמן מועט אף שבכלי שני שהיד סולדת בו יאסר מיד, אבל צליית כלי שני לא, וכן נראה כוונת המגן אברהם, עכת"ד. ועי' בשער הציון ס"ק כ"א שכתב דלא הבין מהו החרדה שכל האחרונים מתפלאין דלענין שיהא המים צוננים מתחמצין על ידי החיטה, בודאי בעינן שהיה קצת שיהיה נשרה החיטה במים עכ"פ עד שיתרכך, דלא מסתברא דעל ידי שינוח רגע אפילו חיטה בקועה במים צוננים שיתחמצו המים, מה שאין כן לענין מים חמים בודאי תכף משחממו התרנגולת אפילו רגע בחמין נבלע בה משהו של חיטה חמוצה. ומשמע מלשונו דאפילו מיד יש פליטת ובליעת טעם, ודלא כדעת החמודי דניאל המובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן ק"ה ס"ק ח' עי' בספרי שהארכנו בשיטתו והמח' בדבריו.

ולענין דינא כלי שני שחומו יד סולדת בו, יש אומרים להחמיר על פי הסברא שהזכרנו לעיל דיש אומרים שכלי שני מפליט או מבליע כדי קליפה, ולכן בפסח יש להחמיר משום חומרא דמשהו, ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ה-כ"ז שכתב דאף דקיימא לן ביורה דעה סימן ס"ח דכלי שני אינו מפליט ומבליע, מכל מקום לענין פסח יש לחוש לדעת המחמירים

ציונים והערות

להכשירם על ידי אבן מלובן וישפוך עליו רותחין.

ומציאה נאה מצאתי בשו"ת נתיבות אדם למו"ר הגר"מ דייטש שליט"א חלק ב' סימן ט' אות ו' שפלפל באריכות בדעת המגן אברהם לגבי דבר גוש לענין שבת שס"ל דבר גוש בכלי שני מבשל וכן הביאו דבריו בכמה אחרונים ובמשנה ברורה סימן שי"ח ס"ק קי"ח. וכתב להקשות על דברי המגן אברהם דהרי מדבריו בסימן שי"ח אנו למדים בהדיא דס"ל להמגן אברהם חומרא של המהרש"ל דדבר גוש שיד סולדת בו דינו ככלי ראשון, ולכן אפילו מבשל נמי בכלי שני. ואילו הכא בסימן תמ"ז סעיף ג' מוכח להדיא דלא נקיט הכי לדינא, שהרי כתב דהרמ"א בסעיף ג' מיירי בתרנגולת שמונחת בלי רוטב בכלי שני והחטה בתוכה, ועל זה כתב הרמ"א דרק טוב להחמיר מחמת חומרא דפסח, וכך מוכח מדברי המגן אברהם, ואם נימא דמעיקר הדין אינו מבשל רק טוב להחמיר בכלי שני, הרי זה סותר דבריו בסימן שי"ח. והשיב דנראה שלא קשיא מידי, משום דיש לומר דהמגן אברהם ס"ל דדבר גוש מבשל בכלי שני, וכדמוכח מדבריו בסימן שי"ח, ושאני ההיא בהל' פסח, דהרי קאי ואזיל שם המגן אברהם בישוב דברי הרמ"א דנראה דסתרי אהדדי, דהנה שם בסימן תמ"ז סעיף ג' דפסק דטוב להחמיר בכלי שני בפסח אם היד סולדת בו, ואילו להלן בסעיף י"ב החמירו אפילו בצונן ועל זה בא המגן אברהם ליישב דברי הרמ"א, ולפרש דבריו, אך הוא בעצמו ודאי סובר דדבר גוש מבשל בכלי שני.

בסימן ק"ה סעיף ג', ובאו"ח סימן שי"ח ועוד כמה מקומות שמובא דעת המחמירים והמקילים אם בדבר גוש אמרינן שדינו ככלי ראשון, והכא המגן אברהם ס"ק ט' כתב שיש להחמיר בפסח אם הניח על צלחת של חמץ בשר רותח מאחר דכתבו הפוסקים ביורה דעה סימן צ"ד דדבר עב כזה כזה לעולם הוא ככלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בו. ועי' בערוך השלחן ס"ק כ"ג שהביא מהמגן אברהם שיש להחמיר, וכתב דאע"פ שיש מקילים בזה בכמה מקומות, מ"מ בפסח ודאי שיש להחמיר. והוסיף שם שמה שכתב המגן אברהם בסימן שי"ח שיש דברים שמתבשלים בכלי שני, לא ידעתי אם יש כזה בחמץ, וכן מה שכתב שם בבשר שיש בו בקעים שאסור אפילו בצונן כמבואר ביורה דעה סוף סימן צ"א, לא ידעתי גם כן אם שייך זה לחמץ, עכ"ד. ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ד שהביא דעת המגן אברהם, ובשער הציון שם ס"ק י"ז ציין להמקור חיים שסובר דבדבר גוש אינו אוסר יותר מכדי קליפה. ועי' עוד במשנה ברורה בסימן תנ"א ס"ק קי"ד דמיירי התם בשו"ע סעיף כ' לגבי שלחנות ותיבות שמצניעים בהם אוכלין ורגילים לערות עליהם רותחין, לפי שלפעמים נשפך עליהם מרק מן הקדירות, וכתב שם במשנה ברורה שבעצם אפשר להגעילם על ידי עירווי כלי ראשון, אבל הוסיף דלכאורה לא מהני רק עירווי כלי ראשון משום דלפעמים שמים עליו דבר גוש חם והוי כאילו נשתמש בכלי ראשון, ואז יצטרך

סעיף ד חוזר וניעור בחמץ בפסח

א. חמץ שנתערב קודם הפסח ונתבטל בששים^{כח} אינו חוזר וניעור בפסח במשהו, ויש חולקים^{כט}, ולדינא נוהגים להקל בכל תערוכות שהוא לח

ציונים והערות

בו, אפשר להקל בזה בכלי שלישי בדברים שהם רק בחשש קלי הבישול, וכן שמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, עכ"ד. ולדינא שמעתי מכמה מורי הוראה שליט"א דאין צורך להחמיר בכלי שלישי אלא לענין הלכות פסח, אך בשאר איסורים או בדיני שבת יש להקל. ואח"כ ראיתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן קס"ה אות ו' שהביא שיטת המהרש"ל דס"ל דדבר גוש מבשל אף בכלי שני והפמ"ג שהחמיר אף בכלי שלישי בפסח, ועוד הביא שם שלמעשה ראה בשו"ת מרבי טיעה ווייל יורה דעה סימן כ"ג דכתב שמסתברא דבכלי שלישי לא מחמירים בדבר גוש.

כח. בביאור הלכה ד"ה ונתבטל בששים הוסיף דה"ה אם אין שם ששים קודם הפסח אלא שהוא נותן טעם לפגם, והסתפק שם אולי אין שום מח' אם החמץ חוזר וניעור אפילו לדעת הרמ"א לקמן בסעיף י' שסובר להחמיר אפילו בנותן טעם לפגם משום דשם רק חשש לחומרא בעלמא ולכן חשש לדעות המחמירים.

כט. שו"ע סעיף ד' שהביא ב' דעות, ומקורו מהטור בשם הרא"ש, ולכן לפי זה כל מין חמץ שנתערב קודם הפסח אפילו נתערב יבש ביבש כגון פירורי חמץ בהרבה פירורי מצה אינו חוזר וניעור, וכך פסק הרא"ש פסחים פרק ב' סימן ה'. והביאו ראייה שם מכלאים דתנן בפרק ט'

וראיה לדבר הוא מהמגן אברהם עצמו שם בס"ק ט' שכתב דלהניח בשר רותח על גבי קערה של חמץ אסור משום דכתבו הפוסקים דדבר עב שיד סולדת בו לעולם דינו ככלי ראשון. וכך הוא סובר מעיקרא דדינא, דכתב בלשון יש להחמיר, ושינה מלשון הרמ"א שכתב דטוב להחמיר דמשמע דאין זה מדינא אלא מהיות טוב להחמיר. ולכן צריך עיון על האחרונים גליון מהרש"א סוף סימן צ"ד ובשו"ת זקן אהרן חלק ב' סימן כ"א שכתבו ללמוד מתחילת דברי המגן אברהם דלית ליה חומרת הפוסקים בדבר גוש, משום דמוכרח שהמגן אברהם ס"ל דדבר מבשל אף בכלי שני, עכת"ד.

דבר גוש בכלי שלישי אם מבשל בפסח ובשאר ימות השנה

ולענין דבר גוש בכלי שלישי בפסח עי' במשנה ברורה ס"ק כ"ד שהביא מהפמ"ג דיש להחמיר אף בכלי שלישי, ועי' בספר שבות יצחק חלק ט' פרק י' אות ג' שהביא את דברי המשנה ברורה בשם הפמ"ג שלא צידד להקל בדבר גוש בכלי שלישי, והיינו משום דדוקא בדבר לח שהוא מצטנן יותר בשפיכתו לכלי שלישי וגם מצטנן מדופני הכלי, יש סברא להקל טפי. ומ"מ כיון שעיקר חומרת גוש בכלי שני היא שנויה במח', והרמ"א והגר"א אינם מחלקים בין גוש לדבר לח, לכן כשהמאכל נוח לאכילה רצופה שיש צירוף דעת הסוברים שאין זה יד סולדת

ציונים והערות

משנה א' דצמר גמלים וצמר רחילים שטרפן זה בזה, אם רוב מן הגמלים נתבטל ומותר לחברו אח"כ עם פשתן דלא אמרינן דהאיסור חוזר וניעור. ועי' בערוך השלחן סעיף י"ד שכתב דבאמת אין צריך לראיה זו, משום דבשלמא שם שניתוסף דבר מה אחר הביטול שהוא אסור עם המעורב כמו שם שאחר הביטול בצמר גמלים נתחבר עם פשתן שהוא עם הצמר רחילים אסורים יחד, שפיר שייך להצריך סברת שאינו חוזר וניעור, אבל הכא שלא ניתוסף דבר וכבר נתבטל אך יש לומר דהגעת זמן של פסח הוה כתוספת איסור, כלומר שניתוסף איסור משהו על איסור ששים הקודם. ולעצם סברת המקילים כבר הזכרנו לעיל בסעיף ג' מדוע שם החמירו שחזרת ליתן טעם והכא לא החמירו, והאחרונים כבר כתבו דהתם עדיין נמצאת החטה בתוך התרנגולת משא"כ הכא.

והיש חולקים הם דעת הרמב"ם סוף פרק ד' הלכה י"ב וכן דעת עוד כמה ראשונים המובאים בבית יוסף, וכמה ראשונים הביאו ראייה להחמיר מבכורות דף כ"ב. דאיתא שם במים שנתבטלו בציר אם באו אח"כ לקדירה של מים חוזר וניעור המים שנתבטלו לענין טומאה, וה"ה לענין איסור כמו שכתבו התוס' שם ד"ה יתיב, וכעין מה שמפורש ביורה דעה סימן צ"ט סעיף ו' ברמ"א לגבי איסור שנתבטל וניתוסף אח"כ עוד איסור דחוזר וניעור האיסור, ולא שנא בין במינו בין אינו מינו בין יבש בין לח בין נודע בינתיים לאינו נודע בינתיים. ועי' עוד בערוך השלחן סעיף ט"ו שהביא כל זה

והקשה דנראה דאין לזה דמיון כלל להכא, דהתם ניתוסף איסור והכא לא ניתוסף שום איסור, ואם תאמר כדלעיל דהגעת זמן איסור משהו נחשב כאיסור שחוזר וניעור, מ"מ סוף כל סוף הרי הוא כבר נתבטל, וזהו דומה ממש למה שכתב שם ביורה דעה לגבי חלב שנתבטל במים בששים, ואח"כ נפל לתוך בשר שהכל מותר, אע"פ שאין בבשר ששים כנגד החלב שכבר נתבטל בהמים, והכא אפשר לומר נמי דאפילו אם נאמר דבהגעת זמן הוה כתוספת איסור, הא התם הבשר ודאי הוא איסור ומ"מ כיון שכבר נתבטל בטל, והכא נמי כן הוא והרי אמרנו מפורש שלא החמרנו בחמץ נגד שאר איסורים רק בכמות הביטול ולא בשאר דברים. ועי' בחזון איש או"ח סימן קי"ט אות ד' שהביא המח' ראשונים לענין איסור משהו שנתערב קודם פסח אם חוזר וניעור, וביאור היטב דספק זה אינו שייך לשיטת רב שסובר דמין במינו אסור במשהו, לגבי שאר איסורים ובשר וחלב, משום שבזה ודאי לא שייך להתיר השתא כיון שאיסור מעורב בו וקודם הפסח נמי מין במינו הוא ואדרבה היתר בהיתר לא שייך ביטול, אכן לדין דמין במינו בטל בשאר איסורים, ורק משום חומרא דחמץ קיימא לן להחמיר במשהו, לכן הנידון כאן הוא אם החמירו חכמים בשנתערב קודם הפסח. ולפי המרדכי מבואר שכל המח' הוא ביסוד ביטול קודם פסח, וצריך לומר דכל שגזרו בפסח על חמץ במשהו היינו עכשיו שיש איסור חמץ משהו ראוי לאסור התערוכות אא"כ נתבטל קודם הפסח, ושוב אינו חוזר

ציונים והערות

ומתן שם להתיר האפיה, עכ"ד. והיוצא מכל הנ"ל דלדעת המחבר אין חילוק בין לח בלח לבין יבש ביבש, ומה שהחמירו חז"ל בחזור וניעור היינו בין לח בלח או יבש ביבש כמו שכתוב לגבי שמן שומשמין בברכי יוסף אות י"ד דשם הוי תערובות לח בלח, וכך יש לנהוג לבני ספרד. אולם הרמ"א שמחלק בין לח בלח ליבש ביבש, כל שכן כשאין שם אלא טעם ולא ממשות שאין להחמיר. ובמגילת ספר בענין ביטול בחמץ אות א-ג הביא מח' בין המגן אברהם והפרי חדש, וכתב דאפשר לומר דיסוד המח' ביניהם הוא שנחלקו שאולי גזירת חז"ל לאסור במשהו היה רק בחמץ שנתערב בפסח ולא בדבר שכבר נתערב קודם הפסח שעל זה לא גזרו, ובחזון איש שם ס"ק ד' רצה לבאר כן בתחילת דבריו, ועוד עי' שם ראיות לזה ועוד אריכות לבאר המח'.

ולענין הלכה בדעת המחבר כבר השיגו עליו האחרונים ממה שהביא בסימן תמ"ב סעיף ד' דעת הרמב"ם שסובר להחמיר דחזור וניעור, ואילו הכא נקט כדעת המקילים. וכבר כתבו האחרונים כמה תירוצים, יש אומרים דהתם בסימן תמ"ב דמיירי בתריאקה אוסרת בכל שהוא מדין מעמיד, ויש שכתבו ליישב משום שדרך הוא לערב במזיד ולתקן החמץ, ועוד יש לחלק בין תערובות של טעם לממשות. ועכ"פ מצאנו אח"כ בשו"ת אור לציון חלק ב' תחילת מבוא שהביא דוגמא זאת של המחבר, והראה שדחקו האחרונים בכל מיני תירוצים, והוא רצה ליישב שעיקר

וניעור. וכתב שם דלכאורה כל זה תלוי אם יש ביטול בהיתר והיתר, ועי' שם.

חשש חזור וניעור בתערובת שאין בו אלא טעם חמץ

ולענין האם צריכים להחמיר אפילו על תערובות שאין בו אלא טעם בעלמא, עי' במגן אברהם ס"ק ז' שהזכרנו לעיל דאף שיש אומרים שחמץ חוזר וניעור בפסח, היינו דוקא כשנשאר שם בעין, אבל אם אין שם אלא טעם בעלמא אין אומרים שטעם זה חוזר וניעור בפסח. ועי' בשו"ת רעק"א סימן כ"ו מה שכתב בזה, וכן דעת המשנה ברורה ס"ק כ"א שבטעם בעלמא לא אמרינן דחזור וניעור, אמנם הפרי חדש בסעיף ד' כתב דאף בטעם בלבד יש להחמיר ואמרינן דחזור וניעור, וכן דעת הברכי יוסף אות ו' ועי' בכף החיים ס"ק נ"ט, וכן העלה בשו"ת תשורת ש"י מהדורה קמא סימן תקנ"ג, וכן בחזון איש סימן קי"ט ס"ק ה', ועי' מה שכתב שם בס"ק ו' שהביא המח' והוסיף דאף להמתירים יש לדון אם מותר לחמם משום דיש לומר דכל שמוסיף לחמם מתמזגין החמץ והבשר והוי ליה כמבליע החמץ בפסח, ובוה יש מקום לאסור בשכר בדבש כיון דעד השתא הוי תערובות לח בלח של צונן וכשמתחמם הוי עירוב הטעמים, ומ"מ משמע דלהמתירים גם בזה מותר דהא כתב התרומת הדשן דקמח וקמח הוי לח בלח ואינו חוזר וניעור וסתם קמח אינו ראוי לאכול חי אלא אפוי, רואים מכאן דמותר לאפות את התערובות אפילו שעל ידי האפיה הוא ממזוג ומבליע החמץ במצה, ואח"כ מצא בתרומת הדשן כל המשא

ציונים והערות

הדין כהמקילים, אבל המחבר לא נמנע מלהעתיק הרמב"ם משום דבמקום שאפשר בקלות יש להחמיר כדעה זו והאריך שם בדוגמאות לכלל זה במקומות אחרים שדברי המחבר נראים כסותרים ומבאר על פי הפשט הזה.

ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ט שהביא מהאחרונים מעשה שהיה שנמצאת חלה אחת של בצק בתוך סל שנותנים המצות האפויות ביציאתן מן התנור, והריקו הסל ולא נודע להן באיזה מצות נגע הבצק, ופסקו הפוסקים דחד בתרי בטל כיון שהיה התערוכות קודם פסח, ומותר לחמם המצות בפסח, כיון דליכא אלא טעמא בעלמא, ומיהו כל המצות שידוע שנגעו בבצק צריכין קליפה לפי שאין ביטול לאיסור הידוע. ועי' גליוני אבן ישראל על המשנה ברורה כאן שכתב דנראה דכוונתו הוא כיון דלא נאסר רק כדי קליפה לא הוי דבר שבמנין, ועי' לקמן ס"ק קמ"ח, ומיהו נראה דאפילו ליכא חד דלבטל בתרי, מ"מ יש עצה כמ"ש המשנה ברורה לקמן ס"ק צ"ה בשם המגן אברהם דאי נאכל תלינן דהחמץ נאכל והשאר מותר לאכול בפסח, ועי' מה שכתב בגליון לסימן תנ"א משנה ברורה ס"ק י"א דלפני הפסח מותר לכתחילה לאכול ולתלות שהאיסור נאכל, ונראה דגם הכא כן הוא.

ולגבי מה שהביא המשנה ברורה שמותר לחמם המצות כיון דליכא אלא טעמא בעלמא עי' בשער הציון ס"ק כ"א שכתב דיש לדעת דמה שכתב החק יעקב בשם הפרי חדש דהוא למאן דאמר דאינו חוזר וניעור, אף דאח"כ כתב דאינו אלא

טעמא בעלמא, אזיל לשיטתו שחולק על המגן אברהם, וס"ל כמאן דאמר דחוזר וניעור הוי אפילו בטעמא בעלמא, ועוד מה שכתב אח"כ במשנה ברורה דמותר לחמם לכולי עלמא, היינו אפילו להפוסקים ביורה דעה סימן ק"ט דחד בתרי אסור אח"כ לבשל, מ"מ כאן מותר. ועי' בחזון איש סימן קי"ט אות ו' ד"ה וכתב שפסק דמה שהתירו לחמם המצות היינו רק כמות שהן יבשות, אבל לבשלן אסור, וטעמו משום דהכרי קליפה שבמצה שהונחה על גבי החלה יש בה טעם חלה, והיא אסורה כשם ששאר איסורים אסורים בנותן טעם, ולכן אם יבשלו אותה תתן אותה קליפה משהו מטעמא לשאר המצה, ואף לשאר המצות שיתבשלו עמה. ולפי זה יוצא דאם בישל מצה אחת היא אסורה משום דמספקינן לה במצה האסורה ממגע חמץ, ואי אפשר להתירה רק מכח רוב והרי חמץ בפסח במשהו, ואמנם יש לומר דמצה זו שנתבשלה שאירע בה ענין מיוחד מותרת מדין כל דפריש מרובא פריש, וזה מותר אפילו בפסח, עיין שם.

ולמעשה כל זה לפי דעת הש"ך ביורה דעה סימן צ"א ס"ק ח' דאם לא היה ששים בכל המצות נגד הקליפה היה אסור כמו בכל איסורין. אבל למה שכתב המגן אברהם בסימן תס"ז ס"ק ל"ג דקליפה של תתאה גבר קיל טפי ואם אי אפשר לקלוף מותר אין צריך ששים כנגד הקליפה, והכא במעשה שהיה הצונן למטה, אבל בגמ' בפסחים לא משמע כן אלא דהקליפה מעיקר הדין וצ"ע.

בלחל, אבל בתערובות יבש ביבשלא, או אפילו יבש בלח כגון פת שנפל

ציונים והערות

כרת, ואם כן דבריו צ"ע. ועי' ביד יהודה סימן ס"ט פירוש הארוך ס"ק ס"ג אות ז' שכתב לדון באם נודע בפסח שנתערב משהו חמץ קודם פסח דנוהגים להתיר משום שכבר נתבטל קודם הפסח והרי לא נודע מהתערובות קודם הפסח ועדיין לא נתבטל ובפסח עצמו אין לו ביטול, ויש אומרים שכיון שהביטול כבר חל קודם פסח וגם בשעה שנודע לו התערובות אינו חוזר וניעור הואיל ולא נשתנה שום דבר בגוף התערובות אלא רק הדין השתנה שעכשיו אין לו ביטול ובכה"ג אין אומרים חוזר וניעור. מיהו באופן שיש שינוי מציאותי בשעה שנודע כגון שאין עכשיו רוב ברור או שנהיה תערובות של לח והתיכה הראויה להתכבד וכיוצא בזה או האיסור חוזר וניעור אבל לא באופן שרק הדין השתנה. וכך מובא בספר מגילת ספר סימן ק"ט ס"ק ח' בביאור דברי היד יהודה בשם שו"ת פני יהושע, והוסיף דלגבי עצם הדין של ביטול דתלוי בידיעה אינו דין מוסכם לכו"ע, ועי' בש"ך סימן צ"ט ס"ק כ"א שהביא מדברי הראב"ד דחולק על זה וסובר דביטול חל גם קודם הידיעה, ועי' בבדי השלחן בביאורים סימן צ"ט עמוד צ"ב אריכות בזה.

ועי' במשנה ברורה ס"ק ל"ב שהוסיף דלגבי תערובות לח בלח אפילו אם לא נודע התערובות עד פסח אמרינן שכבר נתבטל.

קמח אם נחשב כדבר יבש או דבר לח
ולענין אם קמח נחשב כתערובות לח בלח, עי' מה שהבאנו ביורה דעה סימן

ל. רמ"א שם. ועי' בט"ז ס"ק ה' שכתב דנראה שאם נתערב לח בלח בפחות מששים קודם הפסח, דיכול להרבות עליו קודם הפסח עד שיהיה ששים כנגדו כדי שיהיה מותר בפסח ואין בזה משום מבטלין איסור לכתחילה, והפמ"ג שם כתב דדוקא בדיעבד שהוא נתערב שרי להוסיף כדי להתיר התערובות, אבל לערב בידים אפילו בזמן ההיתר אסור. ועי' בסמוך מה שהארכנו יותר בענין ביטול איסור לכתחילה לגבי פסח.

כשלא נודע התערובות קודם הפסח אם אמרינן חוזר וניעור

ועי' בספר דעת תורה להמהרש"ם שהביא מספר מקור חיים ס"ק ט' שנשתפק אם לא נודע התערובות קודם הפסח אי אמרינן גם כן דאינו חוזר וניעור, וצידד להקל על פי האו"ה כלל ז' דין ג' דבכל דברים שאינם מתבטלים אם לא נולד האיסור עד אחר התערובות מתבטל, ואם כן הכא נמי בפסח. ועי' בפמ"ג שפתי דעת יורה דעה סימן צ"ב ס"ק ח' שכתב דלא תליא בידיעה, ובמשב"ז סימן ס"ט ס"ק ל"ה שהביא דברי האו"ה הנ"ל והוסיף דהנה חמץ בפסח אם נתערב חד בתרי בשעה ד' שעדיין היתר הוא אז שרי אח"כ משש שעות ועד הלילה כטעם האו"ה. והנה לפי הטעם שאיסור חמץ במשהו משום דחמץ הוי דבר שיש לו מתירין, אם כן לשיטת האו"ה לא שייך פלוגתא דחוזר וניעור כלל, משום דהאיסור נולד בתערובות, ובע"כ דחמץ שמו עליו וחל האיסור מקודם, או משום דעיקר טעמא משום

ציונים והערות

ק"ט מח' בזה, ובשו"ת תרומת הדשן חלק א' סימן קי"ד כתב דקמח וקמח מתערב יפה כמו לח בלח, וכן הט"ז שם כתב דתערוכות לח בלח כולל אפילו אם נתערב ביחד קמח וקמח, שדינם כלח בלח כיון שנתערב יפה, וכן פסק המשנה ברורה בסימן תנ"ג ס"ק י"ז, אך הוסיף דכיון דיש אחרונים שהחשיבו קמח וקמח כתערוכות יבש ביבש, לכן יש לכל בעל נפש להחמיר על עצמו. ובשער הציון שם ס"ק כ"ה הביא מהגר"ז דלכן יש נוהגים לאפות מצה קודם פסח, משום דרוב דגן מצוי בהם צימוחים. ועי' בפמ"ג סימן תס"ז משב"ז ס"ק י"ח שכתב דאם נתערב משהו של סובין עם קמח, נחשב כתערוכות יבש ביבש, ואם חוזרים ומבשלים אותם מחמירים דחזור וניעור בפסח. ולפיכך יש לנפות הקמח היטב שלא ישאר בקמח שום סובין. דאז נחשב כלח בלח שהרי יכול לקרות שיהיו חיטים מצומחות או מבוקעות, ואם יקפידו שיהא הקמח מנופח היטב אז יהיה הדין כלח בלח ובטל בששים. ובספר פסקי תשובות סימן תמ"ז אות ה' הרחיב בזה וכתב דהקמח שלנו הנטחן בריחיים של יד, המצוי היום בפשטות אין זה נחשב כלח בלח, משום שאין הוא טחון עד אשר דק ויוצא כעין סולת עבה במקצת וגם מעורב בו הרבה סובין, וצריכים שמירה יתירה שלא יצטרכו להגיע לביטול בששים. ועוד הביא שם משו"ת אמרי יושר שכתב ליישב את מה שנוהגים בכמה מקומות להקל בזה ולהחשיב הקמח לח בלח אף אם מעורב בסובין על פי השו"ע הרב סימן תס"ו

סעיף י' שכיון שלשים אח"כ את הקמח לעיסה ונעשה כגוף אחד נעשה כלח בלח אף אם קמח עצמו אינו נקרא לח בלח. ויש שמוסיפים עוד שגם הפמ"ג שכתב דקמח המעורב בסובין לא מקרי לח בלח לא אמר אלא בסובין עבים אבל בקמח שלנו שנתערב קצת סובין ואינם עבים מקרי לח בלח, ומ"מ אין לסמוך על היתרים אלו אא"כ החיטים היו משומרות משעת קצירה ולא ראינו בהם מצומחים או מבוקעים, והטחינה וכדומה נעשה בשימור גמור בנקיון מפירורי חמץ כך שאין ריעתא לפנינו ובזה נסמוך שאם קרה ונתערב בו מצומחות או מבוקעות או איזה חשש אחר נתבטל, אבל אם ראינו בעינינו ריעתא לפנינו כגון חיטה בצומחת וכדומה אין להקל אא"כ ניפו הקמח היטב שלא יהיה בו סובין כלל. ולענין תערוכות עיסה בעיסה נחשב כיבש ביבש, ובשיעור קנה בושם הוסיף דמכאן יש נ"מ לזוהר מאוד בעת אפיית המצות לסלק מהשלחן הפירורין שעומדים בלא עסק ומתמחצים, שלא יחזרו ויתערבו בתוך העיסה.

לא. רמ"א שם. והנה יש לעיין הכא לגבי תערוכות חמץ בפסח יבש ביבש, האם אמרינן כדעת הרא"ש המוזכר ביורה דעה סימן ק"ט שכשמתבטל יבש ביבש קיימא לן שהאיסור התהפך להיתר, או לא שמא יש להחמיר יותר מצד חומרא דפסח. והרי המגן אברהם ס"ק י"א כבר הזכיר דלדעת הרא"ש שהאיסור התהפך להיתר ולכן מותר אח"כ לבשלן ביחד אם כן הכא נמי מותר לקיימו דנעשה היתר גמור. אולם לדינא

לתוך יין, והוציאו הפת יש לחוש שמא נשארו פירורין ונותנים טעם בפסח^{לב}.

ציונים והערות

שכבר כתב דדוקא בעין חוזר וניעור אם מבשלין או אופין אותם בפסח, בתערוכות יבש בלח או יבש ביבש, ומשמע לפי זה דבתערוכות יבש ביבש ואינו מבשלו מותר בפסח באכילה עצמו, ויוצא מכאן דבודאי אפשר לקיימו אם לא מבשלים אותו ודלא כהמגן אברהם. ותירץ שם דאינו חוזר וניעור אם נתבטל עד הלילה במינו ברוב, וכך הבין ספר עולת שבת סעיף ד' שבתערוכות לח בלח אפילו מחמם בפסח אין ניעור, ויבש בלח שנכבשו ביחד בפסח ניעור, ולכן ה"ה ביבש ביבש אף שיש ששים כל שמחמם בפסח ניעור, אבל כשלא מתחמם אפשר לאוכלו כך. וכן הרגיש בזה האליה רבה ס"ק י"א, והיוצא מכאן דהפמ"ג ועוד פקפקו על דעת המגן אברהם, וכבר הובא במשנה ברורה ס"ק ל"ג דאף דבתערוכות יבש ביבש אמרינן חוזר וניעור היינו דוקא אם אפה או בישל, אבל לאוכלו כך אפילו בפסח מותר.

לב. רמ"א שם, ועי' במגן אברהם ס"ק י"ב שכתב אבל מותר לקיימו בפסח, ובס"ק י"ג מה שכתב בזה. ועי' בביאור הלכה ד"ה שמא שהביא מספר עולת שבת דאע"ג דספק משהו הוא, מ"מ החמירו בו משום דהוי ספיקא קרוב לודאי הוא דמסתמא נשארו פירורין. והוסיף שם דנראה פשוט שהאי דינא של הרמ"א שייך בכלל לדיני חוזר וניעור, דאפילו אם נסבור דבעלמא אין חוזר וניעור גם כן אסור הכא דומיא דמה שכתב במגן אברהם ס"ק ח'. ומה שכתב

לא קיימא לן הכי אלא במקום הפסד, ולכן נראה דיכול לבשל תערוכות זו עד שיהא נימוח ויתערב קודם הפסח בששים אז מותר לאכלו בפסח ואין כמבטל איסור לכתחילה כמבואר ביורה דעה סימן ק"ט סעיף א-ב דעדיין אין שם איסור עליו דהא קודם שבישלו מותר לאוכלו, ולכן ה"ה הכא מותר להוסיף עליו עד ששים בערב פסח אחר חצות כיון דאז עדיין היתר הוא ומותר לבשלו עד שיהיה נימוח ויהיה לח בלח ומותר אפילו תוך הפסח, מחצית השקל שם.

להשהות תערוכות חמץ במצה בביתו בפסח

ולענין אם מותר לקיים תערוכות יבש ביבש בביתו בפסח, עי' במגן אברהם שם שנראה דדוקא בלח בלח או יבש בלח מותר לקיימו, אבל בתערוכות יבש ביבש אסור לקיימו בביתו בפסח. אכן האליה רבה ס"ק י"א חלק על דבריו וס"ל דמותר לקיימו בפסח. ונחלקו האחרונים בזה, כמובא בכף החיים ס"ק צ' ובסוף הביא הגר"ז סעיף כ"ב שפסק דיש לסמוך על המתירים בשעת הדחק. והנה המגן אברהם עצמו מחמיר לגבי תערוכות יבש ביבש שיש לאוכלו כולו קודם הפסח ולא לקיימו כלל בפסח. אולם עי' בפמ"ג א"א ס"ק י"א שכתב דצ"ע בדברי המגן אברהם, דאם אחד יאכל אחד מהם בשוגג בפסח מותר לאחריים לאכול השאר ב' אנשים זה אחר זה כמבואר ביורה דעה סימן ק"י סעיף ז', אבל בלאו הכי משמע מהתרומת הדשן סימן קי"ד

נתערב פירורי חמץ עם מצות בשעת אפיה

ב. פירורים שנתחמצו בשעת אפית המצות ויש לחוש אולי נדבקו בהמצות, דין המצות תלוי באיזה שלב נתערב הפירור, אם נתערב הפירור בשעת לישה הוי כתערובות לח בלח ואינו חוזר וניעור, אבל אם נדבק בשלב מאוחר יותר שהוי כחתיכה קטנה שהוי כיבש ביבש חוזר וניעור בפסח, וראה כל זה בהערה לג.

ציונים והערות

מובאים בספר מגילת ספר סוף סימן ק"ט ונבאר שלב שלב בעז"ה.
והנה כבר הזכרנו לעיל שנחלקו גדולי הראשונים והאחרונים אם חמץ שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור בפסח, וכתבנו ההכרע למעשה שאם התערובות לח בלח אינו חוזר וניעור כתערובות קמח קמח שאם נתבטל קודם הפסח מותר להשתמש בלישה זו לאפית מצות, ואילו אם נתערב בשלב מאוחר יותר שיש לדונו כתערובות יבש ביבש אין לנו היתר לאפות מצות מלישה זו. ואולי מה שנהגו אצל חבורות לאפית מצות לנקות השלחנות כל י"ח רגעים שמועיל על ידי זה לחשב כספק משהו, וכבר פסק בביאור הלכה סעיף ד' ד"ה שמא ובמשנה ברורה ס"ק נ"ד דמעיקר הדין ספק משהו מותר, אלא שיש אופנים שנהגו להחמיר מצד המנהג. וזה התועלת שיש בנקיון אף שאינו ברור שלא נשאר אפילו משהו מ"מ על ידי נקיון הוי ספק משהו.
ויש שרצו לטעון דגדרי לח בלח ויבש ביבש כאן שונים מהגדרים של תערובות והפירור והנילוש ביחד עם המצה ונהפך למשקה אחת עמה נחשב לתערובות לח בלח ולכו"ע אינו חוזר וניעור, ורק כשהחמץ הוא בפני עצמו אז הוא חוזר

הרמ"א דיש להחמיר משום דהפירור נותן טעם בפסח, הרי יש לעיין בזה משום דהכל צונן הוא, וכבר כתב המגן אברהם בזה דאף דלקמן בסימן תס"ז סעיף י"ב קיימא לן להקל בצונן, מ"מ שאני הכא משום דנשרה בצונן מעת לעת. וכתב במשנה ברורה דכאן יש להחמיר אפילו אם לא נשרה בתוכו מעת לעת, משום דהתם בסימן תס"ז כבר פסק המשנה ברורה דאם נפל פרוסה של לחם לתוך מים בפסח לכו"ע אסור, משום דדרכו להתפרר ולהיות נמס בתוך המים, ואפילו סינון לא מהני. ואפילו אם לא נשרה שם מעת לעת מחמירים ולכן ה"ה הכא אם נשרה כאן פחות מעת לעת יש לאסור, אא"כ נפל בתוכו קודם פסח וסינון המים. ועי' בברכי יוסף ס"ק ט' בשם תשובת בית יהודה שכתב לגבי דין של ככר שנפל לתוך מים דצריך לחפש אחר כל הככר ולהוציאו כולו, או מקצתו ואח"כ יסנון המים היטב ומותרים בשתיה בפסח, ועי' בדעת תורה.

לג. מגן אברהם ס"ק י"א כתב דבר פשוט דאם נתערב חמץ במצה בטל חד בתרי. וכאן יש לדון מכמה צדדים שנוגע להלכות תערובות ומקצת הדברים כבר

ציונים והערות

שהזכרנו לעיל שהחמיר וס"ל דחוזר ונייעור, האם מותר לזרוק אחד לים קודם פסח משום דכשעושה כן בפסח נחשב כמבטל איסור לכתחילה, ולכאורה התשובה תלויה באם אמרינן שחמץ קודם פסח נחשב כהיתר כיון שהאיסור בפועל לא חל או שמא החמץ נחשב כאיסור כיון ששמו עליו אפילו קודם הפסח.

ולענין דינא במצות שנדבקו בהם פירורי חמץ קיי"ל דלא כהמגן אברהם שסובר דחוזר ונייעור בתערובות לח בלח, יש צד היתר אם תמיד נשרף קצת מהמצות בשעת האפיה, וגם להפיל בידים יש צד היתר, ואם כן אפשר לשבור קצת מהמצות, ועוד הרי תמיד מפרישים חלה ונראה שיש לסמוך על זה לענין חשש הפירורים כיון שיש בזה כמה צדדים להקל. ושוב מצא במגן אברהם סימן ת"ל שהרש"ל היה מזהיר לכולם שיאכלו קצת מן המצה קודם הפסח שמא היה שם חימוץ ויתלה, ועי' במגן אברהם שתמה על דבריו דכל זה היינו דוקא בדבר יבש וקמח בקמח הוא דבר לח ובאם יש ששים הכל מותר, ובאם אין ששים הכל אסור, ובחק יעקב שם כתב דיש בזה רווח לדעת הסוברים דקמח וקמח הוא יבש ביבש, ולדידיהו היה חוזר ונייעור בפסח ועושים תיקון לצאת לכו"ע ויאכל מעט ותולים במה שאכל, ואע"ג שלא תולים אלא בנפל מעצמו מכל מקום כיון שנעשה קודם הפסח שאז עדיין שעת היתר היא ליכא למיחש, עכ"ד.

ולענין תערובות עיסה בעיסה נחשב כיבש ביבש, ובשיעור קנה בושם הוסיף

ונייעור, אכן לפי החזון איש סימן קי"ט אות ה' שכתב דבשר שבלוע מחמץ הוא נחשב כתערובות יבש ביבש אף שהכל חתיכה אחת, ודלא כהמגן אברהם שהחמיר באכילת חתיכה בעין. ומצא מספר דבר אברהם חלק ג' סימן כ"ז שכתב להדיא כן דפירור חמץ הוא תערובות יבש ביבש.

והנה יש לדון בכה"ג מצד עוד היתר, דהרי ביורה דעה סימן ק"י סעיף ז' פסק דכל הדברים שאינם מתבטלים באלף כגון חתיכה הראויה להתכבד או דבר שבמנין וכדומה שנתערבו באחרים אם נפלו אחד מהם לים מותרת התערובות אפילו אם יש שם רק חד בתרי. ולכן אם נתערב פרוסת חמץ עם מצות ונפל אחד מהם לים, כבר פסק המשנה ברורה בס"ק צ"ה דאם נאכל אחד מהם גם כן מותר לאכול השאר, כיון דמן התורה בטל ברוב, ורק מדרבנן אסרו, ובכה"ג תלינן שזה נאכל היה החמץ, והחזון איש בס"ק כ' וכ"א חולק על זה וסובר דדוקא בנפל מעצמו אבל בנאכל אפילו בשוגג אסור דהרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ואף דבביטול עצמו אסור דוקא אם נאכל במזיד, ובשוגג מותר, מ"מ הש"ך והט"ז שם בסימן ק"י כבר השיגו על המחבר שהתיר בנאכל בשוגג, וס"ל שגזרינן שוגג אטו מזיד, ונראה מדברי החזון איש דלאו דוקא שוגג כגון שלא ידע שאסור לאכול אחד מהם, אלא אפילו שגג שלא ידע שיש שם איסור בכלל, גם בזה החמיר.

ועל צד הנידון בכה"ג שנתערב פרוסת חמץ עם מצות קודם פסח אי אמרינן חוזר ונייעור בפסח, דלדעת המגן אברהם

מבטלין איסור לכתחילה קודם הפסח

ג. נחלקו גדולי הראשונים והאחרונים אם יש איסור לבטל חמץ לכתחילה קודם הפסח, ונפקא מיניה לענין תרופות קודם הפסח שיש שנתבטל בהם חמץ, וראה הערה ל"י.

צינונים והערות

שייך חשש זה אלא בפירורין גדולים, אבל בפירורין קטנים חום האש שולט שם שפיר. ובאמת דברי המגן אברהם לא כתב טעם משום דהוי מצה כפולה, ויש לפרש בפשיטות שחשש משום הפירורים המונחים על השלחן בלא עסק ומתחמצים ונדבקים בהמצות, עכת"ד, ועי' בשו"ת קנה בושם חלק א' סימן כ"ג אות ג' אריכות בזה.

לד. עי' בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן תפ"ה שנשאל שם לגבי חיטים שנתחמצו שנפלו קודם פסח ונתערבו בתוך חיטים אחרים המיוחדים לפסח, ואין בהם ששים, האם אפשר להוסיף עליהם עד שיהא ששים כנגדו קודם פסח, או שמא יש כאן ביטול איסור לכתחילה. והשיב שאסור להוסיף עליהם קודם פסח מכמה טעמים, כיון שהוא מערבן לבטלן כדי לאכלן בפסח הרי הוא כמבטל איסור לכתחילה. ועי' שם עוד אריכות להחמיר בזה. ולכן כתב המגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק מ"ב ובמ"ה שאין להקל כנגד הרשב"א. ועי' בשו"ע הרב סימן תמ"ב סעיף ה' שכתב דלכתחילה אסור לבטל חמץ בששים קודם הפסח במתכוין כדי לאכלו בתוך הפסח מפני שהוא כמבטל איסור בידים, ואע"פ שקודם הפסח עדיין הוא שעת היתר, מכל מקום כיון שהוא עושה כן כדי לאכלו בשעת איסורו דהיינו בתוך הפסח הרי זה כמבטל איסור, עכ"ד.

דמכאן יש נ"מ לזהר מאוד בעת אפיית המצות לסלק מהשלחן הפירורין שעומדים בלא עסק ומתחמצים, שלא יחזרו ויתערבו בתוך העיסה.

ובפרק ו' סעיף ה' כתב דפירורי הבצק שנופלים מהעיסה ומתפזרים על השלחן תוך כדי עריכה וגלגול, ומונחים בלא עסק, יזהר להסירם מיד מהשלחן, כי פירורין אלו עלולים להתחמץ ויחזרו ויתדבקו בעיסה, ואף אם יגלגלו אותם בתוך המצה אין מועיל בזה ביטול. וטעמו משום דפירורים אלו שוהים בלי עסק ואם לא עוסקים בהם ממהרים להחמיץ אפילו בשהייה מועטת, ולכן צריכים להסירם תיכף, ועוד אף אם נאמר שמתדבקים בהמצות בחזק כל כך עד שנתאחדו עם המצה והיו לגוף אחד ממש, מכל מקום יש לומר דאין זה כנתערב ונבלל בתוך העיסה ואינו מתבטל, אי נמי חוזר וניעור בתוך הפסח, כי אף דקמח וקמח נחשב כתערובות לח בלח דאינו חוזר וניעור, אבל עיסה בעיסה נחשב כיבש ביבש, ולפיכך צריך להזהר בזה מאוד. ועוד הביא שם מהחיי אדם כלל קכ"ח דין כ"ב שכתב דיש להשיגח שלא יהיו פירורין על השלחן כדי שלא ידבקו במצה ותהיה מצה כפולה, ומקורו מהמגן אברהם סוף סימן תנ"ט. אך לפי מה שכתבו האחרונים דדבר קטן אינו מעכב האפיה, לכן לא

ציונים והערות

ועי' בספר ראש יוסף מסכת חולין דף צ"ז. שהביא את הפני יהושע המובא בסמוך שמיקל, והשיג עליו דאם כן היה מותר לבשל בשר בקדירה שבישל בה כזית חלב לאחר מעת לעת באופן שיש תרתי לטיבותא, ששים, ונותן טעם לפגם. ולא שמענו מעולם מי שיאמר כן. ועי' ביד יהודה יורה דעה סימן צ"ט פירוש הקצר ס"ק ט"ז שכתב דמה שמובא ביורה דעה סימן צ"ט סעיף ה' שאין מבטלין איסור לכתחילה, לאו דוקא על איסור קאי, אלא ה"ה היתר שעומד לאיסור כגון בב"ח וחמץ קודם פסח גם כן אסור לבטלו כדי לאכלו בפסח וכן אף באיסור סכנה אם נתבטל אין סכנה גם כן אסור לבטלו, מיהו איסור זה בודאי אינו אלא איסור דרבנן מגזירה שלא יאכל בלא ביטול, ועי' בפירוש הארוך שם ס"ק ט"ו, ועי' בכף החיים סימן תמ"ז ס"ק פ"ו שהביא דעת הט"ז ס"ק ה' שמיקל להרבות עד ששים, ועל זה כבר השיגו על הט"ז ספר נהר שלום ס"ק ז' והאליה רבה אות י' למה אשתמיטתיה מהט"ז דעת שו"ת הרשב"א, וגם המגן אברהם כבר פסק דאין להקל כנגד הרשב"א. [ולמעשה הכף החיים הביא בהפמ"ג א"א ס"ק מ"ה ועוד שכתבו דאין השגה כלל על הט"ז משום דהרואה בגוף דברי הרשב"א יראה דאין סתירה לדברי הט"ז משום דהט"ז חוזר על דברי הרמ"א דבלח בלח לא אמרינן חוזר וניעור, אבל הרשב"א עצמו ס"ל כדעת הגאונים דבכה"ג אמרינן חוזר וניעור, ולכן אוסר להרבות עליו, ועוד משום דהתם מיירי בחיטים שניכר בהם האיסור ויכול להסירם על ידי בדיקה להסיר

המבוקעים, משא"כ באיסור לח שנתבלל ואינו ניכר]. אמנם במרדכי הארוך סימן תקס"ט הביא בשם הראב"ה סימן תי"ב עמוד ג' לגבי דין חיטין שנפל עליו דלף שאין כאן משום מבטלין איסור לכתחילה, משום דאכתי לא חל הפסח. ועי' בטור סימן תנ"ג סעיף ג' מה שכתב שם, וכן במשנה ברורה סימן תנ"ג ס"ק י"ז ובשער הציון ס"ק כ"ג לגבי אי טחינה הוי מבטל איסור לכתחילה. ועי' בשו"ת האלף לך שלמה חלק או"ח סימן רפ"ה. ועי' בפני יהושע בחידושו למסכת פסחים דף ל. ומובא בדרכי תשובה יורה דעה סימן צ"ט ס"ק מ"ו שכתב דלגבי חמץ לא דמי לשאר איסורין דאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו בנטלי"פ משום דהתם איסורא בלע, וכיון דנקרא עליו שם איסור נעשה כאיסור גמור ומשום הכי אין מבטלין לכתחילה, משא"כ הכא דהיתירא בלע ולא נקרא עליו שם איסור כלל קודם זמן איסורו שפיר יוכל להצניע קודם איסורו ולהשהותו עד לאחר הפסח מותר ואין כאן חשש ביטול איסור לכתחילה. ועי' בבדי השלחן סימן צ"ט ביאורים עמוד ע"ב ד"ה ולענין ובמגילת ספר יורה דעה סימן צ"ט אות י"ז מה שכתבו בזה.

ועי' בביאור הלכה ד"ה שהוא לח שכתב דלא העתיק דעת הט"ז הכא לגבי ביטול איסור לכתחילה, משום דסמך על מה שכתב לקמן לדינא לענין ביטול איסור לכתחילה שהזכרנו לעיל בסימן תנ"ג סעיף ג' שיש להקל בזה לצורך. והיוצא מכל הנ"ל הוא שיש מח' בין גדולי הראשונים והאחרונים אם מתירים

ציונים והערות

חמץ שכבר נתבטל לכתחילה קודם פסח לאוכלו בפסח. ומה שנוגע הרבה להלכה למעשה בפסח הוא ענין של תרופות, האם אפשר לסמוך על המקילים שאפשר לאכול תערוכות חמץ שנתבטל קודם פסח בפסח עצמו, ולכן אם היה איזה תרופה שעשוי מרכיבים של חמץ ומאכל לפסח יש צד גדול להתיר אפילו לסתם חולה אפילו שאין בו סכנה ליטול אלו התרופות בפסח, ואפילו להוסיף קודם פסח בתרופה שאין בו כדי שיעור ביטול כנגד החמץ מותר לעשות כן. ולמעשה כבר קידם בספר פסקי תשובות להעיר זאת כאן והביא משו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן ס"ח, ומשו"ת להורות נתן חלק ה' סימן נ' שכתבו דלגבי תרופות לפסח שיש בהם חמץ אין להתיר רק אם אפשר לברר שעכ"פ בתערוכות האחרון היה בו שיעור ביטול לבטל את חלק האלכוהול של חמץ שנרכב בתוכו, ונתבטל קודם פסח, אבל בלא ברור אסור, וכמו כן נתקבל פה שהתרופות שהגיעו מחו"ל המה חמץ גמור, וכן כתב מומחה מוסמך ובקי בתרופות שהתרופות כאן אין בהם אלכוהול שיש בו חמץ, ורק מחו"ל יש חמץ בתוך האלכוהול שמורכב בתרופות, ולכן כשאין סכנה אין להתיר, ויש לבקש מהרופא סוג כשר לפסח ושומר מצוה לא ידע דבר רע, עכ"ד. ובשו"ת להורות נתן שם כתב דתרופות שיש בהם חשש חמץ באלכוהול יש לבטלו בששים קודם הפסח, או שיערב בו דבר מר ויערבנו עם קמח תפוחי אדמה עד שייעשה דבר גוש ויכסנו במכסה ויבלענו, עכ"ד. [ואגב נראה מדבריו שאף שיש כאן חמץ אפשר

לכתחילה לפגום אותו ואין שום חשש של ביטול איסור לכתחילה, ואפשר דנראה מהכא כדעת החכם צבי המובא בסימן ק"ג לגבי הנידון אם אפשר לפגום איסור לכתחילה או שמא יש איסור בזה מצד מבטלין איסור לכתחילה, ומסיק שם להקל, אכן אפשר שיש לחלק בין שם דהוי ממש איסור ואילו הכא נחלקו הפוסקים אם דנין חמץ קודם הפסח כאיסור או היתר, ויתכן שאין מזה ראייה ויש לעיין]. ועי' בשו"ת בצל החכמה חלק ה' סימן מ' שנשאל שם בענין רוקח יהודי דמייצר תרופות לפסח האם מותר לו להוסיף חומר שכשר לפסח כדי לבטל החמץ שיהא מותר לקחת בפסח. והשיב דאם יבא להוסיף הדילולים בתוך הפסח, הרי לא ירוויח שום דבר לאו משום ביטול איסור לכתחילה, אלא משום דחמץ בזמנו הוי מין במינו שאוסר במשהו ואינו בטל אפילו באלף, אולם אם מוסיפים אותו קודם הפסח, הרי הט"ז בס"ק ה' כבר כתב בהדיא להתיר, ועי' שם אריכות בזה, ומסיק דעולה להלכה דתרופה שיודע בה שהדילול האחרון נעשה באלכוהול כשר לפסח מותר לרוקח יהודי להוסיף בה דילול או דילולים באלכוהול כשר לפסח ותהיה התרופה כשר לפסח, גם בידוע בבירור שבאחד מן הדילולים השתמשו באלכוהול הנעשה מחמשה מיני דגן, אם אי אפשר בתרופה אחרת, מותר להוסיף קודם הפסח דילול או דילולים מאלכוהול לפסח. ואם יש ספק אם השתמשו בשריית חומרי היסוד או באחד מן הדילולים בכהול מה' מיני דגן, נכון

סעיף ה' בשר דגים וגבינה שנמלחו קודם הפסח

א. בשר יבש גבינה ודגים שנמלחו קודם הפסח^ל אפילו בכלי חמץ ולא נזהרו בהם מותר לאוכלם בפסח^ל ויש חולקין ומחמירים^ל, וכן המנהג לכתחילה שלא לאכול בשר או דגים או גבינות אבל אם הדיחו הבשר ג'

ציונים והערות

בחזור וניעור. ועי' במגן אברהם ס"ק ט"ו שהביא הטעם להתיר משום דבטל קודם הפסח אפילו בלע מחמץ.

והנה תמהו הראשונים כמובא בבית יוסף והאחרונים על התירו של רש"י למה לא חששו שמא נמלחו בכלי חמץ בן יומא, ואז אין לומר הסברא דבטל קודם הפסח. ואין לומר שהיה ששים כנגד הכלי, משום דידוע דאין לך תבשיל שיש בו ששים כנגד הכלי במציאות, ואין ליישב לקושיא זו, אבל אפשר לומר דסתם כלים אינם בני יומם, או שאין מליחה לכלים כדמבואר בסמוך, ועוד תירוץ המובא בחק יעקב ס"ק י"ט ועוד והרי הוא העיקר, דאולי רש"י אזיל לשיטתו דמבואר בפסחים דף ל. שרש"י סובר דפליטת כלים לגבי חמץ נחשב משהו משום שאין רגילין להשתמש בהרבה חמץ ביחד אם כן שפיר מתבטל קודם הפסח. ועי' בחזון איש סימן קי"ט סוף ס"ק ח' שכתב דמי שמבשל בתוך כלי חמץ תוך מעת לעת משימושו האחרון של חמץ אסור לאוכלם בפסח, ואם החמץ שהתבשל בתוכו היה מעורב עם מים או שאר מאכלים, רואין את בליעת החמץ לפי חשבון, שאם הוא מחצה חמץ ומחצה מאכלים חושבין את הבלוע כמחצה ומחצה, או שלישי שלישי. ואם הדבר אינו ידוע לנו סתמא דמילתא מחוקינן דיש במה שבקדירה ששים כנגד

לכתחילה שיעשה יהודי רוקח דילולים הנוספים בכהול כשר לפסח כשלשים יום קודם הפסח, ולא לצורך הפסח במיוחד אלא גם לימי חול וימכור להם גם קודם הפסח לכל דורש, עכת"ד.

ולכן מחמת תועלת הנושא נביא כאן כמה ענינים למעשה לגבי תערוכות חמץ אצל תרופות בפסח, ונכתוב אותם בעז"ה לקמן על דברי השו"ע סעיף י' ובלוח מוצרים הכשרים לפסח בסוף הספר. ולכן אחרי שנבאר ודיני נותן טעם לפגם בצירוף דיני ביטול חמץ קודם פסח נביא הכל שם.

לה. עי' בכף החיים ס"ק ק"ב שהביא מהכלבו דאם יש ספק אם מלחו בשר זו קודם הפסח או בתוך הפסח אסורים.

לו. שו"ע סעיף ה' בשם טור בשם רש"י, והנה לכאורה יש לעיין בדברי המחבר דהרי כאן סתם שהכל מותר משום דלא חשש לשום חימוץ בהמלח, כיון שמה שהחמיץ נתבטל קודם פסח, ולכן מבואר דלא חשש לחזור וניעור, ואילו לעיל בסעיף ד' הביא שיש חולקים דכן אמרינן חזור וניעור, וכך הקשה הט"ז ס"ק ז' והשיב דלכאורה המחבר הכריע כאן כדברי המקילין משום דהכא הוי תרתי לטיבותא, חדא שמא לא היה חמץ כלל במלח, ואת"ל שהיה חמץ הרי נתבטל קודם הפסח וכדעת המקילים

ציונים והערות

דופני הקדירה דלעולם האחוז המובלע בחמץ אינו מרובה כל כך שלא יהא במה שבתוכם ששים כנגדו, וזו היא כוונת החק יעקב בשם רש"י, אלא שלא נתפרש בדבריהם סיבת הדבר, ונראה דבכה"ג כל שיש ספק אם היה ששים בתבשיל כנגד החמץ אסור.

ולענין דינא בדעת השו"ע יש להקל מכמה טעמים, או שנתבטל קודם הפסח, או שאין מליחה לפלוט מכלים, ולכן אפילו אם הכלי בן יומא מותר, וכן הביא המשנה ברורה ס"ק ל"ט קולא זאת שאין מליחה להפליט כלים, ועי' במשנה ברורה סימן תנ"א ס"ק ס"א שכתב דאם לא הגעיל כלי חמץ ומלח בתוכו בשר בפסח מותר לאכול הבשר אפילו אם ידוע לו שנבלע חמץ בסלים על ידי מליחה מפני שאין המלח מפליט מה שבלוע בתוך הכלי. ועי' בחזון איש שם שכתב דלקמן בסעיף ו' וז' מבואר דדוקא בסכין חוששין שמא יש עליו חמץ בעין אבל בשאר כלים הן בחזקת נקיים ואין חוששין שמא היה עליהן חמץ בעין בשעה ששימש בהן, אם כן אם הכלי משתמשים בו למליחה כל השנה משתמשים בו לצונן, לכן אף אם הניח בו בשר רותח או שכבש בתוכו מעת לעת מותר שהרי אין בכלי בליעת חמץ כלל. ועוד כתב שם דאם מלח בשר בכלי של חמץ הבשר מותר שאין מליחה לכלים להפליט כדאיתא לקמן בסעיף ו', והלכך אפילו בפסח מותר, וכל זה במלח שאין בו חשש תערוכות חמץ, אבל בסתם מלח חוששין לו לתערוכות פירורי פת, ואם הוא קודם פסח מותר דאף אם הבשר

שמן ומפטם ליה לחמץ ומתפשט בכל הבשר הרי איכא ששים ואינו חוזר וניעור, ואם אסר שיעור קליפה הרי אין מקום החמץ ידוע ובטל כדין יבש ביבש ואינו חוזר וניעור, ואם מלחו בפסח אסור דפירורי פת רגילים.

ועי' בביאור הלכה ד"ה מותר שהביא מהמקור חיים שכתב דמכל מקום צריך להדיחו מתחילה מהמלח, רק דלדעת המחבר מותר להדיחו בפסח, ואילו לדעת הרמ"א המובא בסמוך יש להדיחו דוקא קודם פסח. ועי' בכף החיים ס"ק ק"ז שכתב דראוי כבושים ושלקות ושמן שאדם קונה מהשוק שיקחם קודם הפסח ויניחם בכלי כשר שאם יניחם לקנות עד הפסח יש לחוש שמא היו בכלי חמץ ועכשיו בפסח בלע מן הכלי אגב מליחתו ואסורים. ועי' במשנה ברורה ס"ק מ"ח שכתב דשאר מיני כבושים כגון מלפפונים וכרוב אם לא נזהרו לבדוק את המלח מחמץ בשעת עשייתו נזהרים שלא לאכלו חוץ מיום טוב אחרון של פסח. ובשער הציון ס"ק נ"ח כתב דלכאורה אין להקל ביום טוב אחרון של פסח אלא משום שהמלח שלא נבדק בטל בששים, אבל אם היו כבושים בכלי חמץ אפשר דאין להקל.

ומה שכתב השו"ע דוקא בשר יבש כבר ביאר בבית יוסף שם שדוקא בשר יבש ולא שרוי במים, והיינו דבשרוי במים אסור משום כבוש כמבושל, והקשה שם השואל דהא לשיטת רש"י היא דלא אמרינן כבוש כמבושל אלא בכבישה בציר וחומץ, ותירץ דכל כבוש שהיא כמבושל אין בו רק משהו ולא נתינת

ציונים והערות

טעם, ולכן בחמץ שהיא אסור במשהו גם במים אוסר.

כבישת מאכלים בכלי חמץ

ולענין אם נכבש בשר או גבינה או דגים אלו בכלי חמץ אם אסורים בפסח, אף שלקמן בשו"ע סעיף ח' נאריך יותר בזה, מ"מ נזכיר כאן מה שהביא המשנה ברורה ס"ק ל"ט שמכל הטעמים להקל בזה שהזכרנו לעיל לגבי מליחה בכלי חמץ נראה דאפילו אם נכבשו במים מעת לעת [דוקא כי אין כבישה אלא מים ולא ביבש], בכלי של חמץ אין לאסור דאף דכבוש כמבושל מכל מקום הלא לפגם הוא ואפילו הוא בן יומא יש לצדד בדיעבד להקל, דאימתי מקבל טעם מן הכבישה רק אחרי מעת לעת, ואז כבר נעשה הטעם שבתוך הכלי לפגם משום דמעת לעת של שימוש החמץ כבר נשלם מקודם. ובשער הציון ס"ק מ"א שמציין להמקילים ט"ז ומגן אברהם, וחק יעקב, והביא דהחק יעקב הוסיף שם עוד טעם להקל על פי מה שהזכרנו לעיל ממנו דאין בליעה בכלי אלא משהו, ולכן על זה בפשטות יש ששים כנגדו.

אם בני ספרדים יכולים לקנות בשר גבינה ודגים בלי השגחה

ולענין אם מותר לספרדים לקנות אוכל שלא הוכן בהשגחה מיוחדת לפסח, עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ב' סימן מ"ח ענף ד' שהביא את המחבר רמ"א ומשנה ברורה ס"ק מ"א שכתב דמותר לאכול הבשר גבינה ודגים משום דקודם הפסח הכל התבטל ושוב אינו חוזר וניעור. ולכן לענין השאלה איך צריכים הספרדים לנהוג בזה כתב הכף החיים סימן תמ"ז

ס"ק ע"ו בשם הזכור לאברהם דמנהגינו כאן בדיני פסח הוא להקל לגבי חוזר וניעור כדעת המחבר לגבי לח בלח או כשיש רק טעמא בעלמא, דדוקא בממשות אמרינן חוזר וניעור, והוסיף שם בכף החיים שמנהג הספרדים היום הוא להחמיר בכל מה שהוסיף הרמ"א על דברי השו"ע בדיני פסח חוץ מאכילת אורז.

ולפי זה יוצא לדינא שגם הספרדים צריכים השגחה מיוחדת בגבינה ובשר כי חוששים שיש משהו של חמץ ואמרינן שחוזר וניעור בפסח. אמנם שוב מצא שם מספר אחד שכתב דיש להקל בזה כדעת מרן בין להקל ובין להחמיר. ובנה יסודו על פי ספר מחזיק ברכה סימן תס"ז ס"ק ה' שכתב דאף שכל אחד נהוג להחמיר לעצמו בהל' פסח כאשר תאווה נפשו, הצנוע יעשה בחכמה להחמיר רק בביתו ובחומותיו וכל מה שיוכל יתחמק מלגלות מסתריו לבני אדם ות"ח שהגיע להוראה יורה על הדין דוקא. אולם מחבר הספר החשוב שם לא עיין בסוף דברי המחזיק ברכה שכתב שם בהמשך שמבואר דיש להחמיר כדעת המ"ד דחוזר וניעור אסור וכן רבים בתורה עשו בארץ הצבי, ואין זה ענן כלל לענין שכתב מקודם שיחמיר רק בביתו כי זה מדובר במנהג שלא נתקבל ברבים, אבל על מה שנתקבל ברבים לא אמר המחבר להורות כמו המנהג שנתפשט ברבים, ולכן ודאי שיש להורות כמנהג ולא לפרוש מן הציבור. ובסוף מסיק דנראה שגם ספרדים צריכים להחמיר לקנות כל דבר לפסח בהכשר שנעשה מיוחד לפסח, וכן לראות

פעמים^{לח} קודם הפסח נוהגין לאוכלולט, ובכרכשות שנמלחו במלח שלא

ציונים והערות

יעקב ס"ק כ"ג שכתב דהיינו על ידי שרייה קצת ולא סגי ליה בהעברה בעלמא, ויש לשרותו בנהר או בתוך כלי של פסח על ידי מים מוחלפים ג' פעמים. ועי' בט"ז ס"ק ט' שכתב דלכתחילה אין להדיחו בכלי חמץ, והכי נוהגין להורות דוקא, ואף דהמגן אברהם ס"ק י"ז הביא דמשמע מהמהרי"ט דהדחה עדיף משריה, מ"מ לא העתיק דבריו יפה שם, ולמעשה יש לשרותו וכ"כ בפמ"ג א"א ס"ק י"ז. ואם לא הדיח קודם הפסח, החק יעקב ס"ק כ"ד כתב דבתוך פסח אין לשרותו, ובדיעבד אין להחמיר, והמהרי"ל כתב דאם לא הדיח קודם פסח ידיח אף לכתחילה ביום טוב ואפשר אף בכלי חמץ אם לא נשרה שם מעת לעת. ועי' בשער הציון ס"ק ס' שהביא דהפמ"ג מפקפק לענין דגים מלוחים בשריה בכלי חמץ אף בדיעבד אפילו באינו בן יומו, וסותר את עצמו בא"א ס"ק ט"ז, עיין שם. לט. שם. ועי' במשנה ברורה ס"ק נ' שהביא דברי האחרונים דדוקא בבשר יבש או מלוח מחדש הרבה ממלח שלא נבדק שאלו דרכן להדיח, וכן דגים יבשים אבל דגים לחים מלוחים, אפילו רוצה להדיח אסור, שאלו אין דרכן תמיד בהדחה, דגורנין שמא ישכח ולא ידיח. ומטעם זה היה ראוי להקל בלאקס שדרכו בהדחה, וכן בדגים מלוחים שקורין הערינג' שדרכן להדיח. וכתבו האחרונים דמכל מקום לא נהגו להקל בשום מין דגים מלוחים לאכלם אף על ידי הדחה, חוץ מיום טוב אחרון של פסח, אכן בשעת הדחק ומקום מניעת שמחת

שיהיה בהכשר מוסמך שאפשר לברר ולסמוך עליהם. ולא כמו שראיתי היום שמסתפקים במילים כשר לפסח, בלי שום הכשר או בלי להכיר הנאמנות של נותני ההכשר, שזה ודאי אינו נכון כידוע לכל המתעסקים בנושא הכשרות. ובוזה ננצל מן החשש של חמץ שאיסורו כל כך חמור, עכת"ד.

ולענין מעשה לבני הספרדים עי' בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה י"ב שנשאל לגבי בשר ועופות שהוכשרו לפני הפסח ללא השגחה מחשש חמץ, האם מותרים באכילה בפסח. והשיב דהבשר והעופות מותרים באכילה בפסח, משום דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, דהיינו שאין צורך לחוש למלח שמלחו בו שמא היה מעורב בו חמץ. והמלח שלנו היום אין לחוש בו לחמץ, וזה מלבד מה שלא אמרינן חוזר וניעור בפסח כמבואר בתשובה י"א הקודמת. וגם הכלים אין לחוש שהיה שם חמץ, וגם סתם כלים אינם בני יומן.

לז. רמ"א שם וטעמא דמילתא משום חומרא דחמץ דיש לחוש לחוזר וניעור, ולכן יש להזהר לברור המלח מהחמץ קודם הפסח ואח"כ אין טעם להחמיר, והט"ז בס"ק ח' הביא דהשו"ע מסיק כדעה ראשונה להקל. ועי' במשנה ברורה ס"ק מ"ו שכתב דהרמ"א חולק על הדין בתחילת הסעיף. אמנם עי' בערוך השלחן ס"ק כ"ה-כ"ח מה שביאר בזה.

לח. שם, ועי' ברעק"א בשם הדרכי משה שכתב דג' פעמים היינו פעם אחת בג' ימים. ומה שכתב הדחה עי' בחק

נבדק מחמץ אינו מועיל הדחה לפיכך אין להשרות הטבחות היבשות, ובדיעבד אין להחמיר באלו.

ציונים והערות

בפסח, עי' בפמ"ג שם שנשאל בזה והשיב דבירה דעה סימן צ"ב סעיף ח' קיימא לן דזיעה העולה מן המאכל כממשות דמי, והביא שם מספר משאת משה דדוקא זיעת משקין עולה ולא זיעת אוכלין, ועי' בפמ"ג סימן תנ"א א"א ס"ק ל' כתב דמשמע דזיעת אוכלין כאוכלין דמי. ולמעשה כבר הארכנו בזה בסימן צ"ב סעיף ח' עם תשובות הב"ח סימן כ"ד דזיעה מן הצד אינו אוסר, וכל שיש ספק אם היד סולדת בו בהזיעה יש להקל, וזה דלא כשו"ת בית שלמה חלק יורה דעה סימן קס"ב שדן שם בתוך דבריו שזיעה כן הולכת לצדדים, וגם דן בזה אם יש להתיר בספק דהוי ספק חסרון ידיעה, ובדעת תורה כתב דלכאורה לא ראה תשובות הב"ח. ולנידון דידן חמץ בפסח נראה דתלוי גם כן על אותו מח' לגבי זיעה אם זיעה מתהווה דוקא ממשקין ולא מאוכלין.

מ. שם. ועי' במגן אברהם ס"ק י"ט שכתב שנחתך הבשר דק דק ומלחו המילוי ושמא יש שם מלח עם פירור חמץ שיאסר במשהו, ובשו"ע הגר"ז סעיף ל"ז כתב דבשעה שמלחו הכרכשות להכשירן מידי דמן מלחו אותן בצד החיצון שלהם מקום שהשומן דבוק שם כמבואר בורה דעה סימן ע"ה דאח"כ מהפכין אותם וצד החיצון שבמלח הוא מבפנים והאיך תועיל לו הדחה מבחוץ. ועי' במגן אברהם ס"ק כ' שכתב דאין להחמיר באלו בדיעבד אפילו אם נתערב בפחות משישים, אבל אם יש שום טבחות אוסר

יום טוב יש להקל באלו, ובשער הציון הביא מהאליה רבה דדברר שאין דרכו להדיח אפילו בשעת הדחק אין להקל, ומהחק יעקב ס"ק כ"ב משמע דאין סובר כן. ומלפפונים אין להתירים כלל על ידי הדחה משום דאין דרכן להדיח.

והנה הט"ז שם הביא דין אגב לגבי בשר יבש שהיה תלוי בחדר שמנהלים שם קמח כיון דהוי ליה חמץ בעין לא מהני ליה הדחה. ועי' בחיי אדם כלל קכ"א דין ל"ד בשם האליה רבה וכן בתשובת הב"ח שהקילו על ידי הדחה משום שבא הקמח למים תיכף נימוח והוי לח בלח ממש. ועי' בפמ"ג משב"ז ס"ק ט' שכתב דאם נפל קמחא דפסחא בחדר שהיה שם בשר יבש ושומן אווה מהותך יש לצדד בזה, ובסימן תס"ב ביאר דמיירי במי פירות והבשר יצלה באור שיאפה בקמח, והוי חמץ שיאסר אף בדיעבד עד משהו. ועי' בדעת תורה שהביא מהדעת קדושים דגם להט"ז יש להקל כשיש א' אומר אומדנא שלא הגיע מהקמח לצד ההוא לפי גודל החדר או ענין הניהול, ואף שאי אפשר לידע בבירור. וכן בחדר הפתוח לאותו חדר אם אחד אומר אומדנא שלא הגיע לשם הקמח. ובהפסד מרובה יש להקל בבשר שנפל עליו קמח קודם פסח אם אין בו פילי, ומקנה ומדיחו הרבה קודם הפסח.

בשר שמייבשין על גבי עשן היוצא מחמץ

ולענין בשר שמייבשין על גבי עשן היוצא מחמץ האם נאסר אף בדיעבד

כבישה בתוך הפסח בכלי חמץ

ב. מאכל לח שנכבש בתוך הפסח בכלי של חמץ מעת לעת, נאסר המאכל מחמת בליעת החמץ דכבוש כמבושל^{מא}.

אין מליחה לבלים

ג. מדינא דגמרא קיימא לן דאין מליחה לכלים להפליט האיסור מהם, והסכימו הפוסקים דאף בפסח אמרינן הכי.

טהור מלוח וטמא תפל בפסח

ד. מה שקיימא לן מח' בין השו"ע והרמ"א ביורה דעה שטהור מלוח וטמא תפל האם מותר על ידי הדחה, כגון שנגע חתיכת בשר מלוח

ציונים והערות

התערוכות בדיעבד אפילו בסכין נקי ומקונח ואינו בן יומא משום דחריף משוי ליה לשבח, אכן האליה רבה ונהר שלום פסקו דיש להתיר בדיעבד אם היה מקונח ואינו בן יומו. וכל זה מיירי בבצל או שום במולייתא אבל שום שחותכין דק דק ומערבין אותו במלח שמולחים בו בשר ליבש כדי שיהיה ריח השום נודף לתוך הבשר, מותר לאכול הבשר בפסח על ידי שרייה והדחה, כמו שאר בשר יבש, וטעמא דמילתא מובא בשער הציון בשם השערי תשובה דעל ידי הדח הלא נופל השום ממנו ומה שנתן טעם בבשר על ידן כבר נתבטל בששים קודם הפסח בבשר ולכן מועיל ההדחה קודם הפסח, אבל כשנשתהא השום בתוכו עד תוך הפסח כבר נותן טעמו בפסח ואז אינו מועיל הדחה אלא צריך ליטול כדי קליפה.

מא. עי' במשנה ברורה ריש סימן תמ"ב בסוף ס"ק א' שהביא מהחיי אדם דאפילו אם הכלי אינו בן יומו כיון דחמץ בפסח אוסר במשהו יש להחמיר.

בדיעבד כחמץ עצמו דהרי נחתך בסכין חמץ. ועי' עוד בשו"ע הגר"ז שם סעיף מ' שהוסיף דכל מה שהתיר בדיעבד היינו אם המילוי לא הוי שום או בצל ולא שאר דבר חריף מבפנים, אבל אם יש שם אחד מהדברים החריפים אסור לאכול הכרכשות האלו אפילו ביום טוב האחרון של גליות, ואם נפל אחר לתוך התבשיל אם הוא בתוך הפסח הרי הם אוסרים את התבשיל במשהו שהרי הדבר החריף שבתוכו ודאי שנחתכו בסכין של חמץ אפילו היה מקונח ונקי ולא היה בן יומו, ואסור לאכול אפילו ביום טוב האחרון, ואוסר תערוכות במשהו בתוך פסח. ועי' במשנה ברורה ס"ק נ"ד שהביא רוב האחרונים חק יעקב חיי אדם הגר"ז ועוד שלמדו דהרמ"א שמתיר בדיעבד קאי על כל הני ציורים של המחבר, דהיינו שבדיעבד שכבר בישל אותם אפילו בלי הדחה ושרייה, ואי אפשר לקיימם עד אחרי הפסח, אין להשליכם לאיבוד ומותר לאוכלם בפסח, והביא גם כן מהגר"ז ועוד חומרת דבר חריף שאוסר

בחתכת נבילה שהיא תפילה האם הבשר המלוח אינו בולע שום משהו מהאיסור או שאוסר עד ששים א"כ הוא במקום הפסד, יש אומרים שהמח' קיימת גם לגבי פסח, וראה הערה מב.

דגים מלוחים השרוים במים בכלי חמץ

ה. דגים מלוחים השרוים בתוך מים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר וליזהר מהן מפני שהם בולעים מפליטת הכלים, וחמץ אוסר במשהו בפסח אפילו אם הכלי נקי היטב ואינו בן יומי.

ציונים והערות

מב. עי' מה שכתבנו לעיל בסימן צ"א סעיף ה', וסימן ק"ה סעיף י'. ולעניינינו מצאתי בחק יעקב ס"ק ו' שהביא משו"ת עטרת שלמה שכתב דטהור מלוח וטמא תפל יש להתירם גם בפסח, לכן אם נפל חמץ על בשר מלוח אינו אוסר הבשר, וזה לשיטתו שפסק בכל איסור והיתר שנגע ההיתר ממש באיסור והכל היה מותר על ידי הדחה. אכן כבר פסק הרמ"א בסימן ק"ה סעיף י' ובעוד מקומות דגם בשאר איסורים יש להחמיר אם נוגע בטהור כל עוד שאין הפסד, [ועי' ברעק"א שם וש"ך אם הרמ"א היקל דוקא בהפסד מרובה או אפילו הפסד סתם], אם כן כל שכן לגבי חמץ דיש להחמיר יותר. אכן בספר מנחת יעקב כתב דהסכמת האחרונים כהמהרש"ל וכן עיקר שאין להחמיר אפילו בחמץ במקום הפסד או מניעת שמחת יום טוב. ואין להקשות מהא דכתב לקמן בסימן תס"ז סעיף י"ד דמצא חטה בתוך תרנגולת מלוחה דאוסר, שאני התם דצ"ל שגם החטה היתה מלוחה עמה, עכת"ד. ועי' בפמ"ג א"א ס"ק ט"ז שהביא החק יעקב והוסיף במה שכתב הש"ך שם בסימן צ"א ס"ק ט"ז לגבי אם

ההיתר מלוח הוא צלול וטמא תפל אוסר, וכתב שם הפמ"ג ראייה למה ההיתר נאסר משום דלפי הרשב"א שכתב דטהור מלוח אע"פ שמפליט מטמא משהו מ"מ אותו משהו אין בו כח להתבלע בהיתר מלוח דטרוד לפלוט אע"ג דבכל איסור חוץ מדם לא שייך סברת טרוד לפלוט דהיינו דוקא שהאיסור פולט הרבה, ובכל זאת מחמירינן. ולכן כל שכן לגבי חמץ בפסח שאוסר במשהו והיתר צלול דנאסר ההיתר.

מג. שו"ע שם, ואחרונים. ועי' בחק יעקב ס"ק כ' שכתב דמשמע מדברי השו"ע דבעינן תרתי, א' ששרוי תוך פסח, ב' ובכלי חמץ דוקא דאז חיישינן לפליטת כלי וצונן, משא"כ קודם פסח אפילו בכלי חמץ או תוך הפסח בכלי של פסח פשיטא דשרי דאם רצינו לחוש לפירור חמץ שבתוך המלח שחוזר וניעור אם כן מה לי אם שרה קצת או לא, ויותר נבלע על ידי רתיחת המלח משריה קצת. ועי' במגן אברהם ס"ק ט"ז שכתב דאם שרה קודם הפסח אין להחמיר כלל משום דהוא צונן והמים מבטלין כח הציר, מיהו ביורה דעה סימן פ"ג סעיף ה' ובתורת חטאת שם משמע דיש להחמיר

מאכל שנשרה בציר בכלי חמץ

ו. מאכל שנשרה בציר בכלי חמץ או משקה חריף שנשרה בכלי חמץ יש אומרים שאפילו אם לא שהה שם אלא כדי שיעור שירתחמ"ד אסור לאוכלם בפסח מדין כבוש בדבר חריף ששיעורו בפחות מעת לעת, וראה הערהמה.

ציונים והערות

ניחוש אי משום דבר חריף דציר הלא המים מבטלין כח הציר, ואי משום דנכבש בו מעת לעת, וכבוש כמבושל, הרי הוא אינו בן יומא ועוד קודם זמנו היתר הוא ולא שייך כבוש בהיתר כמ"ש המגן אברהם שם. ועוד אם היו שרויים בכלי כשר ליום טוב אין להחמיר מטעם שמא יש שם פירווי חמץ.

מד. עי' במה שהבאנו בסימן ק"ה בדיני כבישה בציר מהו השיעור של כדי שירתח, וכן בסימן ס"ט. ובעיקר השיעור לרוב פוסקים הוא שהיית י"ח דקות, והיד יהודה סבר שהוא עשר דקות, ויש אומרים שש דקות, ועי' בכל זה בדרכי תשובה סימן ק"ה ס"ק מ"ב, ובדרכי תשובה סימן ס"ט ס"ק רצ"ה. ובספר אהלי ישורון הל' הגעלת כלים אות 15 הביא דדעת בעל האגרות משה זצ"ל הוא דדבר חריף שנכבש בקדירה י"ח דקות הרי זה כמבושל ויש להגעיל הקדירה, אבל פחות מכך אין חוששין.

מה. עי' במשנה ברורה ס"ק מ"ב שכתב דאם הבשר או שאר מאכל היו מונחים בציר בכלי חמץ אם מונח שם זמן מעט של שיעור כדי שיתנו על האש וירתח כבר יש לו דין כבוש, ולכן אם היה מלוח הרבה כדרך שמולחין בשר לזמן מרובה אסור מה שמונח בתוך

דעינינו רואות דשריית העריני"ג עזים וחזקים הן ואין המים מבטלין כח הציר, וצ"ל דהיינו לכתחילה, אבל שאר דגים אין להחמיר לכתחילה. ועי' בפמ"ג שם שהביא מה שהמגן אברהם פירש את דברי המחבר דציר היוצא מן הבשר ודגים אינו אסור משום דהמים מבטל כח החריפות של הציר, ולמעשה חלק וסבר דיש להחמיר אפילו אם שרה זמן מועט משום דכל שהוא מיהא בלע. ועי' בערוך השלחן סעיף כ"ה שכתב דמשמע מדברי המחבר דמדינא מותר אלא שיש להחמיר, דאע"ג דהכלי היא של חמץ מ"מ היא אינו בן יומא, וכבר קיימא לן בבית יוסף דנותן טעם לפגם מותר, אלא שמ"מ יש להחמיר דאולי דגים מלוחים הוי דבר חריף דאפילו אינו בן יומא אסור, ולדינא אם שרויים בפסח עצמו יש להחמיר, וכן נקט במשנה ברורה ס"ק מ"ד, ובשער הציון ס"ק נ"ד כתב דהיינו דגים מלוחים הנקראים העריני"ג כיון שהם מלוחים הרבה, והביא הפמ"ג שלמד מדברי השו"ע יש להחמיר היינו לכתחילה, אך נראה דהפמ"ג סותר את עצמו ממה שכתב במשב"ז ס"ק ט', ועכ"פ נראה דבאינו בן יומא יש להקל בדיעבד. ועוד הביא הערוך השלחן שם ובמשנה ברורה ס"ק מ"ג דאם הם שרויים קודם הפסח אין להחמיר כלל, כיון דלמאי

שומן מהותך בכלי חמץ

ז. שומן שהתיכו בכלי חמץ יש לאסור מדינא^מ, אא"כ היו נזהרין בשעת עשיתו שלא היה שם שום חמץ, ועוד שהכלי שהתיכו בו הוי אינו בן יומו, וכן כל דבר שמבשלים בקדירה של חמץ כגון יין אסור בפסח^מ. וביום טוב אחרון של חג יש להקל.

ציונים והערות

שמקילים בהם אם התיכו בכלי איסור וכדומה. והרי אע"פ שקיימא לן דסתם כלים אינם בני יומם, מ"מ הכא לגבי חומרא דחמץ לא אמרינן סתם כלים אינם בני יומם, ואפילו אם אמר ברי לי שלא היה בן יומו אסור משום דמילתא דלא רמיא עליה איניש לאו אדעתא, ודלא כדקיימא לן בכמה מקומות ביורה דעה הלכות בשר וחלב ותערוכות. והוסיף דמשמע דאם בישלו מתחילה לשם פסח בכלי שאינו בן יומו מותר לאוכלו בפסח, ואע"ג דכבר קיימא לן דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה דאפשר לאוכלו קודם הפסח מ"מ זה מקרי בדיעבד. ועוד הביא שם בשם המהרי"ט דדוקא מחבת יש להחמיר משום דדרכה כל השנה בכך, אבל שאר כלים אפשר לומר הכלל דסתם כלים אינם בני יומם, אכן המגן אברהם עצמו כתב דמה שכתב ביורה דעה סימן קכ"ב דסתם כלים אינן ב"י ומותר, טעמא דמילתא התם משום שיש כאן ס"ס, ספק אם השתמשו בו ביום או לא, ואת"ל שהשתמשו בו ביום שמא השתמשו בו בדבר פגום בעין. והרי כל זה מיירי בשאר איסורים, אבל לגבי חמץ בפסח, שרגילין להשתמש ברובן ממילא הם לא פגומים, והוי רק חד ספיקא, ואח"כ הביא דלפי הרשב"א שפיר שייך לומר ס"ס בפסח, עיין שם.

הציר, דמה שלמעלה מהציר אינו בכלל כבוש, [עיי' בזה ביורה דעה סימן ס"ט סעיף י"ח ודרכי תשובה שם]. ויש אומרים שאף בזה אינו אסור אלא אם כן ישהה שם מעת לעת בתוך הציר וגם יהיה מלוח הרבה דאי לאו הכי על ידי המעת לעת נעשה לפגם וכנ"ל, ורק היכי דמלוח הרבה נעשה משוי ליה לשבח. והביא שם מהחיי אדם דיש לסמוך להקל בהפסד מרובה במה שנעשה קודם פסח.

מו. רמ"א שם, ועיי' בחק יעקב ס"ק כ"ז שכתב דדוקא באכילה אסור אבל לא בהנאה, וזה פשוט. וזה דלא כהשער אפרים לאסור אף בהנאה מה שנתבשל בכלי חמץ, ומה שהביא שם ראייה מהמהרי"ל שלא להדליק שומנים של קטניות בפסח מחשש חימוץ, היינו שיש לחוש שמא יפול משם להמאכל שאוכל כעת, וגם בזה לא קיימא לן כוותיה.

מז. עיקר הנידון כאן הוא בעניני נ"ט בר נ"ט והארכנו בזה למעשה בסעיף הסמוך, וכאן נביא השיטות ובירורים מהסעיף עצמו המובא אצלנו בשו"ע ורמ"א.

והנה הרמ"א שם הביא כל זה, ועיי' במגן אברהם ס"ק כ"ג שמבאר שיטת הרמ"א בשם המרדכי למה כאן יש איזה טעם להחמיר יותר משאר דברים

נ"ט בר נ"ט בחמץ

ח. מעיקר הדין מאכל שנתבשל בתוך קדירה של חמץ לפני הפסח הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא, כלומר החמץ שבלוע בקדירה, ומהקדירה להמאכל, ולדינא נחלקו הראשונים והאחרונים אם שייך בה ההיתר של

ציונים והערות

בר נ"ט, ואילו הכא נראה דקיימא לן להחמיר אפילו באינו בן יומו. והנה מצאתי בסימן תנ"ב שהמגן אברהם בס"ק א' כבר הביא תמיהה זו, והשיב דלגבי הגעלת כלים יש הרבה טעמים מן המאכל לכלי ומן הכלי למים ומן המים לכלי שרי, וכן בחק יעקב ס"ק כ"ט תמה בזה וציין לדבריו בסימן תנ"ב אות ב' שהשיב שם באופן אחר דבסימן תמ"ז סעיף ה' דמיירי בבישול הרי דינו כשאר נ"ט בר נ"ט שאסור לכתחילה כמ"ש ביורה דעה סימן צ"ה והכא מקרי לכתחילה משום דאפשר לאכול את המאכל קודם הפסח או לקיימו עד לאחר הפסח, וגם שמו עליו כמ"ש במגן אברהם, משא"כ בסימן תנ"ב דמיירי בכלים דאיכא הרבה נותני טעם וכמ"ש המגן אברהם וכן דעת הרא"ש בפרק כל שעה ודלא כהאחרונים שהניחו דבר זה בצ"ע.

ומבואר מהכא דג' נ"ט בר נ"ט יהא מותר בפסח, ולכן נראה לי לציין שכל בישול שיש בו מים דינו כג' נ"ט בר נ"ט כמבואר בכמה מקומות בסימן צ"ה ובנ"כ שם ובפ"ת ס"ק ג'. ולפי זה לכאורה יש הרבה צדדים להקל בבישול נ"ט בר נ"ט שיש בו אמצעיות המים לגבי בישול בכלי חמץ אפילו בן יומו וכל שכן באינו בן יומו קודם פסח דלכאורה מותר באכילה בפסח.

ועי' במגן אברהם ס"ק כ"ד שהעיר דהרי מדוע יהא יותר גרוע מכל נ"ט בר נ"ט דהיתרא שמותר באכילה, והשיב דהכא לא התיר משום נ"ט בר נ"ט משום דדוקא היתר גמור כגון בשר שנתערב אותו טעם מועט עם החלב אינו ראוי לחול עליו שם חדש דהיינו בשר וחלב, אבל חמץ הרי הוא שמו עליו בין מעט בין הרבה, אלא שעכשיו הוי כחתיכת נבילה. ולדינא עי' בחיי אדם כלל קכ"א דין כ"ו שפסק דלגבי כלים שידוע שבליעת חמץ מועטת ויש ששים כנגדו יש להקל. ובספר דעת תורה ציין להאליה רבה סימן תנ"ב אות א' שגם כן פסק כהחיי אדם, ועוד הביא הדרכי משה בכמה מקומות שהיקל בנ"ט בר נ"ט בחמץ בפסח, ומובא דבריו במגן אברהם ס"ק כ"ו, ולפי זה יש להקשות דלכאורה המגן אברהם סותר את עצמו ממה שכתב להחמיר בס"ק כ"ד, אולם יש לומר דבעצם שיטתו להחמיר שאין להקל בנ"ט בר נ"ט בפסח, משום דשמו עליו, אבל כשיש עוד כמה צדדים להקל ובמשהו דרבנן יש להקל.

והנה כבר הזכרנו לעיל שאין להתיר כאן נ"ט בר נ"ט אפילו אם סתם כלי אינו בן יומו מטעם חומרא דחמץ ושמו עליו, ולכאורה צ"ע שהרי לקמן בסימן תנ"ב מתירים להגעיל כלי בין בן יומו בין אינו בן יומו קודם שעה חמישית מטעם נ"ט

נ"ט בר נ"ט בפסח, וראה הערה טעמים והנהגה למעשה^{מח}. ומצד נותן

ציונים והערות

של חמץ ונוהר מאוד לא שלא יהא שם שום פירורי חמץ אפילו אם הקדירה בן יומא, התבשיל מותר באכילה אפילו בפסח, כיון שהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא, כלומר שלא נפלט שום טעם מהחמץ לתוך התבשיל, אלא מן החמץ לתוך הקדירה ומהקדירה לתוך התבשיל והרי יש כאן נ"ט בר נ"ט ועדיין הכל היתר כיון שעדיין לא התחיל פסח ולא נאסר מהחמץ כלל ומותר לאוכלו בפסח משום דכל טעם שאינו נפלט ממשות המאכל עצמו הוא קלוש מאוד וכשהוא נבלע בתוך מאכל אחר בשעה שטעם זה מותר עדיין באכילה אין בכח לאסורו אח"כ כשיגיע זמן איסורו, והביא שם שיש חולקים על זה ולא התירו נ"ט בר נ"ט אלא אם השמות הם חלוקין שאין שמותיהן שוה כגון בשר וחלב, שבשר לבדו הוא היתר ושמו בשר עליו, ונ"ט בר נ"ט מותר לאכול עם חלב, משום דבני"ט בר נ"ט אין בטעמו כח לחול עליו שם חדש של איסור דהיינו בשר בחלב, אבל נ"ט בר נ"ט של חמץ בפסח אע"פ שקודם פסח הוא עדיין של היתר מ"מ כשמגיע זמן איסורו לא חל עליו שם חדש שהרי מתחילה אע"פ שהיה קלוש מאוד היה שמו חמץ ועכשיו שמו חמץ אלא שעד עכשיו לא אסרו הכתוב ועכשיו היא כחתיכת נבילה וכיון שאין כאן שם חדש אלא איסור הבא מאליו יכול הוא לחול אפילו על טעם קלוש כזה כיון שמאליו הוא נאסר ולפיכך היה אסור לאכול מתבשיל זה אפילו בערב פסח משעה ה' ואילך. ואפילו ביום טוב אחרון של פסח,

והנה לכאורה היה נראה לתלות ספק זו במח' אם חמץ קודם פסח נקרא היתרא בלע, או לא שמא השם שיש עליו הוא שם איסור משום דבסוף יהא אסור. וכבר הזכרנו לעיל מח' בזה ולדעתי ה"ה הכא. ועוד כדי להבין צדדי הספק לגבי נ"ט בר נ"ט בחמץ בפסח, יש לבאר מתחילה ההבנה מהו נ"ט בר נ"ט, והרי הרבה פוסקים סוברים דטעם השני עצמו הוא טעם קלוש וממילא כשפוגע להתיר לא חל עליו שם איסור מחמת חולשתו. אמנם לפי דעת הרמב"ן שסובר דטעם השני עדיין חשוב, לכאורה אפשר להבין את דעתו דוקא לגבי בשר בחלב, משום דהרי הם אינם נאסרים זולת אם נותנין טעם זה בזה, ולכך הגם שהכותח יכול לתת טעם בדגים מ"מ טעם הבשר שבדגים לא יכול לתת טעם שלישי לתוך הכותח ולכך מותר. והנ"מ בין ב' מהלכים אלו יהא לגבי חמץ בפסח, אם אמרינן נ"ט בר נ"ט קודם פסח. וכתב ביד יהודה סימן צ"ה פירוש הקצר ס"ק ה' ופירוש הארוך ס"ק ד' דהגם שרוב הפוסקים ס"ל דגם טעם שני אינו טעם, עכ"ז לגבי חמץ כיון דבלאו הכי יש אומרים דכיון ששמו עליו נחשב כאיסור ולכן יש להחמיר אף בעלו בטעם שני, והרי נ"ט בר נ"ט דאיסורא, וכן הוא בהדיא במגן אברהם סימן תמ"ז ס"ק כ"ד שכתב שם דאין להתיר משום דכבר שמו עליו דהוי כנבילה.

ולענין דינא ראיתי בשו"ע הרב סימן תמ"ז סעיף מ"ה שכתב דמי שנתכווין לבשל תבשיל לכבוד פסח בתוך קדירה

ציונים והערות

אבל קודם פסח אם עירה תבשיל זו כשהוא רותח לתוך כלי אחר מותר להשתמש באותו כלי בפסח בלא הכשר דכיון שטעם חמץ שבתבשיל הוא קלוש מאוד אין בו כח להקרות שם חמץ לאותו מעט תבשיל שנבלע לתוך הכלי כדי שיאסר כשיגיע הפסח. והוסיף שם דכל זה הוא דוקא בסתם תבשיל מהדברים שאינם חריפים, אבל בדבר חריף שנתבשל בכלי חמץ אפילו אם לא היה בן יומא ועירה אותו כשהוא רותח לתוך כלי אחר של פסח אסור להשתמש בו לפסח בלא הכשר, ואפילו ביום טוב אחרון של פסח אסור, כיון שכח החריפות מפליט את עיקר וגוף הטעם מהקדירה והוי כאילו אותו תבשיל מקבל ממש טעם חמץ לתוכו. ולכן לדינא מסיק שם שבדאי יש להחמיר לכתחילה, אבל בדיעבד אם התבשיל נתערב בתוך הפסח אינו אוסר במשהו, אלא מתבטל הוא בששים כיון שלפי סברא הראשונה שהזכרנו מותר לאוכלם בלא שום ביטול, ויש אומרים שאפילו בדיעבד לא צריכים אפילו ששים לבטלו כיון שיש לסמוך לגמרי על הסברא הראשונה, ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או שעת הדחק, עכת"ד.

הכנת ריבה בסיר חמץ

ושוב מצאתי בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' סעיף י"ג שנשאל במי שבישל מאכלים כשרים לפסח בכלי חמץ שהוא נקי לגמרי, כגון שהכין ריבה כשרה או סתם תבשילי חמץ בכלי חמץ האם מותר לאוכלם בפסח. ובתשובה שם פסק דלבני ספרד אם נתבשל תבשיל בקדירה אפילו

בן יומא קודם פסח מותר לאוכלם בפסח. ואם בישל המאכלים בפסח אין להתירם אלא אם בישל בכלים שאינם בני יומם. ואם הם מאכלים שאפשר להשאירם לאחר פסח מן הראוי להחמיר להמנע מלאכלם עד אחר הפסח. וכמובן דכל זה במאכלים רגילים, אבל אם בישל מאכלים חריפים כגון פלפל חריף אסורים המאכלים, אלא אם כן בישל אותם בכלים שאינם בני יומם לפני פסח. ולבני אשכנז מאכלים שלא חריפים אינם מותרים אלא אם בישל אותם לפני פסח ובכלים שאינם בני יומם. ובביאור הענין כתבו שם באריכות ונביא מקצת דבריו כאן. דהנה לפי המחבר ביורה דעה סימן צ"ה סעיף א' הרי יש להתיר אפילו במאכל שנתבשל קודם פסח בקדירה של חמץ נקי. ואע"פ שהרמ"א בסימן תמ"ז סעיף ה' פסק לאסור שומן מהותך בכלי חמץ, וכן כל דבר שמבשלים בכלי חמץ אא"כ נוהר להקפיד שהכלי אינו בן יומא, ואף דקיימא לן דסתם כלים אינם בני יומם, מ"מ בפסח החמירו. ועי' בכף החיים ס"ק קנ"ד אות ע"ו, ובברכי יוסף אות י"ב-י"ג. וכל זה כשהכלים היו בני יומם, וכל שכן כשהכלי אינו בן יומא, וכבר פסק הרמ"א סעיף ב' ומשנה ברורה ס"ק נ"ח דקודם פסח ודאי אומרים נותן טעם לפגם לגבי חמץ. ואם בישל בתוך הפסח ודאי שהתבשיל אסור בפסח אא"כ בישלו אותם בכלי שאינם בני יומא, דאז יהא תלוי במח' המחבר ורמ"א לקמן בסעיף י' אם נותן טעם לפגם מותר בפסח, ולפי זה לבני ספרד יש להקל, ולבני אשכנז יש להחמיר בכה"ג.

ציונים והערות

ולמעשה כל זה מעיקר הדין, ולענין לכתחילה מן הראוי אפילו לבני ספרד להחמיר אפילו בכלי שאינו בן יומא. ובסוף דבריו מסיק דאפילו להבני ספרד רבים מהם זהירים להמנע לגמרי אף בעניני נותן טעם לפגם ונ"ט בר נ"ט וחוזר וניעור וכדומה, וראה בכף החיים בסימן תמ"ז ס"ק ע"ו.

לקנות יין כשר לפסח בבקבוק שאינו כשר לפסח

ולענין אם מותר לכתחילה לקנות יין כשר לפסח שנמצא בבקבוק רגיל שאינו כשר לפסח עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ב' סימן מ"ח ענף ג' שכתב דלפי המשנה ברורה ס"ק נ"ח שכתב שאין לעשות בכלים של חמץ אפילו אינו בן יומו, ולכן יש לדון האם כשהולך לקנות בכלי שאינו בן יומו האם זה נקרא כלכתחילה או כבדיעבד. והנה הרמ"א ביורה דעה סימן קכ"ב סעיף ו' כתב דדבר שנעשה בשבילו ולא בשביל דבר אחר אע"פ שהוא של עכו"ם וישראל קונה ממנו לכתחילה מותר דמאחר דכבר נעשה ביד העכו"ם מקרי בדיעבד. ועי' בש"ך שם ס"ק ה'-ו' שהביא עוד מקורות לזה. עכ"פ לכאורה רואים גדר כאן שכיון שלא אמר הישראל לגוי תבשל לי, אע"פ שהגוי עושה מעצמו למכור לישראל זה נקרא בדיעבד. ואין הקנייה ממנו הופכת את זה לכתחילה, כי הדבר נעשה לא בצווי של הישראל, ולגוי אין איסור לעשות. ויש ללמוד משם גם לענינינו שכיון שהיין נעשה בכלים שאינם בני יומן, אין הקנייה של היין הופכת את הדבר להיות כלכתחילה, ועי' בדרכי תשובה סימן ק"ח ס"ק כ' בזה.

ולכן לענין מעשה בקבוקי יין המצויים בשוק יש עוד סיבה להקל שהרי הם כלים המיוחדים ליין, ואין רגילים בני אדם להשתמש בהם לדבר אחר. והרי זה דומה לדברי השו"ע שם ביורה דעה שכתב דאפשר דעל ידי הרקחים מותר, שכל האומנים מיוחדים כלים נקיים למלאכתם כדי שלא יפגמו אומנתם. ואע"פ שאין כאן בעלי אומנות, אבל עכ"פ כך דרך העולם להשתמש בהם. ועוד יש לצרף מה שכתב השו"ע בסימן תנ"א סעיף כ"ו שכלי זכוכית אפילו מכניסים לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין אין צריך שום הכשר משום שאינם בולעים ובשטיפה בעלמא סגי להו. ולכן נראה שכל שיודע שהיין עצמו הוא כשר לפסח, מותר לקנותו ולהעבירו לפני פסח לבקבוק כשר לפסח, ומותר לעשות כן אפילו לכתחילה, עכ"ד.

ובענף ב' שם דן אם מותר לשתות בפסח יין שעשו במכילים של פלסטיק שהיה בהם קודם תרכיז של מיץ ממותק שיש בזה חשש חמץ. ומסיק דבדיעבד שעשו כבר את היין בכלי חמץ, כיון שלא פינה החמץ והכניס מיד את היין בפסח דינו כאינו בן יומו, ומותר לשתות היין בפסח אחר סינון, וטוב לסגן ל' יום לפני פסח, ולפני פסח חייב להעביר היין לכלי כשר לפסח.

שו"ע שם, ועי' במגן אברהם ס"ק כ"ז שהביא מהב"ח דאפילו אם נתערב קודם פסח והוי נ"ט בר נ"ט כלומר החמץ לתוך היורה ומשם להמים שבתוכו, מ"מ יש להחמיר כיון דבקלות אפשר להשיג מים, ואפשר דהבית יוסף נמי יודה לזה, אלא

טעם לפגם בקדירה אינו בן יומו ראה הערה, ולקמן מה שכתבנו בדיני נותן טעם לפגם.

גי נ"ט בר נ"ט בחמץ

פ. נראה להתיר ג' נותני טעם בחמץ, כגון מי שבישל מאכל לפסח בקדירה של חמץ ויש בתוכה מים, כיון שנבלע מן המאכל להכלי ומן הכלי להמים ומהמים להמאכל הוי ג' נותני טעם, ויש להקל^{מט}.

נ"ט בר נ"ט ביום טוב אחרון

י. תבשיל או שאר משקה שנתבשל בכלי פסח אע"פ שיש אומרים שאסור בפסח באכילה, מ"מ ביום טוב אחרון של פסח יש להקל בו כיון שאינו אלא מדרבנן.

ציונים והערות

ס"ק כ"ד שהביא שאלה בענין מי שתחב כף חמץ לתוך קדירה חדשה או אינו בן יומו במים ואין ששים ובאותו יום התיכו בה שומן מהותך מהו בפסח. והשיב שיראה להתיר לכתחילה השומן הדרבה נ"ט בר נ"ט ואף רק ג' נ"ט בר נ"ט התיירא מותר לכתחילה כדעת הרמ"א ומגן אברהם בסימן תנ"ב שם, וכן מובא בכף החיים ס"ק קמ"ג. ועוד מצאתי בחזון איש סימן תמ"ז ס"ק י"ג שגם כן מסיק כך. ובס"ק י"ד כתב שהמיקל בנ"ט בר נ"ט לא הפסיד כשיש אמצעיות המים. השו"ע בסימן תס"ז סעיף י"ג כתב שאם הגעילו יורה מחומצת בת יומא וירדו המים המחומצים לתוך בור בתוך הפסח, אסור לשתות מימיו בפסח בשביל שנתערבו. ולפי זה יש שלמדו מכאן שאפילו אם נתערבו קודם הפסח אסור לשתות ממנה אע"פ שהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא.

נ. רמ"א שם, והסברא להקל משום דהוי נ"ט בר נ"ט וסתם כלים אינם בני יומם,

דמיירי שם בערב פסח שכבר נתבטל בששים. ועי' בפמ"ג שם שכתב דהב"ח לא כתב משם דהוי נ"ט בר נ"ט, וצריך לומר בדעת המגן אברהם דס"ל דאף בכה"ג דהוי נ"ט בר נ"ט דהתיירא כגון שהגעילו בזמן היתר וירדו מים לבור בתוך הפסח אסור, אבל קודם הפסח בטל בששים. ועי' במחצית השקל שם שמה שכתב המגן אברהם מסברא דנפשיה משום דמצינו ביורה דעה סימן צ"ה ובזה מודה הבית יוסף עיין שם. ועי' ביד אפרים שהקשה על המגן אברהם ולכן הגיה על דבריו וכתב דצ"ל דהרב בית יוסף מודה לעצם סברא זו דכל היכא דאיכא טעם משהו אמרינן דחזור וניעור לענין מים דהוי דלכתחילה, אלא דאם היה קודם פסח בזה דהוי גם נ"ט בר נ"ט דהיתרא יש להתיר אף במים.

מט. כנלע"ד לפי המגן אברהם ריש סימן תנ"ב, וחק יעקב שם ס"ק ב' כמו שהזכרנו לעיל. ושוב מצאתי בפמ"ג א"א

מרקחת חריפה מעורבת בדבש שנתבשל בכלי חמץ

יא. יש אומרים שמרקחת חריפה שנתבשלה בכלי חמץ אסור לאוכלה אפילו ביום טוב אחרון. ויש חולקים שאפילו אם הוא דבר חריף כצנן אבל מטגנין אותם בדבש מותר באכילה בפסח, ולכן אפילו לדעת המחמירים צריך לומר שהמרקחת רובו חריף, וראה כל זה בהערה יא.

ציונים והערות

אותם בדבש ולכן ממתיק את המרקחת. ועי' בחיי אדם כלל קכ"א דין כ"ח שהביא הט"ז והתורת חטאת, והוסיף דלא אמרינן בכה"ג תרי חומרות, דהיינו כיון שיש אומרים דדוקא בקורט של חילתית אומרים הסברא של אגב חורפיה משוי לשבח, ועוד יש אומרים אפילו בצנן דוקא בבן יומו, לכן יש להקל. ואע"ג דזה דוקא בדברים שאינם חריפים כגון תפוחים חמוצים, אבל צנן שהוא מוסכם לשו"ע ורמ"א שהוא חריף ולכן אפשר לומר דיש מקום להחמיר כאן, מ"מ הכא דלתורת חטאת הדבש ממתיק ועוד דהרי אינו אלא נ"ט בר נ"ט. ועוד אע"ג דיש אומרים לגבי חמץ דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט מכל מקום במקום הפסד מרובה כבר כתבו האחרונים להתיר, ועי' בחק יעקב סימן תנ"א ס"ק י"ג שכתב דהיכא דיש עוד כמה צדדים להקל אמרנן דהוי כהתירא בלע, ולפי זה במקום מניעת שמחת יום טוב יש להתיר אפילו באכילה. אך לפי מנהגינו דמבשלים קודם במים ואח"כ שופכין המים ומבשלין בדבש יש לומר דהמים אינו ממתיק, ואם כן אפילו באינו בן יומו אסור, ומ"מ מותר להשהותה. ועי' במשנה ברורה ס"ק ס' שהביא הט"ז והחולקים, ובשער הציון ס"ק ע"ט הביא מספר חמד משה שכתב דאולי הט"ז מיירי שיש בו הרבה תבלין

במקום דרבנן ויש צדדים להקל אפשר להקל, אכן בכף החיים ס"ק קנ"ז הביא דהפרי חדש ס"ל דאם אנו מתירין ביום טוב אחרון יש בזה זילזול דיום טוב, אמנם בספר חקת הפסח אות כ' השיג עליו דלא חיישינן שמא יזלזלו בו, ועי' בביאור הלכה שהביא הפרי חדש ולא חלק עליו. ובס"ק קנ"ח שם הביא בשם האחרונים דכל זה מיירי קודם הפסח, אבל אם ביטלו תוך הפסח אפילו אם ידוע שהכלי אינו בן יומו אסור לאכול אפילו ביום טוב אחרון כמבואר לקמן להחמיר בנותן טעם לפגם.

נא. הנה הרמ"א שם כתב דכל דבר שמבשלים בכלי חמץ כגון יין או מרקחת וכדומה אסור בפסח, ועי' בט"ז סוף ס"ק י' שכתב דנראה דמרקחת שהוא דבר חריף אפילו בשאר איסורים והכלי אינו בן יומו יש להחמיר בו אפילו ביום טוב האחרון של פסח, וכן דעת הברכי יוסף אות י"ג שכן יש להחמיר בדעת המחבר. ועי' בפמ"ג שם שהביא דברי הט"ז והוסיף דלדבריו אם נפל מרקחת זה לאחריים הרי הוא אוסר אותו במשהו, כיון דאין ששים במקרחת נגד הכלי, ואפשר דעובר עליו על כל יראה לדיעה אחת. ולמעשה הפמ"ג הביא מתורת חטאת להשיג על הט"ז שמרקחת עכו"ם אין לחוש לפליטת כלים כיון שמטגנין

נ"ט בר נ"ט חמץ שנתערב בפסח

יב. נ"ט בר נ"ט חמץ כגון מאכל שנתבשל בקדירה של חמץ קודם הפסח ונתערב במאכל כשר לפסח, נראה שמותר לאכול התערובות וראה טעמים בהערה יב.

להשתמש בחומץ יין של כל השנה

יג. יש מחמירים שלא להשתמש בחומץ יין של כל השנה אע"פ שנוהרו שלא לשאוב ממנו בכלי חמץ, משום דחיישינן שמא נתנו בו בטעות

ציונים והערות

אסור, וטעמא דמילתא משום דרק סברת נ"ט בר נ"ט לחוד אין מספיק להתיר משום דיש פוסקים דסוברים דנ"ט בר נ"ט קודם פסח אסור. אכן עי' בחיי אדם כלל קכ"א דין כ"ז שכתב להחמיר אם נתערב הרבה עד שאין ששים נגד התערובות שיאסר התערובות.

ועי' בשו"ע הרב סעיף מ"ז שכתב דדבר שאינו חריף שנתבשל בכלי חמץ שידוע שלא היה בן יומו כגון שבישלו לשם פסח וקודם הפסח עירה אותו מהכלי חמץ לתוך כלי פסח מותר לו לשתותו בפסח משום דכל נותן טעם לפגם קודם פסח מותר ואינו חוזר וניעור, ומ"מ לכתחילה אסור לעשות כן משום דנותן טעם לפגם הוי היתר בדיעבד. ועי' בכף החיים ס"ק קמ"ב שכתב דמי שהותך שומן בכלי חמץ לפסח ועירו אותו לכלי חמץ שאינו בן יומו אם היה סמוך לפסח שלא ימצא שומן אחר בריוח או שהוא עני שאי אפשר לו להכין שומן אחר מותר אותו שומן לפסח דהוי בענין זה בדיעבד, אבל אם אפשר להמצא שומן אחר אסור משום דהוי כלכתחילה.

כל כך שאין הדבש יכול לבטל חריפותו, אבל סתם מרקחת אינו חריף. ועוד הביא שם סוף דברי החיי אדם שהזכרנו לעיל וכתב עליו דלא נהירא משום דקיימא לן ביורה דעה סימן צ"ה סעיף ב' סוף דברי רמ"א דדוקא כהתבשיל חריף גמור או רובו חריף, ולכן היכא דיש בקדירה רוב תבשיל שאינו חריף כגון מים וירקות מבטלין כח חריפותו, וכן מבואר ביורה דעה סימן קי"ד ש"ך ס"ק י"ג.

נב. שם. וטעמא דמילתא משום דמאחר שרק משהו נתערב בודאי שיש ששים כנגדו, ויש אחרונים שפסקו דאפילו אם נתערב הרבה עד שאין ששים כנגדו מותר, והמשנה ברורה ס"ק ס"ד הביא שיש אומרים דבהפסד מרובה יש להקל בזה אפילו כשאין ששים, ויש אומרים להקל בכל הדברים שאין לחוש לפרורים חוץ משומן חמץ, אפילו שלא במקום הפסד מרובה. ובס"ק ס"ה פסק דיש כמה סברות להקל, אכן אם ידוע שהכלי שנתבשל בו היה בן יומו מבליעת חמץ, משמע מהאחרונים דהתערובות

פירוורי חמץ, ובמקומות שאין החומץ מצוי אין מחמירים בזה^נ.

לשתות יין וחומץ יין שנמצא בכלי חמץ

יד. נוהגין לכתחילה שלא לשתות יין חזק או חומץ יין שנמצא בתוך כלי חמץ תוך ל' יום קודם פסח, משום דבקלות בולע^{יד}.

ציונים והערות

להקל בזה גם אם חשב בעת עשייתן שהיה יין לפסח, שכיון שמסננים לא גרע מודאי נפל חמץ ביין שמתירים על ידי סינון וכדברי המשנה ברורה סימן תמ"ז ס"ק ל"ו. אבל כל זה בתנאי שיסננו לפני פסח, וגם שיהיה יין צלול שיכול לעבור דרך הבד, וכמבואר באחרונים, ועי' במשנה ברורה סימן תמ"ז ס"ק ע"א שמתיר בהפסד מרובה גם בלי סינון.

נד. שם, ומקורו בדרכי משה ס"ק ה' בשם המהר"י ברין, וכן הביא שם דשמע כן בשם המהר"ל על חומץ שמלאהו בכלים של חמץ ואסור להנות ממנו בפסח, והדרכי משה כתב דגם בזה לא ראיתי נוהרין בזה, אף שחומץ הוא דבר חריף מ"מ הרי יש כאן נ"ט בר נ"ט, וגם תחילת כלי זה הרי תשמישו היה על ידי צונן, ואולי המהר"ל לא אמר כן אלא משום חומרא בעלמא. ועי' במגן אברהם ס"ק כ"ח שהביא לשון הדרכי משה והשיג עליו מיורה דעה סימן צ"ה סוף סעיף ב' ברמ"א שכתב דקיימא לן דלגבי דבר חריף לא מועיל ביה נ"ט בר נ"ט, ולכן אם עמד בכלי חמץ אפילו אינו בן יומו וגם נשרה שם כשיעור כדי שירתיח אסור לפסח, ואף שהש"ך שם בריש סימן ק"ה שפסק דבחומץ דינו כמים לגבי כבישה שעל ידי שרייה מעת לעת בולע, ומ"מ אין להקל נגד השו"ע. ועוד אע"פ

נג. שם. שו"ע הרב סעיף מ"ט. ועי' במגן אברהם ס"ק כ"ז שכתב דאם אין חומץ יין מצוי מותר אפילו אם נסתפקו ממנו לסעודה אין מחמירין דלא בקל למצוא אחר. ועי' בחק יעקב ס"ק ל"ג שכתב דלפי מה שהביא הרמ"א בשם המהר"ל שיש להחמיר להסתפק מיין, כתב שם שיש שמועיל סינון קודם פסח בחומץ, וכן בשומן ויין מבושל דלעיל אם היה נוהר מכלי בן יומו אך ורק שלא היה נוהר מפירוורין היה מועיל בו סינון וטוב לסנן שלושים יום קודם פסח. ועי' בפמ"ג א"א ס"ק כ"ז שכתב דבשומן אין להקל על ידי סינון.

ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק ב' סימן מ"ח ענף א' שדן ביין שמונח בחבית או כד גדול ולא מביאים ממנו לשולחן, שמא דמי למי חומץ שבבית האוצר דשרי. ואמנם נראה דזה אינו כי בסימן תמ"ז סעיף ה' מיירי שהשתמשו בפירות טבעיים שמהם נעשה החומץ, אבל בזמנינו שמתמשים בסוכר המגיע בשקים, אם כן יש לחוש שמא היה בשקים קמח כיון שלא נבדקו מחמץ. ועי' בשערי תשובה סימן תס"ז ס"ק ט"ו ובמשנה ברורה שם ס"ק כ"ט מה שחששו בסוכר ובזמנינו חוששים בעיקר על השקים. עכ"פ אפשר לעשות העצה שהזכירו האחרונים שיכול לסנן היין דרך בד, וטוב לסנן ל' יום לפני פסח. ונראה

חבית יין שדבקו נסיריו בבצק

טז. חבית יין שדבקו נסיריו בבצק תוך ב' חודשים לפני פסח, כיון שהוא עדיין רך הרי הוא נותן טעם בפסח ואסור לשתותו, ואם נתנוהו קודם זמן זה כבר נתייבש ואינו נותן שוב טעם בייניו.

לקנות בקבוקי יין עם תוויות לפסח

טז. יש אומרים חידוש ששייך כבישה להפליט מכל עובי הדופן לחוץ, ולכן חבית יין שדבוק עליו נייר עיסה יש להסירו קודם הפסח כדי שלא יאסר על ידי כבישה במשהו בפסח. ולכן יש מדקדקים היום שלא

ציונים והערות

בששים בפסח בכל זאת יש להחמיר כאן משום דעושה כן לכתחילה במה שמשאיר אותו בכלי חמוץ ולכן אסור לשתותו, מגן אברהם ס"ק ל'. ובמשנה ברורה ס"ק ע"ג הביא מהמגן אברהם שאף דאסר לשתותו בפסח, מ"מ מותר להשהותו כיון שעבר ל' יום, ובשער הציון הביא הפמ"ג שם שכתב דנראה שאפילו בתוך ל' יום גם כן מותר להשהותו שהבצק נעשה לחזק החבית ובטל לגבי החבית ומותר לקיימו, והיין נמי מותר לקיימו, ובאמת כן משמע מהתרומת הדשן דכל שאין בו כזית אפילו תוך שלושים מותר לקיימו.

ובהמשך דברי הרמ"א כתב דאם יש שם כזית בצק במקום אחד חייב לבערו אע"פ שעשוי לחזק, וכתבו האחרונים דאפילו תוך ב' חודשים לפני פסח חייב לבערו אם לא טחאו בטיט. והנה הפרי חדש סימן תמ"ב סעיף ג' פסק דאן זה נכון להחמיר מאחר שהבצק נתייבש ונפסל מאכילת כלב ואינו חייב לבערו, אמנם רוב האחרונים חולקים עליו דצריך לבערו.

שהשו"ע עצמו ביורה דעה סימן ק"ד פסק דחומץ בעי מעת לעת, נראה דיש לחלק דמיירי שם בחומץ שאינו חזק כ"כ דמיירי בחומץ שכר וה"ה חומץ יין שאינו חזק כ"כ לא מקרי דבר חריף. ועי' בחק יעקב ס"ק ל"ד, ועי' בפמ"ג א"א שם שכתב דלדינא כל שבלע כלי אף בצונן ואינו בן יומו ועמד בו אח"כ דבר חריף מעת לעת אין להתיר אף בהפסד מרובה. ועי' בחיי אדם כלל קכ"א דין ל"ה שכתב דבהפסד מרובה יש להקל עד שישהה מעת לעת.

נה. שם. והנה הט"ז בס"ק י"ב כתב דסגי בשלושים יום כמו בדיבוק ניירות עי' סימן תמ"ב, אבל המגן אברהם סימן תמ"ב ס"ק ה' כתב דשאני הכא דחיישינן שמא יתן טעם ביין וישתה משא"כ לגבי דיבוק ניירות שאינו ענין אלא לגבי שהיהתו בביתו בפסח. ומה שאנו מחמירים כאן משום דנותן בו טעם אע"פ שאפשר לומר שנתבטל קודם פסח ואינו חוזר וניעור, מ"מ האיסור הוא משום דנותן טעם משהו בפסח אפילו שהוא חמוץ נוקשה ויש אומרים שהוא בטל

לקנות בקבוקי יין עם תוויות שנדבק עם דבק שעשוי מחמץ אא"כ יש הכשר על הדבק, ויש מקילים בכל אופן וראה כל זה בהערה י.

ציונים והערות

והפמ"ג דלפי הפמ"ג בקבוק זכוכית של יין או בקבוק פלסטיק של שמן ושאר משקאות או שקית חלב וכדומה שדבוק עליו מבחוץ אפילו פירור קטן של חמץ, ושוהה כך מעת לעת בתוך הפסח, נאסרו הבקבוק והיין והשמן והחלב, מדין כבוש כמבושל. ובשיעורי קנה בושם פרק שלישי הערה כ"א כתב דדין כבוש אמרינן גם בזכוכית וגם בפלסטיק, ולא נימא זכוכית הואיל וקשי ושעיע אינו בולע, דעל ידי הכבישה שפיר בולע ועוד משום חומרא דפסח. נועי' לעיל בסימן ק"ה מה שהבאנו לגבי כבישה בכלי זכוכית. ולכן פסק שם בשיעורי קנה בושם סעיף כ"ד שהמדבקה שמודבקת על הבקבוק עם דבק שיש חשש חמץ, נכון להורידה קודם הפסח כדי שהמשקה לא ייכבש עם הדבק, משום דיש לחוש שמא דבק החמץ עדיין ראוי לאכילה קצת, וכבוש מפליט מכל עובי הדופן מעבר לעבר גם ממה שדבוק מבחוץ, וחמץ בפסח במשהו. וכיום סידרו אנשי ועד הכשרות שמדביקים את התוויות עם דבק שאין בו חשש תערוכות חמץ, ותלוי כל שנה לפי המציאות, ועם כל זה יש מדקדקים שנוהגים להסיר קודם הפסח את כל התוויות המדובקות על הבקבוקים שישתמשו בהם לפסח, ועי' בדרכי תשובה סימן ק"ה ס"ק ד'. אכן כמובן לפי המהרש"ם ועוד אחרונים שלא הזכירו חומרא זאת בכבישה בכה"ג אין שום חשש אפילו בתוך הפסח. ושוב מצאתי בספר חוט שני הל' פסח עמוד צ"ו שכתב

נו. והנה ידוע מה דקיימא לן ביורה דעה סימן ק"ה לגבי איסור והיתר שנכבשו ביחד בתוך מים מעת לעת שיש בהכבישה כח להפליט ולהבליע טעם בהיתר, וכן לגבי כלים יש כח על ידי כבישה להבליע לתוך הכלי, אמנם שם ביורה דעה לא מבואר מה הדין לגבי כבישה לתוך כלי מאיסור שנדבק מבחוץ האם יש בכוחו להפליט האיסור לתוך הכלי. והנה הפמ"ג בא"א ס"ק ל' כתב וז"ל וה"ה אם נדבק חמץ רך על נטר ונותן טעם בפסח דאסור דכבוש מפליט מכל הדופן החביות וגם מהבצק הדבוק עליו, וצ"ע. ורעק"א בסימן ק"ה שם ציין לדברי הפמ"ג. אמנם מצאתי בספר דעת תורה שהביא הפמ"ג והבין דלדבריו נראה דחביות יין שמדבקין עליהם מבחוץ נייר בעיסה יש להסיר הדבק מהחביות קודם הפסח כדי שלא יאסר על ידי כבוש בפסח שאוסר במשהו. מיהו השיג עליו דהרי גוף סברת הפמ"ג צ"ע ולא נמצא בשום מקום שיפלוט על ידי כבוש במשקה שבתוך הכלי ממה שדבוק בכלי מבחוץ. והרי דעת הט"ז בריש סימן ק"ה הוא דאין כבוש בכלי לגמרי, וגם לדין נכנס רק בגוף דופן הכלי שהוא כולו גוש אחד, משא"כ להפליט מהדבוק בחוץ ואינו גוש אחד עם הדופן מנ"ל לחדש כן, ויש לומר דודאי הוי כחתיכה היוצאת מחוץ לכבישה כמבואר שם ביורה דעה ריש סימן ק"ה דלא יאסר מה שחוץ לכבישה. אכן ידוע מה שכתב בשו"ת קנה בושם חלק ב' סימן ט"ו ד"ה

סעיף 1

מלח שישמו במדוכה אם מותר בפסח

א. מלח שישמו במדוכה מותר למלוח בו בשר משום שאין מליחה לכלים.¹

סעיף 2

בוסר שדכין במדוכה של חמץ

א. בוסר² שדכין קודם פסח במדוכה מחומצת מותר לאכלו בפסח משום

ציונים והערות

ועי' במשנה ברורה ס"ק פ' שכתב דאם נידוך המלח בתוכו דאיכא חורפא ודוחקא, דדיכה מפליט מן הכלי אפילו אם היה יבש המלח לגמרי ואפילו היה המדוכה אינו בן יומו וגם קודם הפסח, ועי' בחזון איש סימן קי"ט ס"ק ט"ו דאם עבר ומלח בו בשר לפסח יש להתיר דהוי נ"ט בר נ"ט למאן דאמר היתרא בלע קודם פסח, דבפסח יש לומר דחלק ממנו נמס ונבלע משא"כ קודם פסח. ועי' בספר מנחת פרי על או"ה סימן תמ"ז סעיף ו' שהביא דברי החזון איש והעיר על דבריו דחדא לפי הפמ"ג ביורה דעה סימן צ"ו דגם בג' נ"ט אסור בדבר חריף, הכא נמי יש להחמיר, ועוד לפי מה שכתב החוות דעת ביורה דעה סימן ק"ה ס"ק י"ג דקיימא לן אין בלוע יוצא ללא רוטב, והרי חוינן דכל צלי מפליט מתוכו מוהל וציר, והציר ודאי דנבלע בחתיכה אחרת דהוא חלק מגוף החתיכה, ואם כן אמאי לא נימא דהבלוע שבציר יבלע נמי בחתיכה האחרת, ומכח זה מסיק דאמנם הציר נבלע אבל אין הבלוע שבו נבלע.

נח. שו"ע סעיף ז', והנה נחלקו הט"ז בס"ק י"ג עם המגן אברהם ס"ק ל"ג בהבנת דברי המחבר, הט"ז נקט דהבוסר הוא דבר חריף ובכל זאת מותר, ואילו

דמה שמקפידין על בקבוק חדש לפסח, באמת יש משקאות שהם חמץ, ויש שסומכין על מה שמנקין היטב הבקבוקים עם סבון וחמין, אמנם אין זה ברור. ומ"מ לענין בדיעבד, אם הוריקו המשקה קודם פסח ודאי אין אוסר כיון דאינו בן יומו, ונותן טעם לפגם אין אסור קודם הפסח, אמנם אם נשאר בפסח עצמו צ"ע. ואגב עוד הביא שם דתויות המודבקות על סירים חדשים ובישלו כך בפסח, כהיום יש לברר אם הדרך לעשות הדבק מחמץ, ואפילו אם כן הרי הוא כבר נפסל מאכילת כלב, ואע"פ שפירש החזון איש בהא דדבק שעל חלונות דאין הפירוש שנפסל באמת מאכילת כלב, אלא שאין לו חשיבות כלל, מ"מ הכא שפיר תפסל, ומותר לבשל בו המאכל.

נז. שו"ע ורמ"א סעיף ו', וכתבו האחרונים דדוקא במדוכה אין להחמיר כלל, אבל מלח שמונח בכלים שרגילין להשתמש בהם הרבה בחמץ אין כדאי לכתחילה להשתמש בהם בפסח, ודומה לזה מצאנו ביורה דעה סימן צ"ה סעיף ז' ובסימן ק"ה סעיף י"ג. ואם המלח מונח במדוכה בתוך הפסח כתב בפמ"ג א"א ס"ק ל"ב שכתב דמותר להשתמש בהם משום דאין מליחה לכלים להפליט,

שאינו מפליט בצונן, ואפילו בפסח מותר אם היה הכלי נקי^ט.

חתך בופר בפכין של חמץ

ב. חתך בוסר בסכין של חמץ תוך הפסח לכתחילה יש להחמיר שלא לאכלו, משום דסתם סכין אינו נקי, ולכן יש לחוש שמא נדבק עליו פירור של לחם^ס. אבל בדיעבד אם כבר נתערב בוסר זה בתבשיל אין לחוש להחמיר מספק^{סא}.

ציונים והערות

נט. רמ"א שם, ועי' במשנה ברורה ס"ק פ"ג שכתב דמסתמא המדוכה נקי, ובא לאפוקי רק כשידוע לו שהוא מלוכלך, ואז אסור לדעת כמה אחרונים אפילו אם דכו קודם פסח, דאפילו אם נאמר שבוסר לא הוי דבר חריף, מ"מ על ידי דוחקא דסכינא נכנס בתוכו קצת ואי אפשר להדיחם, ובשער הציון ס"ק קט"ז הביא כל זה מהמגן אברהם, ועוד אחרונים שהעתיקו דבריו, אכן האליה רבה פסק דלא כן, דקודם פסח על ידי דוחקא של המדוכה נתערב הכל יפה וממילא נתבטל, עיי"ש.

ס. שם, ובמשנה ברורה ס"ק פ"ה הביא דאם חתכו הבוסר קודם הפסח שרי על ידי הדחה, ובשער הציון ס"ק קי"ז כתב דאף בדריכה המגן אברהם נקט דאין להתיר אפילו קודם הפסח על ידי הדחה, מ"מ משום דהתם על ידי הדיכה נכנס המשוהו חמץ מבפנים ואי אפשר בהדחה, משא"כ בחתיכה בעלמא מהני הדחה.

סא. רמ"א שם, וטעמו כתב במשנה ברורה ס"ק פ"ז משום שאין לחוש שמא היה פירור חמץ דבוק על הסכין, ואין להחמיר אלא על הדבר שחתכו, אבל לא על התערוכות שלו כיון שמשוהו אינו אלא מדרבנן, ויש אחרונים

המגן אברהם נקט שהבוסר לא כל כך חריף וממילא מותר. והמגן אברהם כתב דאפילו אם נאמר שהבוסר לא כל כך חריף, מ"מ ביורה דעה סימן צ"ו כבר קיימא לן שפירות חמוצים הם בכלל דבר חריף אם כן אף בוסר בכלל דבר חריף, ולכן כשחתך הבוסר במדוכה מחומצת אסור בפסח משום דאין ששים בבוסר כנגד המדוכה, ומה שדכה קודם פסח לא מועיל. ובמקום הפסד מרובה הפמ"ג בא"א ס"ק ל"ג הביא מהט"ז יורה דעה סימן צ"ו ס"ק ט' שפירות חמוצים לא הוי כדבר חריף, והמשנה ברורה ס"ק פ"א הביא בשם האחרונים דאפילו בלא הפסד מרובה אם המדוכה הוא מהדוכות שרגילין להשתמש בהם בבשמים אפשר להקל.

והנה לענין מי שחתך דבר חריף בסכין ממין אחד או מבשר או חלב, או איסור או חמץ ואח"כ בסכין של פסח האם אומרים שהבליעה שנבלע בתוך המאכל חריף יוצאת אל הסכין השני בלא רוטב אלא רק על ידי דוחקא דסכינא, הפמ"ג משב"ז ס"ק י"ג כתב דעדיין צ"ע. ועי' מה שכתבנו באריכות בספר אהל יעקב הלכות בשר בחלב סימן צ"ו בנידון זה.

חתכו מאכל חריף בסכין שמשתמשים לחמץ צונן
 ג. חתך בצל וכדומה מהדברים החריפים בסכין שמיוחד לשימוש חמץ
 בצונן, כגון סכין שגוררין בו בצק מן העריכה והוא נקי, אם חתכו
 אפילו בתוך הפסח מותר הבצל^{סב}.

קדירה או צלחת שחתך על גבה דבר חריף
 ד. קדירה שכשרה לפסח שנחתך על גבה דבר חריף עם סכין של חמץ,
 יש להגעיל הכלי לפסח^{סג}.

סעיף ח

זיתים שנכבשו בכלי שאינו בן יומו
 א. יש אומרים שאפילו לדעת המחמירים שחורפיה משוי אינו בן יומו
 לשבח, לכן זיתים שנחתכו בסכין חדשה ואח"כ הניחו לכבוש בקדירה
 ישנה של חמץ, מותר אם הקדירה הוא אינו בן יומו^{סד}.

ציונים והערות

דין ב'. ועי' מה שכתבנו בסימן צ"ו לגבי
 זה לענין בדיעבד, מח' אחרונים.
 סד. טור ושו"ע סעיף ח', והנה הזיתים
 שחתכו בסכין של חמץ אפילו אינו
 בן יומו אסורים בפסח אפילו אם חתכו
 קודם פסח משום דעל ידי דוחקא דסכינא
 בולע מהסכין וכנ"ל. ויש לציין דברי
 האחרונים שכל זה מיירי היכא שחתכו
 הזיתים קודם שנתנו אותם לכבוש במים,
 משום דאם נכבשו כבר במים הרי המים
 מבטל כח חריפותו, ושוב לא הוי מקרי
 דבר חריף, ועי' לעיל בסימן צ"ו מה
 שהבאנו בזה וכן לענין שמן שנשפך על
 בצלים אם מבטל כח חריפותו. וכך נקט
 האחרונים ט"ז ס"ק י"ד, ומגן אברהם ס"ק
 ל"ח וחק יעקב ס"ק מ"ב, דזיתים בעצם
 הוי דבר חריף, ורק אחרי שנתערבו במים
 בטל חריפותו ולכן אחרי שנכבשו בכלי
 מעת לעת אין כח להפליט מן הכלי על
 ידי כבישה.

שהחמירו על התערוכות גם כן, ולכן
 במקום הפסד מרובה או לצורך שמחת
 יום טוב יש להקל. ובחיי אדם כתב
 דבסכינים שחותכים בו לחם ידוע שנדבק
 בו פירורי חמץ, ולכן אפילו התערוכות
 אסור אם לא הדיחו את הסכין. ועי' בכל
 זה בחזון איש סימן קי"ט ס"ק ט"ז.

סב. במשנה ברורה ס"ק פ"ו הביא בשם
 החק יעקב כן, וטעם הדבר משום
 דכל עור שלא השתמשו בחמין אין לסכין
 כזו שום בליעות של חמץ, ולכן כיון
 שאותו סכין אם היה נקי הכל מותר כיון
 שלא השתמשו בו בחמין מעולם, וצונן
 לא מבליע ולא מפליט.

סג. דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מובא
 בספר אהלי ישורון הל' הגעלת
 כלים אות 16 דהיינו שאם הניח דבר
 חריף בקדירה ויש גם דוחקא דסכינא
 בולע הקדירה, וכ"כ בחכמת אדם כלל נ"ו

בענין הנ"ל כשהקדירה בן יומו

ב. כל הנ"ל אמרו על קדירה שאינה בת יומא, אבל אם הקדירה בת יומא

ציונים והערות

המובא ביורה דעה ש"ך סימן צ"ד ס"ק כ"ג ובט"ז סימן צ"ו ס"ק ה' לגבי חתיכת בצל שבלע בשר ונתבשל בחלב והיה ששים כנגדו שהבצל עצמו מותר, ואע"פ דקיימא לן דאפשר לסוחטו אסור, שאני הכא משום דהכל היתר ואומרים אפשר לסוחטו בהיתר להני פוסקים, ולכן הכא בנידון של המשנה ברורה שבלע חמץ קודם פסח דהוי זמן היתר, ולכן כשבישלו הזיתים קודם הפסח כל הטעם בטל בכל הזיתים וממילא הם מותרים וכדעת המהר"ם מלובלין. ולפי זה כולם מצטרפים לששים, וכמ"ש המגן אברהם שם דחמץ קודם פסח הוי היתר ולכן אין אומרים כאן חני"ג כיון דכולו היתר מה שבלע. אמנם למעשה המקור חיים ועוד החמירו לאסור הזיתים אפילו לאחר שנתבשלו, ולדינא במקום מניעת שמחת יום טוב יש להקל אם ידוע שהסכין היה נקי. ולסברת המחמירים עי' במקור חיים ביאורים ס"ק ט"ז, ובהגהות רעק"א שיסוד החילוק הוא מדוע להחמיר יותר בחמץ בפסח לענין אפשר לסוחטו יותר מבב"ח אף אם כולו היתר, משום דעיקר החילוק בין איסורא בלע להתירא בלע היינו דמסתמא נפלט כבר עיקר הטעם, ומה שנשאר בו נקלש, ומשום הכי בהיתרא בלע כיון דנקלש טעמו לא חל עליו שם איסור דבשר בחלב, משא"כ בחמץ בפסח אף דהוי טעם קלוש וכגון בנ"ט בר נ"ט בחמץ מחמירים משום דשמו עליו וטעם קלוש אוסר, ולכן מחמירים על הזיתים.

ומה שכתב המחבר שחתכו בסכין חדשה אבל כבשה בקדירה של חמץ אם אינה בת יומא שהוי ליה נותן טעם לפגם הרי הם מותרים. ובלבד שיקחנו משם קודם פסח משום דקיימא לן לקמן בסעיף י' דנותן טעם לפגם אסור. ולכאורה יש לעיין הכא מאחר דזיתים הוי מאכל חריף מה לי בן יומא מה לי אינו בן יומא, בכל אופן יש להחמיר משום דבבן יומו דבר חריף משוי ליה לשבח, והתירוץ הוא דהכא על ידי המים בטל כח החריפות, ודוקא אם המים מרובים מהזיתים, דבלאו הכי יש להם דין עדיין כדבר חריף, ועי' בחזון איש סימן קי"ט ס"ק י"ח שכתב דאין זה תלוי ברוב מים או מיעוט, אלא אפילו על ידי מיעוט מים כבר מפיג חריפותו. ועוד יש להזהר שלא יהיו הזיתים בקדירה זו זמן רב דאז חוזר ונעשה חריף ומשוי לשבח טעם חמץ הבלוע בו. והחזון איש שם פסק דאם שהו שם אחר זמן שנתחמץ ונעשה חריף אם נכבש רק כשיעור כדי שיתננו על האש וירתיה יש לאסור. אלא יסלקם קודם.

ולענין אם נתבשלו הזיתים הבלועים מחמץ קודם הפסח כתב במשנה ברורה ס"ק פ"ט דגם הזיתים עצמם חוזרים להיות מותרין, משום דעל ידי הבישול נפלט הטעם מכל זית מאחד לחבירו, ומצטרפין כולן ביחד לבטל פליטת הסכין בששים. ויש לציין דלכאורה המשנה ברורה נקט כדעת המהר"ם מלובלין

אם שהו שם מעת לעת אסורים לאכול הזיתים בפסח, ואע"פ שבשעה שנעשה כבוש הוי נותן טעם לפגם, מ"מ כיון שעדיין חריפים קצת יש להחמיר, וראה סברות המחמירים בהערה^{סה}.

ציונים והערות

שהתיר בלא שעת הדחק. ועוד הוסיף החזון איש דלפי המחמירים בכלי בן יומו או אינו בן יומו היינו בדליכא ששים כנגד הכלי כגון שהחמץ נבלע בכל הכלי על ידי חמין או על ידי כבישה ואז הזיתים הנאסרין אסורין באכילה ובהנאה ואסור לקיימן בפסח אבל מן הסתם החמץ מתבטל בכלי בתערוכות שאר מינין ומסתמא מחזקינן דיש במה שבכלי ששים נגד מעט החמץ שבדופני הכלי וכל שנעשה קודם פסח הזיתים מותרין באכילה בפסח דלא אמרינן חוזר וניעור. ובעיקר טענת החזון איש על דברי החק יעקב המובא במשנה ברורה הני"ל להחמיר משום דהזיתים חריפים קצת, עי' שם בסימן קי"ט ס"ק ו' שדחה דבריו וכתב דאפילו אם לא עמד הכלי ריקם שפיר נפגם, והקשה מהא דחימומו מים בקדירה של בשר בן יומו שאין צריך להמתין מעת לעת מחימום המים כדי להחשיב הקדירה לאינו בן יומו, אלא מונים המעת לעת משעת בישול הבשר, אפילו שהוא עדיין בתוך המעת לעת של בישול המים, ועי' בזה בטור סימן צ"ד, ומכאן אנו רואים דאפילו אם לא עמד הכלי ריקן עדיין הוא נחשב לפגם משעת בישול הבשר, ולכן פסק בס"ק י"ח להקל אפילו שלא בשעת הדחק, ומה שהחמיר בבית יוסף נ"ט בר נ"ט אפשר לתרץ בפשיטות דאזל כדעת הרשב"א ששמו עליו קודם פסח ולכן נקרא נ"ט בר נ"ט

סה. והנה כל זה כבר מובא במשנה ברורה ס"ק צ' בשם האחרונים, וכבר הארכנו בזה לעיל בסימן ק"ה הרבה שיטת שמקילים בכבישה בכה"ג, וסברת המתירים הוא כמובן שבשעה שנעשה כבוש כבר הוי נותן טעם לפגם, ולכן בסתם תבשיל אין שום בליעה שהפליטו על ידי כבישה משום שנותן טעם לפגם, אבל כשהתבשיל הוא דבר חריף יש להחמיר שבוילע קודם מעת לעת, ואפילו במעת לעת יש להחמיר משום דחריפות משוי ליה לשבח. ולא עוד אלא שמצאנו אחרונים שהחמירו בזה אפילו בסתם תבשיל וסברתם משום דכלי שעומד עם רוטב לא נפגם טעמו לעולם. ועי' בביאור הלכה ד"ה אם אינה שהביא שם מה שהקשו העולם שעל ידי גמירת עת לעת הרי הכלי נפגם ולמה לאסור התבשיל. ועוד הביא המגן אברהם בס"ק ה' שבאותו רגע שהוציאו החמץ נתנו דבר הנכבש, וזה הוי דוחק משום דלא הזכיר בטור או שו"ע ציור זה. ומה שכתב החק יעקב שהכא יש להחמיר משום שיש חריפות קצת זה גם כן דוחק משום דהמים כבר בטל החריפות, ובכל אופן נראה להחמיר להלכה למעשה, משום דיש אחרונים המובאים לעיל בסימן ק"ה שמחמירים בכה"ג, ולכן אין להקל בזה לכתחילה, ורק בשעת הדחק אפשר להקל.

אכן עי' בחזון איש סימן קי"ט ס"ק י"ח

סעיף ט יבש ביבש שנתערבו בפסח

א. יש אומרים שאע"ג דבשאר איסורים תערוכות יבש ביבשיו שנתערב חד בתרי בטל ברוב, מ"מ לגבי חמץ יבש שנתערב במצה יבש אפילו באלף לא בטל. ויש חולקים וסוברים שחמץ שוה לשאר איסורין בזה, והעיקר כדעה הראשונה.

ציונים והערות

מעט מן האיסור כגון שמן בשמן יין ויין וכיוצא בו, וכגון חתיכת איסור שנתערב עם ההיתר שעל ידי המרק מתפשט האיסור בהיתר. ויבש ביבש היינו שההיתר עומד בפני עצמו ונתערב זה בזה ואינו מכירו, כגון חטים וחטים וה"ה חתיכת איסור שנתערב עם חתיכת היתר אפילו על ידי מים ומשקים אחרים מקרי יבש כמ"ש הבית יוסף ביורה דעה סימן ק"ט, ואע"פ שיש במרק ובחתיכת היתר ששים נגד חתיכת איסור אע"פ כן צריך שיהא רוב בחתיכת היתר כנגד האיסור לפי שאין היבש מתבטל בלח ועי' בש"ך יורה דעה סימן ק"ט ס"ק ד'.

סז. שו"ע סעיף ט', וטעם המחמירים הביא המגן אברהם ס"ק מ' בשם התורת חטאת משום דבתערוכות לח בלח אסור במשהו, וה"ה ביבש, ומ"מ צריך לאכול כולם קודם פסח, משום חשש חוזר וניעור בפסח כמ"ש בסעיף ד'. ועוד הביא מהנקודות הכסף שכתב דהטעם דלא בטל הוא משום דבר שיש לו מתירין, ולכן אם נתערב באינו מינו בטל. ועי' בט"ז ס"ק ט"ו שהביא מהבית יוסף כן דנראה דלא בטל משום דבר שיש לו מתירין, או משום דסבר יבש ביבש בטל חד בתרי באיסור שתלוי ב"ט אבל במקום שהחמירו בו יותר מנ"ט אין הפרש בין יבש ללח, ולפי זה אם נתערב

דאיסורא, אכן לפי הראשונים שסוברים דנ"ט בר נ"ט בחמץ אין שם איסור עליו, אולי שהרשב"א עצמו יודה להכא שהוקלש טעם משום שהקדירה נותן טעם לפגם עכ"ד.

בית חרושת למשקאות שנשהה בתוך הכלים חמץ

והנה בספר דבר חריף בסופו בקונטרס דבר חריף סימן כ"ב הביא כל זה, והוסיף דמאוד נוגע להלכה למעשה מה שעושים בבית חרושת משקאות שעומדים להכשיר המפעל לפסח, ומשהין קודם ההכשרה מעת לעת בתוכו, ויש להסתפק כאן לפי גדולי האחרונים שאין הכלי נחשב לפגם כל זמן שמליאה עם רוטב אפילו אם מערבים בהם מי קילור, יש אומרים שגם כן אסור משום דאע"פ ששופכים מים פגומים מ"מ מצד הסברא שלא יפגום בליעה בתוך כלי כל זמן שלא ריקן יש להחמיר. מיהו יש מחמירים להמתין מעת לעת משעה שהוסיפו המי קילור, אולם יש אומרים שאם עבר לינת לילה אפשר להקל ועיין שם כל זה.

סו. ולענין הגדר במהו דבר יבש ומהו דבר לח, עי' בכף החיים ס"ק ר"ט שהביא דהרי תערוכות לח בלח היינו שגוף האיסור או ההיתר נבלל עם ההיתר לגמרי שבכל חלק מן התערוכות יש שם

כלי חמץ שנתערב עם כלי פסח

ב. כלי חמץ שנתערב עם כלי פסח בתוך פסח, דינו כתערוכות יבש ביבש, ואף אם נתערב בערב פסח נכון להחמיר שלא להשתמש בהם^{סח}. ויש

ציונים והערות

קיימא לן כרבי עקיבא כמו שכתב ביורה דעה סימן ק"י. ולענין אם מותר למכור התערוכות יבש ביבש שלא נתבטל לגוי, עיי' בשו"ע הרב קונטרס אחרון אות ג' שכתב שמותר למכור אותו לגוי חוץ מדמי איסור שבו. ועיי' בפמ"ג בפתיחה לסימן זה שגם כן כתב כן.

סח. מגן אברהם שם. שהביא כן בשם הב"ח דכלי שנתערב באחרים בטל ברוב, מיהו כיון שיש אומרים דחמץ מקרי דבר שיש לו מתירין לא בטיל. ועוד הביא שהתורת חטאת פסק דחמץ לא מיקרי דבר שיש לו מתירין ומ"מ בכלי יש להחמיר. ועיי' בחק יעקב ס"ק מ"ד שכתב גם כן שבכלים אין לבטלם ברוב כיון שגם בשאר איסורים יש אומרים דאין כלי בטל מאחר והוא דבר שיש לו מתירין בהגעלה, וכן כוונת הב"ח, אלא שנראה שיש טעות בדברי הב"ח שכתב ומיהו כיון דיש אומרים שחמץ הוא דבר שיש לו מתירין, במקום לכתוב כלי הוא דבר שיש לו מתירין, והמגן אברהם לא הרגיש בזה. ועיי' בגליון אבן ישראל על המשנה ברורה ס"ק צ"ג שכתב לגבי כלים של חמץ שנתערבו עם כלים של פסח דלא בטיל ואסור להשתמש בהם בפסח ואף כשנתערב בערב פסח נכון להחמיר, ונראה דדוקא כלי ראשון אבל כלי שני דבדיעבד מותר להשתמש בו, נראה דיש להקל להשתמש בו כשנתערבו בערב

קודם פסח בטל חד בתרי משום דקודם פסח דינו כשאר איסורין ובטל ברוב. ועיי' במשנה ברורה ס"ק צ"ג שהביא מהאחרונים שכתבו דאימתי לדיעה ראשונה תערוכות יבש ביבש לא בטל, דוקא כשהאיסור הוא מחמת עצמו שהוא חמץ, אבל אם היה היתר בעצמו ורק נבלע בו משהו של חמץ כגון מצה שמצאו חטה חמוצה שנאפה בתוכה שנתערבה אח"כ באחרות, בטל חד בתרי אפילו תוך הפסח, אבל כמה אחרונים כבר חלקו על זה וסוברים לדיעה ראשונה תמיד אומרים שלא בטל, ועיי' בשער הציון שם.

ועיי' במגן אברהם ס"ק מ' שהביא דתערוכות יבש ביבש דבטל חד בתרי היינו שנתערב פרוסה של לחם עם ב' פרוסות של מצה, אבל אם נתערב ככרות חמץ עם ככרות של מצה יש להחמיר דאינו בטל אפילו באלף מטעם שהככר הוא דבר שבמנין כמבואר בסימן ק"י דאינו בטל אפילו באלף. והט"ז בס"ק ט"ז כתב שאם החמץ הוא מדברים חשובים כחתיכה הראויה להתכבד או דבר שמנין וכדומה אינו בטל, אך הוא הביא רש"י המובא בבית יוסף דרבי עקיבא מחלק בין ככר שלם לפרוסה, וכתב הבית יוסף דלא קיימא לן כוותיה, ומסיק דאין לחוש מצד דבר שבמנין. אך השער הציון בס"ק ק"מ כתב דמה שקיימא לן דלא כרבי עקיבא כבר השיגו עליו כל האחרונים דבאמת

אומרים שאם הכלי היה אינו בן יומו במקום מניעת שמחת יום טוב יש להקל אם נתערב בערב פסח. ויש מצריכים בכל זאת לסלק אחד מהם. אמנם יש אומרים שאפילו אם נתערב בפסח עצמו אפשר להקל במניעת שמחת יום טוב אם הכלי אינו בן יומו.

סעיף י' נותן טעם לפגם בפסח

א. יש אומרים שנותן טעם לפגם מותר גם בפסח^ט, ויש מחמירין, ובמקום שיש מנהג להחמיר אפילו במשהו ונותן טעם לפגם אסור^י.

ציונים והערות

ע. שם, ובבית יוסף הביא טעמים של המחמירים משום דאין לך ביטול טעם יותר ממהו באלף, ובכל זאת החכמים אסרו בפסח, ולכן לגבי נותן טעם לפגם נמי יהא אסור באכילה והנאה. ועי' במגן אברהם ס"ק מ"א שכתב דבמקום שיש מנהג להחמיר יש להחמיר, אבל במקום שאין מנהג להחמיר יש להורות שהמקיל לא הפסיד והמחמיר תבוא עליו ברכה, ועוד הוסיף שם לגבי ריחא בפסח שהזכרנו לעיל בסעיף א' בצירוף נותן טעם לפגם במשהו יש להקל, ועי' בחק יעקב ס"ק מ"ו שהביא מהבית יוסף בשם הרשב"א דאם החמץ נפסד כל כך עד שנהיה כעפרא בעלמא אין לחוש כלל, ואפשר דאף שנפסד לאחר זמן איסורו אסור בהנאה, מכל מקום אינו יכול לאסור התערוכות דזה לא נקרא הנאה דמפסיד המאכל.

המחמם בשר בכלי חמץ שאינו בן יומו ונטלו משם קודם הפסח

ולענין מי שחמם בשר בטעות לפסח לפני פסח בכלי חמץ שאינו בן יומו ונטלו משם קודם הפסח ובפסח שוב הוחמו בכלי של פסח האם מותר להשתמש

פסח, וכן נראה דבכלים שנתערבו אפילו בכלי ראשון ונשבר אחד כולם מותרים.

סט. שו"ע סעיף י', ומקורו מהרא"ש במסכת עבודה זרה דף פרק ה' סימן ו' שהביא דיש אומרים דכל איסורין דהם במשהו לא אמר בהם נותן טעם לפגם מותר, דהא אין לך ביטול טעם יותר ממהו באלף ואפילו הכי אסרו רחמנא באיסור עבודה זרה. והרא"ש כתב על זה ולא נראה כן משום דנהי שהתורה החמירה באיסורין שיאסר במשהו, משום דיש עליהן שם איסור, אבל כשהוא לפגם פקע איסורא כדילפינן מאיסורא. ולכן כל נותן טעם לפגם מעיקרא שרי. ועי' בתוס' שם דף ס"ו. ד"ה מכלל שהוסיף דבחמץ במשהו אע"ג דשלא במינו אוסר במשהו אפילו שהטעם בטל, מ"מ אין לאסור טעם לפגם, שלא יהא טפל חמור מן העיקר דשלא במינו אינו אסור אלא אטו מינו, אלא ודאי שאין חילוק וכל נותן טעם לפגם מותר. ועי' בחוות דעת סימן ק"ג ביאורים סוף ס"ק א', וכן בפמ"ג שער התערוכות חלק שלישי פרק ו' ד"ה ודע, ובספר דעת תורה סימן תמ"ב סעיף ט'.

ציונים והערות

לבשל בו חמץ בודאי יש להקל, דלא נאסר הבשר כיון שידע בשעה שחימם הבשר בכלי חמץ דהוי בשר לפסח ואם כן אמרינן דזוכר שפיר ורמיא עליו דאין הכלי בן יומו, ולהלכה הבשר וכל שכן הכלי של פסח מותרים להשתמש בו לפסח.

ולענין שיטת החכם צבי הידוע המובא בשערי תשובה סימן תנ"א ס"ק א' שאחר י"ב חודש הכלי נותן טעם לפגם ומותר בפסח, אכמ"ל בזה, ועי' מה שהארכנו בעז"ה בהלכות הגעלת כלים, אמנם נביא מקצת דברים כאן. דהמעייין בחיי אדם כלל קכ"א דין י"ד יראה שהביא מה שכתב החכם צבי, והוסיף דבדבר שהוא כעפרא בעלמא דינו לפגם ומותר בפסח, ומטעם זה התיר החכם צבי כלי שעבר עליו י"ב חודש שהוי כעפרא בעלמא.

ועי' בספר חוט שני הל' פסח עמוד ק"א שכתב דאם מחמירינן בנותן טעם לפגם ומשהו יחדיו בפסח, ה"ה אם עבר כמה טעמים בכלים יהא אסור. ומ"מ מים שמתקבצים על השיש אין צריך לחוש שנכבשו מעת לעת ויאסרו את הדבר המונח עליהם והוא יאסרו מעליו, דמקום שמשתמשין שם אין דרך להיות אותם מים שם במשך מעת לעת, ואפילו אם הוא באופן שדרך להתקבץ שם מים, אין צריך לחוש שנכבשו מעת לעת, אא"כ יש רעיוותא לזה. ועוד דבדבר הצריך הדחה מדבר לח מסתמא מהני אף בפסח דאמרינן דקמא אולא לגמרי ולא ניחוש למשהו.

בפסח בכלי של פסח. עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' סימן ק"ע שנשאל בזה והשיב דהרמ"א בסעיף י' כתב דבפסח אנן מחמירינן דנותן טעם לפגם ומשהו אסור. וזה רק כשנתבשל בפסח בכלי שאינו בן יומו, אבל אם נתבשל קודם הפסח בכלי שאינו בן יומו מותר לאוכלו בפסח, ואפילו אם נתבשל בפסח כלי פסח לא אמרינן דחוזר וניעור, דבסעיף ד' פסק הרמ"א דאם נתבטל קודם הפסח בששים אינו חוזר וניעור בפסח בתערוכות לח בלח וכתב הביאור הלכה דה"ה לגבי נותן טעם לפגם דלא אמרינן דחוזר וניעור, ועי' בבאר היטב שרוצה לומר דאפילו הרמ"א דמחמיר בפסח נותן טעם לפגם ומשהו, מ"מ בזה ליכא דחוזר וניעור, פירוש אף להפוסקים דס"ל דחוזר וניעור מ"מ בנותן טעם לפגם אין חוזר וניעור אם כן כ"ש להרמ"א דמיקל לגבי חוזר וניעור בתערוכות לח בלח, וה"ה אם רק החמץ לח דמותר בפסח דאינו חוזר וניעור. ועוד עי' במגן אברהם ס"ק ג' שכתב דמשום חומרא דחמץ לא אמרינן סתם כלים אב"י ואפילו אמר ברי לי שלא היה בן יומו אסור, אבל אם בישלו אותו מתחילה לשם פסח בכלי שאינו בן יומו מותר לאוכלו בפסח דאע"ג דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה דאפשר לאוכלו קודם פסח, מ"מ זה מקרי בדיעבד. ולכן בנידון דידן לא רק דמותר להשתמש בהכלי של פסח אלא גם כן הבשר מותר ובפרט דנעשה נ"ט בר נ"ט קודם הפסח, וכבר כתב המגן אברהם בס"ק כ"ה דלא היה כלי חמץ ממש אלא כלי שמבשלין בו בשר ורוב תשמישו של הקדירה אינו

עירב בכוונה דבר הפגום במאכל^א

ב. אפילו לדעת המקילים בנותן טעם לפגם בפסח, מ"מ אפ עירבו במאכל דבר הפגום אותו לכתחילה ורוצה בתערובות זו הדבר הפוגם אסור באכילה^א.

חמץ שנפגם לגמרי קודם הפסח

ג. חמץ שנפגם לגמרי קודם פסח אפילו מאכילת כלב יש אומרים שאסור באכילה משום דעל ידי האכילה מחשיבו, אבל אם נפל לתערובות בתוך הפסח שלא במתכוון אינו אסור התערובות, משום דאינו מחשיבו בכך, וראה כל זה בהערה^ב.

תרופות וזיטמינים שיש בהם חמץ בליעתם בפסח

ד. לפי הנ"ל יש אומרים לגבי תרופות שנתערב בהם קמח וכדומה, והקמח כבר נפסל מאכילת אדם, אפילו איסור אחשביה אין כאן משום שכל כוונתו על הרפואה ולא על החמץ שבו, ולכן מותר לחולה ליטלם בפסח, אולם מהיות טוב ראוי לקנות תרופות שיש להם הכשר לפסח שאין בו שום תערובת חמץ, וראה אריכות בזה בהערה כיון דרבו הדעות. וכל זה להלכה וראה בסוף הסוף לוח מוצרים הכשרים לפסח שהארכנו עם שיטת הפוסקים בעניני תרופות לפסח למעשה^ב.

ציונים והערות

עא. ראה בחזון איש סימן קי"ז ס"ק ה', ולענין אם מותר לפגום איסור לכתחילה עי' במה שהארכנו בזה בסימן צ"ט עניני ביטול איסור לכתחילה.

עב. והנה בסימן תמ"ב סעיף ט' כתב השו"ע דחמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת כלב או ששרפו באש קודם זמנו עד שאינו ראוי לאכילת כלב מותר לקיימו בפסח, ועי' בט"ז שם ס"ק ח' שכתב דאף שמותר לקיימו מ"מ באכילה אסור משום דאיהו אחשביה ליה

עג. והנה יש הרבה תרופות בזמנינו שעשויים עם אלכהול או חיטים או

לאכילה, והוי איסור מדרבנן ולא מדאורייתא משום דרואים שמי שאוכל ביום כיפור אוכל שאינו ראוי לאכילה פטור. ועי' במשנה ברורה ס"ק מ"ג בשם החק יעקב שכתב דאם נפל ממילא חמץ זה שנפסל מאכילת כלב לתוך המאכל אפילו רק ברובו אין לאסור לאכול אותו המאכל דהא החמץ אינו אלא כעפרא דעלמא.

ציונים והערות

קמח של חמץ גמור, מ"מ כיון שיש בהם סמי מרפא ונפסל מאכילת אדם מעיקר הדין מותרים באכילה.

והנה ידוע מה שנחלקו גדולי האחרונים בענין אם דבר שעומד לצורך רפואה שייך חומרת אחשביה או שמא אמרינן דלא שייך משום שעומד לדבר רפואה ולא מחשיבים את החמץ. דהרי בשו"ת שאגת אריה סימן סימן ע"ב פסק דאף לרפואה אסור משום אחשביה. אמנם בשו"ת כתב סופר או"ח סימן קי"א מתיר דמה שאוכל לרפואה לא הוי אחשביה. ולכן לענין דינא עי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן צ"ב שכתב לגבי דבר לרפואה שלוקחים גם בפסח וחוששים אולי יש שם איזה חשש חמץ, הנה מכיון שהוא לרפאות הניתוח שעשו באבר פנימי פשוט שצריך ליקח אף אם היה ודאי חמץ ואף בלא סכנה אין חשש דכבר נתבטל קודם הפסח משם אוכל. ועוד דאחשביה לא שייך בדבר שלוקח משום רפואה דאף דברים מרים ומאוסים נוטלין לרפואה. ולכן אין מה לחשוש ואפשר לקחת הרפואה כפי הוראת הרופא, והשי"ת יתן לכולם רפואה, עכ"ד. ועוד עי' בחזון איש או"ח סימן קט"ז אות ח' ד"ה טבלאות רפואה שכתב דטבלאות רפואה שמעורב בהן קמח, אם אין מעורב בהם מים רק מי פירות אין בהם משום חמץ, ואם מעורב בהן מים יש בהם משום חמץ נוקשה, ואם הם מתיבשות יובש גמור קודם שנתחמצו אפשר שאינן חמץ, אבל כל שמעורב בו מים ומי פירות לא ידענו שיעורן דממהרין להחמיץ, ואם הם

מעורבין בדברים שאינם ראויין לאכילת אדם אין בהם דין חמץ כדין נפסל מאכילת אדם, כיון שאי אפשר להפריד הקמח וגם אינו ראוי לחמץ בו, ומותר לבולען בפסח לרפואה ואף שמאי דמשמע מהאחרונים דלאכול לכתחילה אסור אפילו חמץ שנפסל מאכילת כלב, מ"מ על ידי תערוכות שאר דברים שהם סמי הרפואה מותר דלא שייך כאן אחשביה דדעתו על הסמים, ואם לא נפסלו לאכילת אדם אסורין באכילה וחייבים בביעור. ומבואר מדבריו כשהזכרנו לעיל שכל שדעתו על סמי מרפא אין כאן אחשביה. וכל זה לחולה דוקא, ועי' בחוט שני הל' פסח עמוד צ"ד שער הציון ס"ק כ"א שהביא דהחזון איש למעשה היקל למי שהיה לו כאב ראש חזק ליקח בפסח כדורים אלו, דמקרי חולה לענין זה. ועי' שם עוד בגוף הספר שכתב כהחזון איש והוסיף דמהיות טוב אם אפשר לסדר שלא יהיה מעורב בהם כלל חמץ אף שמותר מעיקר הדין, וכמו שמשתדלים בוועדות הכשרות, אמנם בחולה שיש בו סכנה חלילה להמנע. ובעמוד צ"ה שם אות ה' כתב דתרופות לילדים שיש בהם טעם או טבליות המצופים בטעם יש שהם עשויים מחמץ גמור והרי אינם נפסלים מאכילת כלב, וצריך לברר קודם הפסח ואם אסור לאוכלם אסור גם להחזיקם משום בל יראה. ועי' בשו"ת מנחת חן חלק א' או"ח סימן מ"א שהביא שיטות הנ"ל, והוסיף באות ט' שאפשר להתיר אפילו להשאגת אריה דכאן אינו אוכלו, אלא בולעו, ואף דבפתחי תשובה יורה דעה סימן קנ"ה

ציונים והערות

שלא תיקנו גם כן שם חמץ עליה מכיון ששם אוכלים עליה. אבל דבר שלכו"ע אין מתקנים אותו ולא נותנים לו חשיבות אוכלים הרי דאין זה שונה משאר נותן טעם לפגם של התורה דפקע איסורו, ועי' שם שאר התשובה אריכות חשובה בנושא זה.

ולענין משחות וסבונים לפסח שיש בהם תערוכות חמץ, עי' בספר חוט שני הל' פסח עמוד צ"ה שכתב שלגבי משחות אין צריך לחשוש שיש שם חמץ, דאפילו אם יש שם חמץ נפסל מאכילה, על כן במקום הצורך יש להקל. ועוד כתב שם דלגבי סבון לרחיצה או לרחיצת כלים אף אם היה מעורב בהם חמץ הרי כבר נפסל מאכילת כלב קודם הפסח וגם בטל קודם הפסח, וגם אם אחשביה לחומרים העשויים מחמץ, מ"מ לא אסורין מטעם אחשביה אלא אם אחשביה לאכילה, אבל אחשביה להנאה ונפסל בודאי מאכילת כלב קודם הפסח אין בזה איסור כמבואר בגמ'. ומותר להחזיקם בפסח ואין לומר בזה סיכה כשתיה, דאחשביה שייך באכילה שעל ידי שאוכל מאכל פגום הרי הוא מחשיבו אבל אם הוא רק סך הרי הוא לא נתן לזה חשיבות של אכילה, אלא שימוש של סיכה דעל ידי אחשב מחזיר לו שם אוכל אבל בזה על ידי סיכה אינו מקבל שם אוכל ופשוט הוא דמשקין הראויים רק לסיכה אין עליהם תורת אוכל לענין חמץ. ועוד הוסיף דאף שדברים אלו מותרים מעיקר הדין, מ"מ אין לשים סבונים אלו בכלי אכילה. ועוד יש להקל בתמרוקי נשים או חומר ניקוי לעדשות

ס"ק ו' הביא שיש מח' בין הנודע ביהודה והתורת חיים אם בליעה הוי דרך אכילה, הנה כל זה בדבר שאפשר לאוכלו והוא בולע אותו, אבל תרופה שדרכו רק בבליעה, יש לומר דלכולי עלמא אינו נחשב אכילה וגם לא אחשביה על ידי זה, ועי' בשש"כ פרק מ' אות קס"ט בשם הגרשו"א זצ"ל שהביא סברא זו. ועוד כתב שם באות י"א שהיוצא לדינא הוא דנמצא דתרופה שאינה ראויה לאכילה אף שיש בו חמץ מותר לקחתו בפסח אף לחולה שאין בו סכנה ובראויה לאכילה רק לחולה שיש בו סכנה, וכל זה בחמץ גמור, אבל אם הוא קטניות בעין מותר אף לחולה שאין בו סכנה. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' סימן רצ"ז מה שכתב בנידון של בליעת כדורים בפסח. והנה עוד דבר חשוב מצאתי בשו"ת יבקש תורה הל' פסח סימן י' ענף ו' שהביא מה שדנו בענין דבר שאם אפשר להפריד החמץ הנפגם מהפגום, האם זה אוסרו גם כשהוא בתערוכות. והרי בספר הלכות פסח להגר"ש איידער זצ"ל עמוד כ"ו הערה 9 כתב לאסור השתמשות בבושם שיש בו אלכוהול ואשר נחשב לחמץ גמור למרות שבמצב הנוכחי הינו פגום לגמרי ואינו ראוי לאכילת כלב, וכן אסר דיאודרנט, וכדומה, ונסמך על דברי האגרות משה או"ח חלק ג' סימן ס"ב שכתב דבאלכוהול עצמו כשהוא בעין אינו נפסל מאכילה שיש נכרים ששותים אותו על ידי תערוכות ותיקון קצת. וכתב שם בשו"ת יבקש תורה דלכאורה יש לחלק טובא דדוקא בדבר שאיהו עומד לאכילה ושתיה יש לומר דאף דכל זמן

משחת שיניים והדחת מי פה לפסח

ה. משחת שיניים או מי פה לשטיפת הפה ופולטים אותם מיד, ואינם ראוים לאכילת כלב מלפני פסח, מותר להשתמש בהם בפסח, ועוד מכיון שאין בזה כוונת אכילה מותרת^ע, ולענין הנהגה למעשה ראה בלוח מוצרים ומאכלים לפסח.

ציונים והערות

הרי זה כחורכו קודם זמן איסורו דלא חל עליה איסור חמץ.

עד. והנה מצד נותן טעם לפגם כבר כתבנו באריכות בסימן ק"ג לענין משחת שיניים והדחת פה עיין שם. ועי' עוד בספר חוט שני חלק פסח עמוד צ"ו שביאור הענין של משחת שיניים, ולמעשה מסיק להקל.

ולענין מי שהולך לרופא שיניים וכדומה והרופא צריך למשווח על בשרו איזה משחה שיש בו תערובת חמץ או אפילו מי שצריך לקבל וזיקה מהרופא שיש בו חשש חמץ האם מותר לעשות כן, מצאתי בספר יסודי ישורן חלק ו' עמוד ר"ב שנשאל בזה והשיב שם להקל בזריקות בפרט דהוה רק חשש חמץ ולרוב הנהו רפואות מוכנים קודם פסח ונשתנו בעיבודם ובסידורם ולא שונה דינו קודם זמן איסורו לאחר זמן דהיתר. ועוד לגבי משחה שנשתנה ואינה ראויה לאכילה, אלא דיש חשש תערובות חמץ בה, והרופא שם אותה על בשרו דיש צד להתיר, דהוי רק ספק תערובות ונפסל מאכילה, ועיקרו רק לחולה ולכן מותר להשתמש בחולה שאין בו סכנה.

אף שמעורב בהם ספירט יש להקל, אם ידוע שבודאי נפסל מאכילת כלב מלפני פסח.

ובשו"ת יבקש תורה שם מסיק דבכל הני דברים יש לדעת דהנידון כאן הוא בתרי דרבנן, א' אחשביה דרבנן ב' סיכה כשתיה דרבנן, ועי' בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג' סימן ס"ב שתמצת את האיסור, דסיכה כשתיה נאמר בשמן או לענין תרומה או לענין יום כיפור, ואמנם בביאור הלכה בסימן שכ"ו מעיר דיש מקום להחמיר. אבל מכיון שכל הסוגיא דסיכה כשתיה הינה גזירה דרבנן הרי דיש לומר דמה שאסור באכילה יש להחמיר אף בסיכה. אבל מה שמותר באכילה ולכן פקע שם איסור מיניה שוב לא מצינו מקום לאסור בסיכה ועל האוסר הראיה. וכ"כ הגרשו"א זצ"ל במאור השבת חלק ב' בס"ל ס"ק ו' לענין סבון דודאי אין צריך להקפיד שיהא מיוחד לפסח בזמנינו שיש בודאי דברים חריפים שפוסלים אותו מאכילת כלב, ושוב מצא דכ"כ בחזון איש בדמאי סימן ט"ו ס"ק א' שלא אומרים סיכה כשתיה אלא בדבר הראוי לאכילה. וכל זה בנוסף לסברא שכיון שנפסל קודם זמן איסורו

חמץ שנפגם לגמרי בתוך פסח

ו. חמץ שנפגם לגמרי בפסח עצמו אסור אף בהנאה וחייב לבערו מן העולם, כיון שכבר חל עליו חיוב ביעור כשהגיע הפסח^ע.

תבשיל שנתבשל בכלי חמץ אינו בן יומו

ז. תבשיל שנתבשל בקדירה של חמץ אינו בן יומו מותר התבשיל לפסח, ודוקא בתוך פסח יש להחמיר אם נתבשל בקדירה אינו בן יומו. ויש אומרים שאם בישלו אפילו בתוך הפסח במקום צורך גדול כגון לעניים המיקל לא הפסיד^ע.

חמץ שנתערב קודם או אחר הפסח דינו

סעיף יא

א. חמץ שנתערב בין קודם הפסח ובין בתוך הפסח ועבר עליו הפסח ונתערב אחרי פסח, בטל בששים^ע, ובפחות מששים סגי בהשלכת הנאת האיסור לים המלח^ע.

ביטול חמץ לכתחילה

ב. אסור לערב חמץ קודם הפסח לכתחילה בששים כדי לאכלו בפסח^ע,

ציונים והערות

- עה. משנה ברורה סימן תמ"ב ס"ק ל"ט.
 עו. עי' בערוך השלחן סעיף כ"א. מיהו אם בישלו בתוכו דבר חריף אף להמחבר שמיקל בנטל"פ אסור שהרי החריף מחליא ליה לשבח.
 עז. שו"ע סעיף י"א, ועי' בנו"כ שם. ובחק יעקב ס"ק מ"ט כתב דבמקום הפסד מרובה אפילו ברוב בעלמא מותר, כשנתערב לאחר פסח, ובמקור חיים חידושים ס"ק מ"א כתב דכשנתערב קודם פסח בפחות מששים ואחר פסח נתערב תערובות זו בהיתר, בעינן ששים נגד כל התערובות הראשון, ובמקום הפסד מרובה אפילו ברוב בעלמא סגי, ועי'
- בחידושי רעק"א על דברי המגן אברהם ס"ק מ"ג.
 עח. רמ"א שם, וכתבו הט"ז והמגן אברהם שמותר אף באכילה, וכן מובא במשנה ברורה ס"ק ק"ו, אך הוסיפו שמותר באכילה דוקא בציוור השלישי של המחבר, דהיינו שנתערב לאחר הפסח, אבל אם נתערב תוך הפסח או קודם הפסח, דעבר על התערובות בבל יראה אינו מותר אחר הפסח על ידי פדיון אלא בהנאה ולא באכילה. ועי' במקור חיים ביאורים ס"ק כ"ב.
 עט. מגן אברהם ס"ק מ"ב, ובמשנה ברורה ס"ק ק"ב בשם האחרונים.

אבל מותר לערב לכתחילה כדי להשהותו לאחר פסח^פ. ובשעת הדחק יש אומרים שאפשר לערב חמץ בתבשיל בששים לכתחילה כדי לאוכלו בפסח^{פא}.

עיסה שהחמיצה על ידי שכר-דבר המעמיד

ג. עיסה שנתחמצה בשמרי שכר שעבר עליו הפסח אע"פ שיש בה ששים נגד השמרים אסורה אפילו בהנאה, משום שטעם החמץ הוא דבר המעמיד ולא בטל אפילו באלף והוא כאילו כולה איסור. ומ"מ במקום הפסד מרובה יש להתירו בהנאה על ידי שישליך הנאת האיסור לים המלח^{פב}.

חמץ נוקשה

א. חמץ נוקשה אינו אסור בהנאה אחר הפסח, והפיראוו"ש חמץ גמור הן ואסורים בהנאה אחר הפסח^{פג}.

סעיף יב

ציונים והערות

מדבריו דמעמיד עדיף מנו"ט, כלומר שהוא יותר חמור משום שהרי נו"ט דהיינו חמץ בעין בטל ברוב לאחר הפסח, ואילו דבר המעמיד לאחר הפסח בטל ברוב, ואם כן צ"ע היכן חידשו דין זה בלי מקור בגמ'.

פג. שו"ע סעיף י"ב, כיון שלא עברו עליו בבל יראה מן התורה לכן מותר בהנאה, ועי' בחק יעקב ס"ק נ"ג שציין לדברי הבית יוסף בשם הריב"ש סימן ג' שדוקא באכילה אסור אם החמץ נוקשה הוא בעין, ודלא כמ"ש המגן אברהם מסברא דנפשיה דמותר באכילה, ובריב"ש כתב להדיא דאסור. מיהו בספר מגן האלף ס"ק כ"ז הביא דברי החק יעקב וכתב דאה"נ כך באמת מבואר מדברי הריב"ש, מיהו כבר כתב הטור בסימן תמ"ח שאין טעם לחלק בין אכילה להנאה. ועוד דהר"ן והמגיד משנה הל'

פ. משנה ברורה שם.

פא. משנה ברורה סימן תנ"ג ס"ק כ' הביא שיש מח' בדבר, ובשעת הדחק אפשר לסמוך על המקילין. ועי' בשו"ת להורות נתן חלק ה' סימן נ' שהאריך בענין תרופות וכדומה בפסח, ותוך כדי דבריו דן לגבי ביטול החמץ קודם הפסח עי' שם באריכות.

פב. עי' במקור הדברים בדברי המגן אברהם ס"ק מ"ה בשם המהר"ם מלובלין, וכן השאר מובא במשנה ברורה ס"ק ק"ו. ובמקור חיים ביאורים ס"ק כ"ב הביא דברי המגן אברהם, וכתב דנראה דגם כאן מהני הולכת איסור, דלא עדיף מעמיד דרבנן מטעם גמור שהוא דאורייתא דסגי בפדיון. ועי' בחזון איש או"ח סימן קי"ט סוף ס"ק כ"ד שהביא דברי המגן אברהם וכתב דהרי מבואר

דינים בענינים שקשורים להלכות פסח ויורה דעה

העלאת מאכל עם גוי שאוכל חמץ בשלחן אחד

א. אסור להעלות עם גוי מאכל כשר לפסח כשהגוי אוכל חמץ על השלחן, ואפילו בהפסק מפה^{פד} או שלחן גדול^{פה}. ולפי זה הנוסע

ציונים והערות

העכו"ם בשל ישראל ואסור. ועי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' סימן קס"ה אות ד' שהביא דברי המגן אברהם והעיר עליו דצ"ב אם הוא ודאי שיתערב פירור מהעכו"ם, ואם כן איך מותר לאכול בשר בחלב בשלחן אחד, דילמא יפול פירור חלב לתוך הבשר, ונהי דיתבטל, מ"מ אם אוכל אצלו הוי כמבטל איסור לכתחילה. וכתב דנראה לתרץ דהנה מקור הך דינא הוא בתשובת הרשב"א וכמו שהביא בבית יוסף. וזה לשונו דכיון דחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משלו, והלשון רחוק הוא שלא יתערב משמע דאין ודאי שיתערב אלא אין ודאי שלא יתערב, אלא חששא שמא יתערב. והנה ביורה דעה סימן פ"ד סעיף י"ד מובא דחיטים מתולעים מותר לטחנן, ועי' בש"ך שם ס"ק מ' שהביא מהתרומת הדשן דפסק דאין זה מבטל איסור לכתחילה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל וגם אינו מתכוין לבטל. ולכן ה"נ כיון דהוי ספק אם יתערב פירור חלב מחבירו לתוך הבשר שלו וגם אין אחד מכוין לבשל משלו לתוך חבירו אין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה, עכת"ד. ועוד הביא הסכמת האחרונים דאף אם לא מכירים זה את זה בכלל יש

חומ"מ פרק ד' סוף הלכה י"ב כתבו דאם נתערב החמץ יותר מכדי אכילת פרס, כתב הר"ן דלא עבר עליו בבל יראה לאחר פסח, אף דבמסכת פסחים ריש פרק או עוברין משמע דס"ל לר"ן דמ"מ אסור לאוכלו מן התורה, ואם כן כ"ש בנוקשה בעין מותר אפילו באכילה, ואם כן נראה דעיקר כדברי המגן אברהם. ועוד דדעת הטור לעיל סימן תמ"ב דאפילו לכתחילה מותר להשהותו, ואם כן אין להחמיר בדרבנן שהוא קל יותר, עכ"ד. וכן מובא במשנה ברורה ס"ק ק"ז שגם כן הביא הרבה אחרונים דס"ל דבאכילה אסור, דמ"מ שם חמץ שעבר עליו פסח על זה החמץ.

פד. שו"ע סימן ת"מ סעיף ג', ועי' במשנה ברורה שם ס"ק י"ז שהביא דעת המגן אברהם שיש להחמיר שלא לאכול יחדיו על אותו שלחן שמא יתערב חמץ במאכלו של ישראל. ובס"ק י"ח הביא קושיות העולם דהרי לגבי הדינים של העלאת בשר וחלב על אותו שלחן, מצאנו ביורה דעה סימן פ"ח סעיף ב' שיש להתיר על ידי הפסק מפה, ומאי שנא הכא דמחמירים אפילו בהפסק מפה, ותירץ דחמץ שאני שהוא במשהו ורחוק הדבר שלא יתערב פירור אחד של

במטוס או ברכבת בימי פסח יש להזהר בזה כשיושב ליד גוי^פ.

לישא ביד אחד מצה וביד השניה חמץ

ב. נראה דאין איסור לישא חמץ ומצה ביחד כשהן מכוסין, ואם אינם מכוסין ראוי להזהר בזה^פ.

ציונים והערות

בתוך תיבה כד של בשר אצל כד של חלב, והרמ"א שם כתב דיש מחמירים לכתחילה, והש"ך שם הביא דהיינו דוקא כשהם מגולים אסור. ועי' בשו"ת שבט הקהתי שם אות ה' דנשאל אודות כך, אם יש ענין להקפיד לא לישא ביד אחת מצה וביד אחרת חמץ ומשמר שלא יגעו ולא יפלו מזה לזה. והשיב דנראה דמדינא אין חשש שהרי איתא במתני' במסכת חגיגה דף ב: הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקודש משום מעשה שהיה, ואפילו בקודש הסתפק הגמ' אי אסור רק בחבית מגופה או גם בסתומה, ולכן נראה כמו בהלכות בב"ח דאין איסור לישא חמץ ומצה ביחד כשהן מכוסין ורק לאכול בפסח על שולחן אחד עם עכו"ם שאוכל שם חמץ אסור אפילו בהפסק מפה כמ"ש לעיל. ועי' בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' סימן כ"א בהתקנות שלו שתיקן בעת אפיית המצות שיש להשגיח שהעוורים לא יאכלו במקום שמגלגלים המצות, ובהביאור שלו ס"ק כ"ד פירוש דכעין זה מצינו בחולין דף קי"ב דאין להניח כותח אצל מלח שמא יפול הכותח לתוך המלח וימלחו בו בשר, וביורה דעה שם כתב הרמ"א דיש להחמיר אף בבשר בחלב ובנידון דידן בחמץ לא בדילי מיניה וגם יש פוסקים ס"ל דחמץ קודם פסח לא מקרי איסור כלל ודמי לכותח ומלח. ויש לחלק

להחמיר, משום דכל החשש הוא איננו משום שמא יבוא לאכול ממנו, אלא מטעם הנ"ל, ולכן בין כך יש להחמיר. וכל הנ"ל דוקא כשאוכלים בשעה אחת, אבל אם סיים לאכול או שהשלחן ריק העכו"ם מותר לאכול על שלחנו אלא דיש להזהר לנקות השלחן ולהדיחו יפה אחר אכילת העכו"ם, שלא ישארו פירורים מחמצו, וכן יש להזהר כשהעכו"ם ילך מביתו שיקח איתו כל חמצו שלא ישאר מאומה שום דבר.

פה. כך הוסיף החי אדם כלל ק"כ דין ד' שאסור משום לא פלוג.

פו. בספר נטעי גבריאל הל' פסח חלק א' פרק נ"ו סעיף ח' הביא דעת בעל הבצל החכמה זצ"ל שפסק דאסור ליהודי לאכול את מזונו בזמן שהנכרי אוכל חמץ, ואף אם אוכלים הם בשני שולחנות נפרדים, מ"מ אם השלחנות מאוד קרובים צריך הוא לחכות עד שיגמור הנכרי את אכילתו, ובספר שם פקפק אם יש להחמיר בשולחנות נפרדות. ולכאורה נראה דתלוי במציאות עד מתי נחשבים כשתי שולחנות ומתי נחשב כשלחן אחד. ועי' בספרי על בב"ח והרחקות נדה מה שהארכנו בדינים אלו הנוגעים לשיבה במטוס וכדומה.

פז. והנה ביורה דעה סימן צ"ה סעיף ו' נפסק לדינא בשו"ע דמותר ליתן

ניצוק בפסח

ג. אם עירה בתוך הפסח מקדירה של פסח לתוך קדירת חמץ, והיה ניצוק, אם היה צונן לתוך חם, נאסר מה שבקדירה העליונה משום ניצוק, ואם היו שניהם צוננים או שניהם חמים אין לאסור, ולמעשה נחלקו בזה האחרונים וראה הערה פח.

ציונים והערות

כמובן, ועל כן ראוי להזהר בזה, אבל באופן שהם מכוסים אין שום חשש, עכת"ד.

והעיר לי ידידי הרה"ג ר' אברהם שמואל בנימין כץ שליט"א דהרי ידוע שהחזון איש זצ"ל בשבת ערב פסח ביום קיים לחם משנה על ידי יד אחת חמץ ויד שניה מצה, וכך מובא בכמה ספרים, והרי לנו שלא חשש לזה בכלל.

פח. והנה הט"ז סימן תנ"ב ס"ק י"א כתב שהנשים נוהגות שלא להשתמש בקדירה ששופכין רותחין על האבן שמכשירין בו כלים מטעם שהריח של חמץ נכנס בו ואין בו ריח ולא טעם דאין בו איסור כלל בפסח וכן כתב בערוך השלחן סעיף י"ח, ועוד אחרונים. אמנם החק יעקב סימן תנ"א ס"ק ג"ה, וכן דעת עוד אחרונים להחמיר בזה לכתחילה, ועי' בשו"ע הרב סעיף ג"ט שכתב וז"ל נוהגות הנשים שלא להשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה רותחין תחת האבן ויש שנתנו טעם למנהג זה לפי מה שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ה שלכתחלה אסור לערות מכלי כשר שיש בו שומן כשר לתוך נר דולק משומן טריפה לפי שההבל עולה מהתחתון לעליון דרך עמוד הנצוק המחברם והוא הדין כאן הבל החמץ הנפלט מכלי התחתון הנגעל עולה

להעליון דרך עמוד הנצוק המחברם (ולפי טעם זה אין לאסור אלא כשמערה על כלי הנגעל מתוך הקדירה עצמה ולא נפסק הקלוח) ואם עבר והשתמש בפסח באותה קדירה הרי התבשיל מותר אפילו באכילה, עכ"ל. ולמעשה בשער הציון סימן תמ"ד ס"ק ד' החמיר כדעת הפמ"ג ועוד.

ולענין דינא פסק בספר הליכות אבן ישראל מובא בהגדה של פסח אבן ישראל עמוד ע"ג סעיף ט', ובהערה שם פסק דבאופן שבלא עירו לא עלה זיעה, או שעלה זיעה אלא שבלא העירו לא היה בזיעה חום יד סולדת בו ודאי הדין כן. ובאופן שאף בלא הניצוק עלה זיעה שהיד סולדת בו מקדירת חמץ לקדירת הפסח, מדברי השו"ע משמע דאסור, ולדעת הב"ח בתשובה אם יש מקום לזיעה להתפשט לצדדין אין לאסור אף אם הזיעה יד סולדת בו. ועי' בשו"ת אבן ישראל חלק ח' סימן ל"ט. ומשמע בתשובה שם דנקט למעשה כדעת הב"ח, ואם אין מקום לזיעה להתפשט ודאי דנאסרת קדירת הפסח אם בזיעה עצמה יד סולדת בו בלא הניצוק. ובספר חוט שני סוף פרק י' האריך בזה ונביא מקצת דבריו, דהנה בשער הציון סימן תמ"ד ס"ק ד' כתב דאין לערות לתוך כלי חמץ מכלי פסח, אם לא שרוצה שלא להשתמש

כל דפרוש מרובא פרוש לענין חמץ

ד. ידוע הכלל שכשיש ט' חנויות שמוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבילה, ומצא בחוץ חתיכת בשר כיון שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי יש להחמיר מלאכול את חתיכת הבשר שמצאו כל זמן שלא ידוע מאיזה חנות לקחה, אבל אם פירש לחוץ אומרים כל דפרוש מרובא

ציונים והערות

סימן רי"א שכתב וז"ל עיין בא"ר תנ"א (ס"ק מ) דלא חיישינן בניצוק לאסור בלוע בכלי ובפרט קודם הזמן ע"ש, ואף שבח"י נראה לחוש לכתחילה, ברור דהיינו תוך כ"ד שעות ששייך בליעה, אבל אם לא השתמשו בקערה דחמץ כ"ד שעות דנותן טעם לפגם, ואין כאן בעין רק בלוע בכלי, וכן בזמן ההיתר אין בזה שום חשש גם לכתחילה, ושפיר מערה בשבת מכלי שני לקערה דחמץ ואינו חושש כלל. ועיין בט"ז ס"ס תנ"ב שמנהג נשים שלא להשתמש בקדירה ששופכין ממנה רותחין על האבן שמכשירים בו כלים מפני שנכנס בו ריח חמץ, ובט"ז דחה שאין לזה שום טעם, אבל נראה שאין להזניח שום מנהג או חומרא בפסח אף שאין בזה טעם או סברא, שמועיל עכ"פ להרחקה וסייג, וגם כאן שמעתי מחמירים לא להשתמש בכף שהשתמשו בו להריק חמין מקדירה לקערה דחמץ, אף שאינו אלא כלי שני ולאחרי כ"ד שעות, ומשתמשים בפסח בכף אחר, ואין להזניח שום מנהג וחומרא בחמץ בפסח כמ"ש אף שאין לזה שורש כלל מדינא עכ"ל. ויש לציין שיש מספרי זמנינו שרצו להוכיח שכל זה דוקא חומרא בפסח ולא

בקדירה זו שעירה מתוכה עד לאחר הפסח. ובעצם דין של ניצוק מצאנו ביררה דעה סימן ק"ה סעיף ג' שיש להחמיר בזה לכתחילה ובדיעבד אינו אוסר, וטעם הדבר כתב הט"ז שם משום דתתאה גבר ומחברו בניצוק, ואילו הש"ך כתב משום שההבל עולה מהנר למעלה ועי' בפמ"ג שם. ולמעשה השער הציון שם החמיר בזה ונראה משום חומרא דפסח החמיר אע"פ שבשאר איסורים אינו אוסר בדיעבד. ולכן אין לערות מקדירה רותחת של פסח על כיוור שהשתמשו בו חמץ בשאר ימות השנה, אמנם אין זה אלא לכתחילה ועל כן מניחים בכיור איזה דף ומערין על זה, ולמעשה לפי זה הרבה פעמים מצאנו בפוסקים שמוסיפים לגבי הכשרה על ידי קומקם וכדומה לפסח, שאין לערות מכלי פסח על גבי החמץ משום ניצוק.

ואגב הוסיף החוט שני שם שיש לעיין אם מחמירים בניצוק כשהכלי התחתון הוא נותן טעם לפגם, או בכלי שני, ועכ"פ ודאי מותר להשהות את המאכל שהיה בכלי העליון עד לאחר הפסח, וכן את הכלי עד לפסח בשנה הבאה. ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב'

פריש. ויש אומרים שלא סומכין על היתר דכל דפרוש כשהחמץ הוא ניכר במקומו, אבל בתערוכות סמכינן^פ.

ציונים והערות

במשנה ברורה ס"ק ו' שכתב דמרובא פריש, ומ"מ אין לסמוך על זה רק לענין שלא צריך לחזור ולבדוק הבית אפילו שלא ביטל, אבל לא שיהא מותר מחמת זה לאכול בפסח, דלענין אכילה לא אולינן בתר רובא בחמץ, ובספר חוט שני הל' פסח עמוד ק"א כתב דנראה דהא דלא סמכינן על כל דפריש באיסור אכילת חמץ, מסתברא דהיינו דוקא היכא דאיכא איסור ניכר במקומו, אבל בתערוכות סמכינן, וכן מוכח מכמה אחרונים בכמה מקומות.

בשאר איסורים כ"כ במגילת ספר תערוכות סי' ק"ה אות כ"ז*** ד"ה עוד, ובפסקי תשובות סימן תמ"ד ועוד.

פ"ט. עי' היטב בסימן ק"י סעיף ג', ומה שהבאנו שם. ולגבי פסח עי' בסימן תל"ט סעיף א' שכתב בשו"ע דכשיש ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או מצה, ונכנס לבית בדוק צריך לחזור ולבדוק, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ואם פירש הכבר ממקום קביעותו ונטלו העכבר משם אין צריך לחזור ולבדוק דכל דפריש מרובא פריש. ועי'

מוצרים שיש בהם חשש חמץ לפסח בכלים וממרחים וכדומה
 הערה: תמיד צריכים להסתכל בתוך מדריכי כשרות המוסמכים לפסח ולברר מה המוצרים הכשרים לפסח וכן אם השתנו מוצרים משנה לשנה לחשש חמץ או ללא חשש חמץ.

אבקת מרק - יש בה תערובת קמח של קמח חיטה, וזו תערובת חמץ האסורה מן התורה, והיו מקרים בהם נשתרבה קופסת אבקת מרק של חמץ לאלו הכשרות, ויש לשים לב לזה.

איטריות יבשות (נוי ומלאכת ילדים) - מה שנוהגים להדביק איטריות יבשות על קופסאות קרטון וכדומה לשם נוי ומדביקים אותם בדבק, אם זה דבוק חזק באופן שלא יפול בקלות וכן אם החמץ צבוע בצבע ונפסל מאכילת כלב אפשר להקל בשהיין בפסח*.

אלכוהול - כיון שיש אפשרות שנעשה מחיטה משום כך אסור לאוכלו ולהשתמש בו בפסח אא"כ יש עליו הכשר מהודר ומיוחד לפסח. ואם נפסל לפני פסח מאכילת כלב יש מתירים*.

אקונומיקה - ודומה לו לא צריכים הכשר, ואדרבה מצאנו בהרבה מקרים שצריכים להשתמש בו כדי לפסול חמץ מאכילת כלב*.

גדים שנתכבסו עם עמילן חמץ - ויש בהם חמץ גמור, מותר לקיימם בפסח גם אם נתכבסו תוך ל' יום לפסח, ואפילו כשנראה עליהם קצת ממשות החמץ, דמכיון שנשתנה צורת החמץ אין בזה חובת ביעור*. וראה

ציונים והערות

- א. דעת הגרשז"א זצ"ל מובא בספר מעדני שלמה עמוד ז'.
- ב. עי' בזה בשו"ת אגרות משה או"ח חלק ג' סימן ס"ב, וכתב שם דהרי האלכוהול עצמו כשהוא בעין לא נחשב כנפסל מאכילה משום שיש נכרים ששותין אותו על ידי תערובות ותיקון קצת. ובספר הלכות פסח להגר"ש איידער זצ"ל עמוד כ"ה הביא דכהוראה זו שמע בשם הגאון רבי איסור זלמן
- מלצר זצ"ל והגר"א קוטלר זצ"ל והגר"י קמנצקי זצ"ל, ובספר מקראי קודש סימן נ"ד מסיק דעינינו רואות כי ההמון הגס שותה ספירט זה בלי תיקון, ועי' בשערים המצויינים בהלכה סימן קי"ב אות ז-ח.
- ג. ספר חקת הפסח להגר"א פרץ שליט"א עמוד י'.
- ד. שו"ע סימן תמ"ב סעיף ג', ובביאור הדברים ראה בחזון איש או"ח סימן קט"ז ס"ק י"ד שכתב שהחמץ מתבטל

בחולצות מעומלנות, ועמילן לבגדים.

בולים - יש להמנע מללקק בלשונו מעטפות ובולים בפסח כדי להדביקם, כי הדבק הנפוץ שבו מתשמשים מכיל עמילן ועלול להכיל חמץ. אמנם מותר לקיימו בפסח ולהחזיקם ברשותו.

ביצים - ביצים מצוי שמגיעות מלכולכות, ויש חשש ליכלוך מחמץ, ולכן ראוי לרוחצם לפני פסח. וראה בחלק דיני תערובות חמץ מה שכתבנו בזה.

בירה-ויסקי - מוצרי בירה למיניהם חמץ ממש הם כך שכל ויסקי מכל מקום שבעולם צריך זהירות, (וגם מחשש יין נסך)^ה.

בלונים - בלונים שמשחקים בו ילדים וממלאים אותו אויר, נמצא בתוכו סטארטש, וכשנפח הבלון עלול לבלוע החמץ, ולכן יש מחמירים שלא להחזיק בבית בפסח כתערובת חמץ.

בר בצק - Play Doh - בר בצק הוא חמץ גמור. הוא מכיל צבע, מעט חומר מונע התקשות וכימיקלים שמונעים קלקול, אבל סוף כל סוף הוא בצק ואינו נפסל. יכול להיות שהלחם שניתן לאפות ממנו אינו כ"כ משביע רצון, אבל הוא אינו נפסל מאכילה ויש להשמידו או למכרו עם החמץ.

גבינה - מבהמה שאוכלת חמץ בפסח מותרת באכילה בפסח, כיון שהגבינות שמגיעות לחנויות הם מחלב שנחלב הרבה זמן לפני הפסח ואין לחשוש. ולמעשה כל סוגי הגבינות למיניהם קשות ורכות וקוטג'.

ציונים והערות

ה. עי' בכף החיים סימן תמ"ב ס"ק נ"א-נ"ג, ובספר חקת הפסח עמוד ה'.
ו. עי' בספר כשרות הפסח עמוד שע"א, ובספר חקת הפסח שם, וכן בשו"ת שלחן הלוי פרק י"ב אות ט'.
ז. שו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה י"ד.
ונהיה חלק מהבגדים והניירות, ומותר לקיימו בפסח, ועי' בשיעורי קנה בושם הל' פסח. ועי' במשנה ברורה שם ס"ק ט"ז שכתב דאף שמותר לקיימן מ"מ אסור להציע בגדים המכובסים בחלב חיטה על השלחן, והביא עוד מהמגן אברהם שהמדקדקין נוהגים שלא לכבס תוך ל' יום בגדים עם חלב חיטה.

וכדומה יש להשתמש בהם רק בהכשר והשגחה מיוחדת על ייצורם לפסח^ח.

גז של מי סודה - שנעשה מחומרי חמץ, כגון בלוני גז לסודה שהגז (co2) נעשה מתסיסת שמרים של בירה, אע"ג שהגז אין בו ממש קשה מאד להקל, ולכן אין להשתמש אלא בבלוני גז שנעשו מדברים שאין בהם שום חשש חימוץ^ט.

"דיאודורנט" deodorant - שיש בו תערובות חמץ ואינו ראוי לאכילת כלב, מדינא מותר להשתמש בו בפסח, ויש מהדרין לקנות עם הכשר, וצריך לעיין במדריכי הכשרות.

ציונים והערות

לקלוט הגז הזה. ב' יש שמיצרים הגז על ידי דברים כימיים על ידי הרכבות שונות. ג' יש שקולטים הגז הזה משכר, כי שכר שעורים השעה שהוא מתחמץ ותוסס הוא פולט גם הגז הזה שהוא החומצה שבמי סודה. ולמעשה העלה לדינא להחמיר שם, וכן החמיר הגר"ש וואזנר שליט"א בקובץ מבית לוי הלכות פסח, וכן דעת הגר"ש קמנצקי שליט"א. אולם עי' בהליכות שלמה פרק ד' סעיף ג' שהיקל בזה.

י. דעת הגר"ש קמנצקי שליט"א ועוד, וטעמם משום דזה ודאי לא חשיב סיכה לתענוג. ועי' בשו"ת שלחן הלוי פרק י"ב אות' כתב דיש האומרים כי דאודורנט נזולי נפסל מאכילת כלב ומותר להשהות בבית בימות הפסח. אבל עד כה לא הוכח שאכן כך הם הדברים. ויש שרצו לדמות לכופת שאור שייחודה לישיבה שבטלה להשתמש בה בפסח, כמ"ש בסימן תמ"ב סעיף ט', ורצו ללמוד מהלכה זו, שכל דבר המיועד לשימוש שאינו של מזון הרי הוא בטל ואינו חמץ

ח. והנה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ג' סימן קכ"ב נשאל אודות הכשר לגבינות לפסח, שכתב שם למעשה דאף שאין חשש מדינא אבל שאני חמץ כיון שקבלנו מאבותינו לשמור מכל נדנוד של חמץ ולכן המחמיר תבוא עליו ברכה. ובספר כשרות לפסח עמוד שע"ד כתב שיש לחוש לזה ולקנות דוקא עם הכשר כיון שיש המעמידים אותם בכדורי קלציום, כדורים אלה יש המכילים עמילן חמץ. או שמעמידים אותם במעמיד (רנט) שגודל על הקרקע מזון של חמץ, וכן יש המכילים סירופ מתירס צבעי מאכל ועוד חשש חמץ או קטניות, ולכן יש להקפיד רק לקנות גבינה עם הכשר. ועי' בספר יסודי ישורן חלק ו' עמוד קצ"ט שנשאל לגבי גבינה של פסח שנעשה בכשרות ונשלחה לעיר אחרת בלא שומר ובלא חותם.

ט. בשו"ת חשב האפוד חלק ב' סימן ע"ד כתב שיש ג' מיני גז למי סודה, א' יש הקולטים החומצה ממעיינות טבעים הנובעים מים חמוצים, ושם יש דרך

ויטמינים vitamins - חולה שצריך ויטמינים לצורך בריאותו, יכול לקחת ויטמינים שיש בהם טעם מר כיון שנפסלים לאכילה, אם אין שום ויטמינים שיכולים לרפאות אותו עם הכשר לפסח בנמצא. ואם אינו חולה ורוצה לקחת ויטמינים לחיזוק עצמות וכדומה צריך לקנות רק ויטמינים עם הכשר לפסח או שביררו אצל המדריכים לפסח שאין בו חשש חמץ^{יא}. ויטמינים לתינוק - ונצרך עבורו, ויש בו תערובות חמץ יש להקל ליתנו לתינוק הצריך אותו ויזהרו שלא יגע בכלים הכשרים לפסח השייכים לגדולים^{יב}.

ויטמינים מקטניות - שהדרך לבולעם, מדינא מי שצריך להם כגון מעוברות וכדומה, יש להקל לבלוע אותם בפסח. מיהו לכתחילה עדיף לא ליטול אם עשוי מקטניות^{יג}.

חד פעמי' - כלים חד פעמיים העשויים מפלסטיק פירסמו הברד"ץ עדה החרדית ירושלים, שאינם בחשש חמץ.

חוטי דנטל (dental floss) - חוטי דנטל עם טעם חייב הכשר, וכן קיסמים עם חומרי טעם חייבים הכשר. אבל אם אין ריח וטעם וללא ציפוי אפשר להשתמש בו ואין ידוע בכך חשש לפסח.

חולצות מעומלנות - מעיקר הדין מותר ללבוש חולצות מעומלנות בפסח כל עוד ששמו את העמילן על החולצה לפני פסח. אך המנהג הוא להמנע

ציונים והערות

יותר. והוא טעות גמור, דהחמץ בכופת שאור בטל מפני שהחלק החמצי שבו אינו פועל כלום. אבל דאודורנט, האלכוהול החמצי מסייע לפעולת הדאודורנט, ואין נ"מ אם הוא מיועד לאכילה או לאו.

יא. עי' בספר הלכות פסח להגר"ש איידער זצ"ל עמוד כ"ד, וכן בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן קכ"ז שכתב דאם אינו חולה ואין צורך לזה יש לימנע בפסח. ובספר חוט שני עמוד צ"ה

יב. הגרשז"א זצ"ל בספר הליכות שלמה עמוד ע"ב.

יג. עי' בספר קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי שליט"א במה שהאריך בזה.

מלבישת חולצות מעומלנות בפסח כיון שיתכן ומעט מהעמילן יכנס למזון בעת אכילה^{יד}. וראה עוד בעמילן לבגדים.

חומרי כביסה - חומרי כביסה כגון מרכך ומלבין וכדומה מאחר שאינם לאכילה וכל תערובות חמץ בתוכו אינו ראוי לאכילת כלב ואינו עומד לאכילה, אין צריך הכשר מיוחד לפסח^{טו}.

חומרי ניקוי לתנור אפיה - החומרים שמנקים בהם תנור האפיה, אין צריך להקפיד שיהיה בהשגחה מיוחדת לפסח, מפני שהחומר נפסל מאכילת כלב^{טז}.

טיפות עיניים ואזניים - או שאר תרופה לשימוש חיצוני, כגון זריקות, לא שייך בזה אחשביה, ומותר להשתמש בהם בפסח^{יז}.

כוסות חד פעמית העשוי מ"קלקר" - יש להשיג כוסות כאלו רק עם הכשר כיון שהרבה מקומות בשעת ייצורם משתמשים בחומר שיש בזה חשש חמץ.

כלים - ראה חד פעמי

כריות כוסמת לשכיבה - שיש בה מילוי של סובין של ה' מיני דגן שעוברים בייצורם שטיפה במים, ראוי שלא להשתמש בהם בפסח^{יח}.

מגבונים (baby wipes) - שימוש במגבונים מותר, כיון שהאלכהול הנמצא במגבונים הרי הוא מפוגל שאינו ראוי לאכילת אדם ואפילו לאכילת כלב, ואף שיש כמה צדדים להקל יש מהדרים לקחת עם הכשר מיוחד לפסח, וראה אריכות בהערה^ט.

ציונים והערות

- יד. שו"ת שלחן הלוי פרק י"ב אות ט'.
- טו. כ"כ בשיעורי קנה בושם הל' פסח מעיקר הדין דמותר להנות מהם בפסח כיון שאינם עומדים לאכילה רק דהעיר שיש מחמירים בזה משום דיתכן שכאשר החומר בא במגע עם מים, נמסים ומתפרקים החומרים הכימיים שבו והחמץ חוזר להיות ראוי לאכילה ואסור. אמנם במקום שאין חשש זה מותר להשתמש ולהנות מהם בפסח.
- טז. הגדה של פסח אבן ישראל להגרי"י פ"ש זצ"ל עמוד י'.
- יז. חוט שני עמוד צ"ה.
- יח. דעת הגר"ש וואזנר שליט"א מובא בקובץ מבית לוי.
- יט. והנה בספר חקת הפסח להגר"א פרץ שליט"א עמוד ע"ב כתב דיש להסתפק אם מותר להשתמש במגבונים בפסח, כיון שספוגים הם מאלכהול ומן

מגבות נייר - יש אומרים שאין בעיה של עמילן במגבות נייר, (רק במקומות שמשתמשים בעמילן מקטניות כגון ארה"ב, ושאר מקומות צריכים לברר), ואפשר להניח מזון ישר על מגבות נייר. ואין שום חומרה, או איסור, או מנהג למנוע מטיפת קטניות להכנס למזון. ובמקרה של מגבות נייר אין לחשוש שמא קטניות יכנסו למזון. וגם עמילן הקטניות

ציונים והערות

ומעורב הוא מותר. ועוד יש לצרף במה שבדרך כלל משתמשים עם מגבונים רק לתינוקות שהם בגדר חולי, וברם שהיתר זה הוא דוקא אם יש איזה צורך ואין ברירה אחרת. ולדינא נראה שמותר להשתמש עם המגבונים ואין צורך במכירת חמץ מיוחדת למגבונים משום שהם פטורים ממכירה, ובמידה והם חמץ נכללים הם בשטר המכירה, ודע כי כפי הידוע במתברר על פי מומחים האלכוהול מפוגל שאינו ראוי לאכילת אדם ואף לאכילת כלב אינו ראוי, זאת ועוד רוב המפעלים בארץ משתמשים בוודאות באלכוהול העשוי מקטניות ומעתה אין לחוש לשימוש בהם. אמנם מה שהבאנו לעיל שיש מהדרים לקנות דוקא עם הכשר מיוחד לפסח, כך שמעתי ממו"ר הגר"מ דייטש שליט"א, דמאחר שלא ברורים לנו כיצד כל חברה מייצרת את המגבונים, כדי לקנות מיוחד עם הכשר לפסח, כיון שהאלכוהול נמרח על הידים ואח"כ אפשר לנגוע ישיר באוכל או בפה. וכן מובא במדריך הכשרות של העדה החרדית שיש בהן חששות תערובות חמץ לפסח, ולכן ניתן לרכוש רק עם חותמת של הבד"ץ.

המפורסמות שאלכוהול נעשה בהרבה מן המקרים מיין, מתירס, תפוחי אדמה וכד', אבל נעשה גם מחיטה, ונמצא משתמש נהנה מספק איסור חמץ. ומה שנראה לומר בזה שהשימוש באלכוהול בצורה זו נחשב שלא כדרך הנאה, משום דרך הנאת החמץ היא אכילתו, ושימוש באלכוהול החמץ במגבונים נחשב שלא כדרך, וראיה להיתר זה מדברי המשנה ברורה סימן תס"ו ס"ק א' שכתב דחיטים של גוי שלעסן הגוי והשאלין לישראל להניח על גבי מכתו בפסח הרי זה מותר אם אין אחריות של הרטייה על הישראל, ואע"פ שחמץ אסור בהנאה ואפילו חמצו של גוי וכדלעיל סימן תמ"ג, שאני הכי שהוא נהנה מחמץ שלא כדרך הנאתו ואין איסור רק מדברי סופרים, ובמקום חולי ואפילו אין בו סכנה לא גזרו. אשר על כן נראה מבואר להדיא ששימוש בחיטה שלא לאכילה נחשב שלא כדרך הנאה ואיסורו רק מדרבנן, ומעתה כיון שיש ספק אם יש חמץ במגבונים שהרי יתכן והאלכוהול שבהם הוא מיוצר מיין הוי ספק דרבנן ולקולא. ועוד אפשר שהנוזל מהמגבונים לא ראוי לאכילת אדם, והלכה היא בסימן תמ"ב סעיף א' שאם החמץ לא ראוי לאכילת אדם

מחובר חזק כל כך למגבת הנייר עד שאינו משפיע על המזון כלל, ויש מצריכים הכשר מיוחד כיון שקיים חשש עמילן חמץ בייצור.

מזון לבעלי חיים - יש מוצרי מזון לבעלי חיים כגון לדגים ציפורים וכדומה שיש מהם העשויים מחמץ גמור או מתערובות חמץ, אם אינם ראויים למאכלי אדם ואינם חמץ בעין יש אומרים שאפשר להאכילם בפסח עם מוצרים כאלו^{כא}. ויש מחמירים למכור ולבער את כל מוצרי הבעלי חיים שיש בהם חמץ, ולרכוש ולהאכיל רק במוצרים שאין בהם חשש חמץ^{כב}.

מיונית (מיונו) - יש להשתמש במיונו עם הכשר מיוחד לפסח, כיון שיש לחוש שמכיל חמץ שמקורו מתערובת חמץ ועוד חששות בשאר

ציונים והערות

מקצת דבריו, לגבי מזון לכלבים, אף שאנשי הקיבוץ שמייצרים כותבים כשר לפסח, מ"מ כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, וידוע כי משתמשים הם בשאריות ממפעלים שיש שם חמץ ויש במזון הכלבים גם תוספת של חמץ להדיא. ולכן כאשר אין ברירה והכלב הורגל לזה, חובה למוכרו לגוי וסור להאכילו.

מזון לדגים, המזון העשוי מתולעים מותר, והמזון העשוי כעין דפים קטנים יש בו חמץ, ואף שמותר מן הדין משום תערובת חמץ שלא ראוייה לאכילת אדם, ואף שהיקל בשו"ת אור לציון, מ"מ נהגו להדר להחליף. ועוד "אקווריום" נראה כי אין חובה להחליף את מימיו לקראת פסח, כי גם חמץ בתערובת שלא ראוי לאכילת אדם מותר, זאת ועוד שבדרך כלל מאכל הדגים אינו איסור ברור.

כ. דעת הגר"י בעלסקי שליט"א בספרו שו"ת שלחן הלוי פרק י"ב אות ט', והדגיש שדוקא בארה"ב אפשר להקל, ובשאר מקומות יש לברר אם גם משתמשים עם עמילן מקטניות. ולמעשה המקור להקל בכה"ג הוא מדברי הרמ"א סימן תנ"ג סעיף א' שכתב דאף שמנהג אשכנז להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח, מ"מ פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו לתוך התבשיל, ועי' במשנה ברורה ס"ק י"א. מיהו במדריך הכשרות של הבר"ץ עדה החרדית כתבו שיש חשש עמילן ולכן לפסח ניתן להשיג אריוות סגורות אורגינלית שיש להם חותמת מאושר לפסח מטעם הבר"ץ.

כא. שו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה ה'.

כב. בספר חקת הפסח הביא כמה דינים בענין מזון לבעלי חיים ונביא כאן

המרכיבים, ולהמחמירים בקטניות בפסח יש להשגיח היטב שקונים מיונז מיוחד עם הכשר בלא קטניות.^כ

מי בושם (cologne) - מי בושם שיש בהם אלכהול, אף שאין ראוי לאכילת כלב, אין להשתמש בהם בפסח אא"כ בדוק שאין בו חשש חמץ, משום שבכה"ג יש לחוש לדעות המחמירים שסיכה כשתיה.^כ

מי הדחת פה (mouthwash) - מי הדחת פה מצד הדין יש אומרים שלא צריך הכשר מיוחד לפסח, מ"מ מן הראוי להחמיר לרכוש מי הדחת פה מיוחד עבור פסח עם הכשר.^כ

מים מינרלים - על פי רוב מים מינרלים כשהם טהורים וללא תוספת כל שהיא בבקבוקים חדשים, הם נקיים ללא חשש ואפשר להשתמש בהם בפסח, ויש מחמירים לקנות מים רק עם הכשר לפסח, אך מעיקר הדין המים בבקבוקים לא צריכים הכשר.^כ

ציונים והערות

כג. ספר הלכות פסח להגר"ש איידער זצ"ל עמוד מ"ו, וכן בכשרות בפסח עמוד תט"ז.

כד. דעת הגר"ש קמנצקי שליט"א, ועי' בשו"ת אגרות משה חלק ג' או"ח סימן מ"ז שנקט דאלכהול שראוי לאכילה על ידי תערובת ותיקן קצת לא חשיב נפסל מאכילת כלב. והכא כשסכין הבושם עושים כן דרך הנאתן ויש לדון להמחמירים שסיכה כשתיה.

כה. בשיעורי קנה בושם הל' פסח כתב דהרי דבר שיש בו תערובות חמץ שאינו ראוי לאכילה וגם אינו עומד לאכילה כלל ודרך הנאתו הוא רק על ידי שטועמו או מוצצו, ואח"כ פולט את גוף הדבר, אע"פ כן מאחר ונעשה לצורך כך אסור לטועמו ולמוצצו בפסח משום דין

כו. בספר כשרות לפסח עמוד ת"כ. ובמדריך הכשרות של הבר"ץ העדה חרדית שנת תשע"ב כתבו שלגבי החברות מי עדן, נביעות, וסאן בנדטו הם עושיים ייצור מיוחד בארץ ישראל ובחול"ל ובהשגחה מיוחדת לפסח על כל שלבי המילוי.

מים מסנוּננים ממתקני מים - יש אומרים שאפשר לשתות מהמתקן הזה בפסח על ידי שמנקים אותו היטב מחשש חמץ, ויש מחליפים הבקבוק הגדול בחדש לפסח. ויש סוברים שאין להשתמש בו לפסח כיון שמצד המתקן שמוציא גם מים חמים יש לחוש לבליעות חמץ וכדומה.

מי סודה (seltzer) - מי סודה שאין בהם טעם יש אומרים שמותר לקנות לפסח ללא הכשרים. וכדאי לעי' במדריכי הכשרות לברר שלא התעורר שאלות על המי סודה.

מפות מכוסות - יש שמהדרין שלא לפרוס אפילו מפות חדשות על השלחן קודם שמכבסם מחשש שמא נכבסו ונתקנו בגמר ייצורם עם עמילן חמץ. וראה בעמילן בגדים.

משחת נעלים - מותר להשתמש במשחת נעלים בפסח ואינה צריכה הכשר כללכ.

משחת שיניים - צריך הכשר כיון שעלול לעשות אותם עם חשש חמץכ.

ציונים והערות

כז. כן דעת הגר"י בעלסקי שליט"א בשו"ת שלחן הלוי. ובמדריך הכשרות של הבד"ץ עדה החרדית הביאו כמה חברות שיש עליהם ההכשר שלהם עי' שם.

כח. חזון עובדיה עמוד קי"ט.

כט. בספר הלכות פסח להגר"ש איידער זצ"ל עמוד כ"ז הביא דאע"פ דנחשב כנפסל מאכילת כלב, ואף אם בולעו בטעות אין בזה אחשביה וכמבואר במשנה ברורה סימן תמ"ב ס"ק מ"ה, מ"מ אמר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כיון שאפשר להשיג משחת שיניים בלי אלכהול ושאר חשש חמץ אין להשתמש במשחת שיניים שיש בה חשש חמץ, וכן דעת הגר"א

קוטלר זצ"ל. ובשערים המצויינים בהלכה סימן קי"ב ס"ק י"ב כתב להחמיר לכתחילה לקנות עם הכשר מיוחד לפסח. ובעצם טעמא להחמיר נראה דהרי מכניסים המשחה לתוך הפה, ויש אומרים שיש חומרים שאינם נפסלים מאכילת כלב, ולכן כדאי להחמיר. ועי' בשו"ת קנה בושם חלק א' סימן כ"ה. אמנם בספר חוט שני עמוד צ"ז כתב דמאחר שמשחת שיניים אינו ראוי לאכילת כלב מלפני פסח, מותר להשתמש בהם לפסח, דמש"כ המגן אברהם לגבי דיו שנותן שלא בכונה היינו שלא בכונה אכילה וה"ה דברים אלו אין לו בהם כוונת אכילה.

משקאות קלים - יש לקנות משקאות קלים רק עם הכשר מיוחד טוב לפסח כיון שמצוי שמוסיפים חומר ממתיק בשם "אספרטיים" שייתכן כי מקורו בדגנים והוא חמץ גמור^ל.

נייר - יש נייר שמעורב עם עמילן שנעשה מחיטים או שיבולת וכדומה, ויש לחפש נייר שיש הכשר לפסח, וכגון נייר לציפוי ארונות וכדומה^{לא}.

נייר טישו, טוילאט, עיתון - כיון ששימושו לזמן קצר לא משתמשים עם עמילן, אבל ראוי לחוש לכל זה שיהא הכשר לפסח.

סבון לשטיפת כלים - מעיקר הדין סבון לשטיפת כלים לא צריך הכשר כיון שכל חמץ המעורב בהם כבר נפסל מאכילת כלב. אך כבר מהדרים ישראל קדושים לקנות רק סבון לשטיפת כלים עם הכשר^{לב}.

ציונים והערות

לב. והנה בספר חוט שני פרק ז' עמוד צ"ה כתב דסבון לרחיצה או לרחיצת כלים, אף אם היה מעורב בהם חמץ הרי כבר נפסל מאכילת כלב קודם הפסח וגם בטל קודם הפסח, ואף אם אחשביה לחומרים העשויים מחמץ, מ"מ לא אסרינן מטעם אחשביה אלא אם אחשביה לאכילה, אבל אחשביה להנאה ונפסל בודאי מאכילת כלב קודם הפסח, אין בזה איסור כמבואר בגמ'. ומותר להחזיקם בפסח, (וכל שכן שאין צריך למכור אותם) ואף להשתמש בהם מותר, ואין לומר בזה סיכה כשתיה משום דאחשבי שייך באכילה שעל ידי שאוכל מאכל פגום הרי הוא מחשיבו, אבל אם סך הרי הוא לא נתן לזה חשיבות של אכילה, אלא שימוש של סיכה, דעל ידי אחשביה מחזיר לו שם אוכל, ופשוט הוא דמשקין הראויין רק לסיכה אין עליהם תורת אוכל לענין חמץ. וסיים שם דאף דמותר מעיקר הדין, נוהרים שלא לשים סבון זה בכלי אכילה. ובשיעורי קנה

ל. מדריך הכשרות של הבד"ץ עדה החרדית שאין שום הכשר על שום סוגי משקאות קלים.

לא. מחשש שמא יגע מאכל חם בפסח בנייר ויבלע ממנה חשש חמץ, עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן קכ"ה. ובספר חוט שני עמוד צ"ו כתב דנייר שיש בו חשש עמילן אין להשתמש בפסח כגון לעטוף או להניח בו אוכל חם, ואף שלכאורה נפסל מאכילת כלב, מ"מ אפשר שאין החמץ עצמו נפסל אלא המצב שלו עכשיו שהוא בתוך הנייר שאינו ראוי לאכילת כלב, אך אם יפלוט הבליעה של החמץ לתוך המאכל אחר אפשר דשפיר יפלוט טעם הראוי לאכילת כלב, וחוזר וניעור, והו"ל כבליעת כלים שכשהוא בלוע בתוך הכלי אינו ראוי לאכילת כלב מ"מ אוסר בטעמו אם בישל בתוכו וה"ה בנייר הנ"ל, ואף דיש לחלק דכשהוא בתוך הנייר אינו ראוי כלל משא"כ בכלי, מ"מ למעשה אסור.

סבון שמפו - סבון המיוצר בארה"ב אין לחשוש לחמץ באלכוהול הנמצא בתוכו, כי רוב אלכוהול בארה"ב הינו מתירס. ואם יש תמצית חיטה בסבון, ה"ה בטלה ביותר מששים. אבל לכתחילה מוטב שלא להשתמש במוצרים האלו בפסח אם לא שבדק שאינם מכילים חמץ^{לג}. ולמעשה היום

ציונים והערות

שייך בזה דין אחשביה, כ"כ בשו"ת קנה בושם חלק ג' סימן כ"ו. ולמעשה אף הכא ישראל קדושים נוהגין שלא להשתמש לניקוי כלי אכילה עם דבר שיש בו חשש חמץ, וע"כ משתמשים עם ניקוי כלי אכילה רק עם הכשר לפסח, וכל הנידון כאן הוא דוקא על השתמשות תוך הפסח, אבל קודם הפסח בודאי שאין שום חשש להשתמש בכל סוגי חומרי ניקוי, משום דקודם הפסח מתבטלים בכל אופן שיירי התערובות.

לג. שו"ת שלחן הלוי חלק א' פרק י"ב עמוד קכ"א, ומה שכתב שעשוי מתירס אף שהוא מקטניות הרי הוא בטל ברוב וכמ"ש הדרכי משה סימן תנ"ג בשם הת"ה.

ובספר מאור השבת חלק ב' תשובות מהגרשו"א זצ"ל תשובה ל' אות ו' הביא שדעת הגרשו"א הוא שמותר להשתמש עם סבון בפסח ואין צריך להקפיד על הכשר מיוחד לפסח, כיון שודאי יש דברים בזמנינו שפוסלים את החמץ. אולם בספר שלמי מועד עמוד שכ"ח הביא שהגרשו"א זצ"ל החמיר לעצמו להשתמש רק בסבון כשר לפסח, ואולי חזר בו. והגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה שמן הראוי יש לקנות סבון רק עם הכשר לפסח משום חומרא דפסח. ובהגדה של פסח של הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמוד 15 הביא עובדא שהוה וראו כלב מלקק סבון

בושם על הל' פסח פסק לגבי סבונים לגוף וכדומה אף אם יש בהם תערובות חמץ גמור, מ"מ כיון שאינם ראויים לאכילה מותר להשהותם בפסח לכתחילה, שמאחר ואין צורת החמץ עומדת אין עליהם תורת חמץ. ואף דמעיקר הדין מותר, מ"מ יש מחמירים בזה משום דיתכן שכאשר החומר בא במגע עם מים, נמסים ומתפרקים החומרים הכימיים שבו והחמץ חוזר להיות ראוי לאכילה ואסור. אמנם במקום שאין חשש זה מותר להשתמש ולהנות מהם בפסח. והוסיף דאם קיימא ריח חזק בסבון וחושש לחמץ ממנו אסור להשתמש בו.

ולענין חומר ניקוי המיועד להוריד שומנים מהכלים, כתב שם שאף שיש בזה תערובות חמץ, מ"מ מותר להשתמש בהם לנקות את הכלים אפילו תוך הפסח, כי מתוך חריפות החומר נפגם החמץ שבו ונפסל מאכילת כלב. ומותר גם להשתמש בהם גם כשמנקה את הכלים במים חמים, ואע"ג שאפשר שעל ידי החום של המים יכנס בליעה של החומר לתוך הכלים אין בכך כלום. וטעמא דמילתא משום דאין לומר שאם החומר נבלע ואח"כ נפלט בתבשיל הוי כגדר הנאת אכילה לאוסרו מדין אחשביה לאכילה, שמאחר ואין כוונתו רק לנקות את הכלים ואין לו שום כוונה לבטל האיסור לא

אפשר להשיג בקלות סבונים ושמפו וכדומה מיוחדים עם הכשר בפסח או שאין בו חמץ.

סוכר - אין להשתמש בסוכר ללא הכשר מיוחד לפסח, כיון שיש חששות של עמילן שמקורו אינו כשר לפסח^{לד}, ויש אומרים שאינו צריך הכשר מיוחד לפסח, אבל היות וקיימים היום מינים רבים שיש להם הכשר, יש לקנות עם הכשר לפסח, בבחינת מהיות טוב אל תקרא רע^{לה}.

סוכריות - אף שהחומר הממתיק הוא חומר כימי מ"מ המצע (הבסיס שעליו מהניחים את החומר הממתיק) יכול להיות שהוא גם מחמץ, ולכן מן הראוי להדר בזה ולקנות סוכריות רק עם הכשר לפסח^{לו}.

סיגריות - (מצד סכנת חיים אין לעשן) יש הרבה חברות שמייצרים סיגריות שיש בהם חשש חמץ ממש, ומן הראוי למנוע מלעשן בפסח. ויש שמהדרים למכור אותם ולהוציא אותם מהבית לפסח. ואם ביררו אצל החברה שאין מעורב שום חמץ מותר לעשן^{לו}.

ספרים וניירות מדובקים בדבק - מותר לקיימם בפסח גם אם הודבקו תוך ל' יום לפסח, ואפילו כשנראה עליהם קצת ממשות חמץ כיון שנשתנה צורת החמץ אין בזה חובת ביעור. ומ"מ מן הראוי לחשוש להפוסקים שכתבו שאם ניכר עליהם חמץ מבחוץ אסור לקיימם, אולם אם נפסל

ציונים והערות

- עד תומו ורצו להוכיח שאין זה נפסל מאכילת כלב, ואמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין מזה ראייה כי בודאי היה הכלב שוטה, ואין מביאין ראייה מן השוטים.
- והגדה של פסח אבן ישראל להגרי"י פישר זצ"ל הביא שהוא נהג בביתו לא להשתמש עם שום סבון לרחיצה, אלא מהנעשה בהכשר הבד"ץ מיוחד לפסח, כיון שחשש לדעת הגר"א שסיכה כשתיה. ואף ביום י"ד כבר השתמש בסבון עם הכשר.
- לד. ע"י ברמ"א סימן תס"ז סעיף ח', וכך מובא בספר כשרות לפסח בשם הגר"מ אליהו זצ"ל.
- לה. דעת הגר"י בעלסקי שליט"א בספרו שלחן הלוי פרק י"ב אות ט'.
- לו. ספר חקת הפסח להגר"א פרץ שליט"א עמוד ט"ז.
- לז. ע"י בתשובות והנהגות חלק ד' סימן צ"ז, ובחלק ה' סימן קכ"ד. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל מובא בספר אשרי האיש חלק ג' עמוד שע"ט נקט דאם יש

החמץ או אפילו אם נדבק ל' יום לפני פסח מותר לקיימם כיון שכבר נתייבשו ואין חשש חמץ בעינלח.

עמילן לבגדים - המשמש בכיבוס בגדים לייצובם, מקורו יכול להיות גם מדגנים כחיטה וכו', ולכן בפסח אין לכבס בגדים בעמילן חיטה. אך בגדים שהתכבסו בעמילן מותר ללובשן בפסח. אמנם מפות שלחן וכדומה שהתכבסו בעמילן אין להציען על השלחן אם יש עליהם איזה ממשות שיש לחוש שיתפורר מהם איזה פירורלט.

צבע החותמת על הביצה - צבע החותמת על הביצה אין צריך כשרות מיוחדת לפסח, ומותר לבשלם עם החותמת כיון שהוא נפסל מאכילת אדםמ.

צמחי ופרחי נוי מלאכותיים - לפעמים יש שם חמץ משעורים וצריך להזהר בזה מאוד, ויש מחמירים ומוכרים אותם לנכרימא.

ציונים והערות

כמה מדריכי כשרות שמעוררים בענין צמחי הנוי שיש בהם לפעמים גם חיטים ושעורים והם בחשש שהחמיצו ומזהירים שצריך לבערם או למכרם עם החמץ כדי שלא לעבור על ב"י וב"י, ונראה דבאופן הרגיל שצובעים אותם באיזה צבע או לקה וכדומה מותר להשהותם, דהוי ככופת שאור שיחדה לשיבה וטח פניה בטיט שמותר לקיימה בפסח, וכמבואר בסימן תמ"ב סעיף ט', דמאחר ויחדה לשיבה וסילקה מתורת אוכל הרי היא כמבוטלת, וה"ה לנידון דידן, ואז מותר לקיימם ובפרט שעושים מעשה לצבוע אותם באיזה שכבה של צבע ולקה. ובקובץ מבית לוי פסק הגר"ש וואזנר שליט"א דפרחי נוי מיובשים הנעשים כיום, יש מהם שיש בהם גרעינים מחמשת מיני דגן, ויש למוכרם לנכרי.

חמץ בסיגריות אסור לעשן סיגריות אלו בפסח.

לח. שיעורי קנה בושם הל' פסח, ומיוסד על משנה ברורה ס"ק י"ז.

לט. עי' בשו"ע סימן תמ"ב סעיף ג' שכתב שבגדים שכיבסו אותם בחלב חיטה מותר לקיימן בפסח שאין צורת החמץ עומדת. ובכף החיים ס"ק ל"ב כתב בשם אחרונים שמ"מ אסור להציע את אותם הבגדים על השלחן דחיישינן שיפרך קצת מהן לתוך המאכל, ועי' בספר כשרות לפסח עמוד של"ט.

מ. דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל מובא באשרי האיש עמוד שע"ט.

מא. כ"כ בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן צ"ז. אולם בספר מגילת ספר או"ח סימן כ"ב אות ב' העיר דראה

קוסמטיקה - מוצרי קוסמטיקה ופרפומריה כמו בשמים, מי קלון משחות וכדומה, יש מהן שמכילים אלכוהול, ועוד יש חשש שעשוי מדגנים, לכן בפסח יש מחמירים שלא להשתמש בהם ללא הכשר מיוחד לפסח^{מב}.

קפה - צריך כשרות לפסח. ישנם מינים של קפה שמכילים תוספות שהם חמץ. ויש לברר בכל שנה אילו מיני קפה שאינם צריכים סימון של כשרות לפסח, כי לעיתים קרובות מתבצעים שינויים בתהליכי הייצור^{מג}.

רעל לעכברים וכדומה - העשוי מחיטים המצופים ברעל, כיון שאינו ראוי למאכל כלב אין בו משום בל יראה, וכיון שמזהירים שהוא מסוכן ואי אפשר לקלף לגמרי את הרעל הרי הוא מסוכן ואינו ראוי לאף שמצד עצמו היה ראוי לאכילה מ"מ שרי בפסח^{מד}.

צינונים והערות

מב. ספר כשרות הפסח עמוד שמ"א.

מג. שו"ת שלחן הלוי פרק י"ב אות ט'.

מד. חוט שני עמוד צ"ז, ועי' בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה ח'. אמנם עי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק ג' סימן קמ"ג אות א' שכתב לגבי רעל לעכברים דיש בו חמץ שמצוי שמכיל סם המות, ונתברר שהוא עשוי משעורים שראויים לאכילה בשעת אכילתן, אבל גורם לעכברים למות מיד לאחר האכילה, ודבר זה מצוי בהרבה בתים. והסיק שם דעוברים בזה על בל יראה ובל ימצא שאף שהוא סם המות ומחמת כן אינו ראוי לאוכלו, מ"מ כיון שטעמו ראוי דינו כמאכל לכל דבר ועוברין עלה, שהמאכל עצמו הוא מגרגירי שעורים רק שמעורב בו סם המות. ועוד בביאור הלכה סימן תמ"ב ד"ה חמץ כתב בפשטות דחמץ ששפכו בתוכו דבר חריף ביותר ואינו יכול לאכול מחמת חריפותו,

אכתי לא בטל ממנו שם אוכל אלא בעיני שיתעפש עד שאין ראוי לאוכלו כלל. ודבריו חידוש פלא ומסברא כיון ששפכו עליו נוזל מר כנפט וטעמו רע ומר ומקולקל הרי עכשיו אינו ראוי לאכילה ואין עוברין עליו. ולמעשה הרעל שלנו ראוי לאכילה ואדרבה ריחו וטעמו מגרה ומושך לאוכלו רק שהיא ממית, אף שבני אדם היודעים שזהו רעל מבטלים אותו משם אוכל, מ"מ מצד עצמו ראוי לאוכלו ושם אוכל עלה לענין בל יראה, וחייבין מן התורה לבערו, ואף פירסם דבר זה ברבים להסיר המכשול. ועוד הביא שם ששמע מחותנו הגר"י שרייבר שליט"א במח"ס קנין דעה שבאנגליה הרעל הממית נמצא במרכז הכדורים ורק כשאוכלו כולו מת ולפליאתם לאחר זמן נמנעו העכברים מלאכול הרעל ואכלו רק מה שסביב לרעל שלא בלעו הכדורים אלא נגסו לאט לאט עד מקום הרעל, וסוג זה ודאי חשוב חמץ גמור לכל דבריו.

שוקולד - יש לקנות שוקולד רק עם הכשר לפסח כיון שמצוי חמץ אף שלא נרשם ברשימות החומרים שעל העטיפה^מ.

שפתונים מתוקים - בודאי אסורים, כי יתכן והחומר המתוק הוא ממרכיבי חמץ, ונחשב ראוי לאכילת אדם ואסור מן התורה, באשר החברות עושות אותו עדין ונוח לשימוש.

שפתון אודם - המשמש למריחה על השפתיים כדי לצבוע אותם וכדומה, צריך הכשר לפסח^מ.

תה - יש אומרים ששקיות תה המצויים לא צריכים הכשר מיוחד וכשרים לפסח. אמנם המנהג להחמיר כדעת המחמירים ולהשיג שקיות תה רק עם הכשר מיוחד לפסח כיון שיש לחוש שמא עירבבו אלכוהול מדגן בגריי התה^מ.

תה נמס - נתפרסם שהתה נמס יש בו חשש חמץ, ולכן אין להקל כלל ולקנות תה נמס בלי הכשר מיוחד עבור פסח^מ.

תוויות המודבקות על סיר - סירים חדשים מודבקים עליהם תוויות, ובמקרה ששכח ובישל בתוך הסיר עם התוויות בפסח, אין הדרך לעשות את הדבק עם חמץ ואפילו אם כן, הרי הוא נפסל מאכילת כלב ומותר לבשל בו המאכל^{מט}.

ציונים והערות

בבית מאיר סימן תס"ז סעיף ה' שכתב דאין חשש בזה כיון דאחזוקי איסור לא מחזקינן וכל דפריש מרובא פריש דהא ודאי רוב אינו מזוייף. ועי' בחזון עובדיה שהיקל בזה. אמנם בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ח' שאלה ט"ו החמיר בזה.

מח. מדריך הכשרות לפסח להבר"ץ עדה החרדית.

מט. בספר חוט שני עמוד צ"ו הביא כן, ואע"פ שפירש החזון איש בהא דדבק שעל החלונות דאין הפירוש שנפסל באמת מאכילת כלב, אלא שאין לו

מה. ראה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' סימן קכ"ז.

מו. דעת הגר"מ אליהו זצ"ל מובא בספר כשרות בפסח, ועוד הרבה פוסקים.

מז. עי' בשבות יעקב חלק ב' סימן ה' ובברכי יוסף המובא בכף החיים סימן תנ"ג אות כ"ג שרבים פורשים שלא לשתות התה בפסח לפי שבזמנם היה חשש רמאות שמשתמשים בתה ואח"כ חזרין ומייבשים אותו למכור ושמא נשתמש תחילה עם חמץ, ולכן שומר נפשו ירחק מהם. ויש מקילים בזה, וראה

תפוחים - יש בהרבה מקומות שמושחים על תפוחים וכדומה גלאנץ שעשוי מקטניות, ולכן הרבה נוהגים לרחוץ את הפרי היטב במים קרים וסבון, ואז מותר באכילה, או שקונים פירות במקום שיש עליהם הכשר שאינם נמרחים בחומר שיש בהם חשש.

תרופות - שיש בהם חמץ גמור, מותר לחולה שיש בו סכנה לקחתם לכתחילה. ושאר תרופות שיש בהם תערובות חמץ, כיון שמעורב בהם סמי רפואה ואינו ראוי לאכילת אדם מותרים באכילה, ואין לאסור משום אחשביה, משום שמחשיב הרפואה ולא החמץ. מ"מ יש הרבה אנשים שמהדרין בפסח לקנות רק תרופות שאין בהם תערובות חמץ כלל, או שמהדרים ולוקחים תרופות המעורבים עם חמץ מעוטף בנייר טישו. ועוד מצאנו הרבה ישראל קדושים שמשדלים לקחת רק תרופות שכשרים לפסח, ומוצאים תחליפים למה שהם צריכים עם הכשר לפסח, ובענין אחשביה ושאר הפרטים ראה בהערה.

ציונים והערות

שיש בהם תערובות חמץ, בכה"ג האם זה מותר לכתחילה ליטול כדורים כאלו, או שמא צריכים לבקש מרשם של כדורים שדוקא נקיים מחשש חמץ.

והנה הלכה פסוקה היא בשו"ע סימן תמ"ב סעיף ב' דחמץ שנפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו, אין עליו תורת חמץ ומותר להשהות בפסח, והמשנה ברורה שם ס"ק י"ז כתב דדוקא שנפסל מאכילת כלב, דאל"כ שרק נפסל מאכילת אדם חייב לבערו כחמץ גמור, מפני שראוי לחמץ בה עיסות אחרות. מיהו כל הנ"ל לענין להשהות בביתו, אבל לענין אכילה אף שאין כאן איסור דאורייתא, מ"מ מבואר במסכת פסחים ריש פרק ב', וכן מובא בהלכה בנו"כ סימן תמ"ב ובמשנה ברורה ס"ק מ"ג דמדרבנן אסור באכילה עד אחרי הפסח, אע"ג דאכילה

חשיבות, מ"מ הכא שפיר נפסל, ומותר לבשל בו המאכל.

ג. והנה בענין לקיחת תרופות המעורבים בחמץ, יש לברר מתחילה כמה דברים, יש לדון מצד אחשביה, ומצד דבר שנפסל מאכילת אדם, ומאכילת כלב, והאם צריכים שהתרופות יהיו נפסלים מאכילת כלב דוקא. והרי לא באנו כאן לברר פרטי דיני חולה שיש בו סכנה ושאינו בו סכנה, כי מקומו בהל' שבת סימן שכ"ח, ובשו"ת מנחת שלמה חלק ב' דן אם הכללים שייכים גם לחולה לגבי חמץ בפסח עי' שם. אלא הכא באנו לדון רק בחולה שצריך תרופות, וכגון שחייב במשך השנה לקחת תרופה מסויימת לאיזה מחלה שיש לו, או כגון לילד או מבוגר שנהיה חולה במשך הפסח והרופא נתן לו מרשם לקנות תרופות לרפאות אותו

ציונים והערות

שאינה ראויה לאכילה, דהא נפסל לכל, מ"מ כיון שהוא רוצה לאכול אסור משום "אחשביה". ודוקא בזה דאחשביה, משא"כ אם נפל לתוך תבשילו מותר לאוכלו אפילו על ידי רוב. וכתב החזון איש סימן קט"ז ס"ק ז' דאף דאין זה מעיקר הדין מ"מ החכמים מצאו מקום לאוסרו.

ולפי כל הנ"ל יש לדון שוב בענין תרופות שמעורבים בחמץ, אע"פ שאפשר לומר שהם מרים או שהחמץ אינו ראוי אפילו לאכילת כלב, מ"מ שמא על ידי לקיחתו להתרפאות הרי הוא מחשיב ויש בזה איסור אחשביה. ובספר חזון איש סימן קט"ז ס"ק ח' ד"ה טבלאות רפואה כתב, וז"ל טבלאות רפואה שמעורב בהן קמח, אם אין מעורב בהן מים רק מי פירות אין בהם משום חמץ, ואם מעורב בהן מים יש בהן משום חמץ נוקשה, ואם הן מתיבשות יובש גמור קודם שנתחמצו אפשר שאינן חמץ, אבל כל שמעורב מים ומי פירות לא ידענו שיעורן דממהרין להחמיץ, ואם הן מעורבין בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם אין בהם משום חמץ כדי נפסל מאכילת אדם, כיון דאי אפשר להפריד הקמח וגם אינו ראוי לחמץ בו, ומותר לבולען בפסח לרפואה, ואף למאי דמשמע מאחרונים ז"ל, דלאכול לכתחילה אסור אפילו חמץ שנפסל מאכילת כלב, מ"מ על ידי תערובות שאר דברים שהם סמי הרפואה, מותר דלא שייך כאן אחשביה דדעתו על הסמים, ואם לא נפסלו מאכילת אדם אסורין באכילה וחייבין לבער, עכ"ל. ובספר חוט שני כתב דמבואר מכאן דההיתר הוא

דאין אחשביה כיון דדעתו על סמי הרפואה ולא על החמץ שבו, וברמב"ם ובשו"ע יורה דעה סיממן קנ"ה סעיף ג', כתב דבשאר איסורים אין מתרפאין מהן אלא במקום סכנה, בזמן שהן דרך הנאתן, אבל שלא כדרך הנאתן מותר, כגון שעושין לחולה רטיה או מלוגמא מחמץ או מערלה, או משקין אותו דברים שיש בהם מר מעורב עם איסורי אילה שהרי אין בהם הנייה לחיך הרי זה מותר ואפילו שלא במקום סכנה, ולפי זה אף אם הסם עצמו חמץ שרי. וצ"ל בדעת החזון איש שכתב כן בתרופות שאינם מרים ומ"מ אינם דרך אכילה, ואפשר דיהיה בזה איסור משום אחשביה לדעת הרא"ש, וקמ"ל דאין בזה אחשביה כיון דדעתו על הסמים. ובשער הציון שם ס"ק כ"א כתב דכל זה מותר רק לחולה.

ולמעשה היקל החזון איש למי שהיה לו כאב ראש חזק ליקח בפסח כדורים אלו דמיקרי חולה לענין זה. ובספר מגילת ספר או"ח סימן כ"ב אות א' הביא החזון איש ואח"כ ציין להמגיה על החזון איש שהעיר דהרי בסימן תמ"ב סעיף ד' מבואר שאם נתערב חמץ שנפסל ואינו מאכל אדם כגון התריאק"ה וכדומה שהוא מאכל חולים אסור לאוכלו עד אחר הפסח, והאיסור משום אחשביה, ואף שהחמץ הוא לא בעין אלא בתערובות שייך בזה הענין של אחשביה לאכילה כיון שהוא עירבו בידיים כדי לאוכלו ולא נפל שם החמץ מאליו, ולכאורה זה סותר את דברי החזון איש, אלא דבאמת אין זה דומה זה לזה, משום דבתריאק"ה וכדומה מערבים את החמץ

ציונים והערות

שיש בו תערובות חמץ הראוי לאכילה, על פקודות הרופא, באופן שמותר לו לקחתם, כי לפעמים הרופא רושם תרופת חמץ לחולה, והוא קונה את תרופת החמץ תיכף בצאתו מן הרופא, ורק לקראת נטילת התרופה הוא בא לשאול אם מותר לו לקחתו. וזה טעות כי כבר עבר על כל בל יראה בזה שקנה את החמץ, אלא יש לשאול ולהתייעץ לפני שקונה. אולם ועוד כדי שלא יצטרך לעבור על איסור בל יראה, לא יקח מבתי מקרחת של קופות-חולים אם לא מכרו את חמצם, דמיד כשתבוא התרופה לרשותו קנה והוא שלו מאחר והוא חבר קופות החולים. על כן יבוא בדברים עם בעל בית בית המרקחת אחר, ויטעם עמו שהנכרי יבוא ליקח התרופה מהבית מרקחת ועל חשבון הנכרי, ולאחר הפסח יכול הישראל לשלם להנכרי, ועי' שם יותר חומרות ואזהרות בזה. ומאידך בחולה אפילו שאין בו סכנה, שזקוק ליקח כדור שיש בו תערובת חמץ או חשש חמץ, מפורסמת בזה ההוראה לעטוף את הכדור בקפסולה שאין עליה חשש חמץ או בנייר, וכן לבלוע אותה, אך למעשה אם קשה לו לקחת באופן כזה אין צריך להחמיר בכך, ויכול לקחת את התרופה כרגיל מבלי לעטפה.

ובספר קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי שליט"א נקט דלכתחילה נכון וראוי להשתדל כפי כחו להשיג אלו שיש להם הכשר לפסח, וכל מה שנדבר בכאן הוא היכא שאי אפשר להשיג תרופות כשורות. ועי' בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' סימן כ"ה.

לתוך הרפואה וזה חלק מהמרכיבים של התרופה ושייך בזה אחשביה, ואילו כל דברי החזון איש באופן שהסמים המרפאים אין בהם חשש חמץ אלא רק בקמח המדבק את הסמים והוא רק טפל ואין כוונתו אליו אלא לסמים המרפאים. ובשו"ת אגרות משה או"ח חלק ב' סימן צ"ב נשאל מאת תלמידו הגר"א גרינבלאט שליט"א בעל רבבות אפרים שהיה אז חולה בפסח והיה צריך ליטול כדורים שמעורבים בחמץ, והשיב באגרות משה שם שאין בזה משום אחשביה, דרק אם נוטל את זה בתור אוכל ומחשיב את זה לאכילה בזה חז"ל גזרו, אבל בתרופות שאין אדם נמנע מלקחת תרופות גם מדברים שאינם ראויים למאכל אין בזה אחשביה לאוכל כיון שהוא נוטל אותם בתור תרופה ולא בתור מאכל, ולפי דבריו אפילו אם הסמים המרפאים היו עשויים מחמץ מותר. מיהו בספר מגילת ספר שם העיר דלכאורה מהדין הנ"ל בסעיף ד' יסתור דברי האגרות משה הסובר שאין כלל ענין של אחשביה, שהרי גם התריאק"ה הוא מאכל חולים ובכל זאת אסור, ודוחק לומר שהכוונה לאדם רגיל שלוקח את התריאק"ה להשביע רעבונו, דמסתימת הדברים משמע שמדובר בחולה הלוקח לרפואה ובכל זאת אסור בפסח, ויקשה מזה על דברי האגרות משה.

ומצאתי לנכון להעיר במה שמצאתי בשיעורי קנה בושם הל' פסח לגבי תרופות לחולה בפסח, והנה הסיק שם דהרי חולה שזקוק לקחת בפסח תרופה

ציונים והערות

דעת הגר"ש וואזנר שליט"א מובא בקובץ מבית לוי, הוא שמי שלוקח תרופות באופן קבוע כגון למחלות כרוניות, מחלות לב, לחץ דם ועוד, אין לו לשנות כלל מלקיחת התרופות הקבועות, אף אם התרופות שלוקח אינן מופיעות ברשימת התרופות הכשרות לפסח, ולא ישנה לקחת תרופה אחרת המופיעה ברשימה. ולגבי לקיחת תרופות לחולה שאין פיקוח נפש בנטילתן ואינן מופיעות ברשימת התרופות המותרות לפסח, כשיש צורך גדול בלקיחתם מותר לקחתם. וראוי לערב באוכל או במשקה כדי שיהיה ודאי ששים. ובהערה שם הביא שכן שמעו מבעל שבט הלוי שליט"א שכל שינוי בלקיחת תרופות עלול להביא את החולה לכלל סכנה. ומעיקר הדין בחולה כיון שבמקום צורך גדול יש לסמוך על השאלתית ור"ת שחמץ בטל בששים, ולרוב בכדור עצמו יש ששים כנגד החמץ, מ"מ כדאי לערב במשהו שיהא ודאי ששים, וגם אף שרוב רפואות נפסלו מאכילת כלב, ומעיקר הדין אין אחשביה על אכילה לשם רפואה מ"מ לכתחילה מן הראוי להחמיר.

דעת הגרי"י פישר זצ"ל הוא שחוליה שהוצרך לקחת תרופות שיש בהם חמץ, הורה למכור התרופות להנכרי בתנאי שיכול לקחת אותם כשצריך ולהניחם במקום שמניחים את כל הדברים המכורים, ובכל פעם שנצרך לקחת את התרופה יקח משום רק את הכמות שנוקק לה עתה. והעירו שם שבי"ה היום ועד הכשרות של הבד"ץ מייצרים את רוב

התרופות השכיחות ביצור שאינו בחשש חמץ, ובפרט אנטיביוטיקה. ועוד הורה שצריכים לקחת את התרופות על ידי נייר וכדומה, ואפילו בחולה שיש בו סכנה אם אפשר לו לעשות כן לכתחילה. ודעת מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א הוא דחולה שאין בו סכנה שצריך לקחת תרופות בפסח שמכילה חשש חמץ, ולא נמצא לזה תחליף מתאים בלי חשש חמץ, ההוראה בזה, לעטוף את הכדור בנייר דק או בקפסולה נקייה מחשש חמץ, וכן לבלוע אותה. ועוד שיש תרופות בקפסולות שהתרופה עצמה אין בה חשש חמץ כלל, רק הקפסולה מכילה תערובת של חמץ, מותר להחזיק בביתו את התרופה עם הקפסולות, ולפני לקיחת התרופה יוציא את האבקה ויבלענה, ואת הקפסולה יזרוק לאשפה. ועיי' בארחות רבינו פסח אות כ"ד בשם מרן הקה"י זי"ע.

ולענין נאמנות לרופאים בענין כשרות התרופות לפסח, מו"ר הגר"מ דייטש שליט"א השמיע בשיעורו דאפילו רופא גוי נאמן לומר שאין חמץ בתרופה, ובפרט אם מרכיבי התרופה מופיעים על הבקבוק או הקופסא, וכן ציין לעי' בשו"ת לבושי מרדכי או"ח סימן פ"ו. ועוד הוסיף בשיעורו שבשעת הצורך אפשר להוציא בתוך ימי הפסח תרופות שהכליל אותם במכירת החמץ לגוי בערב פסח. ואחרי הפסח, מותר לקנות תרופה המכילה חמץ, אפילו לחולה שאין בו סכנה גם ממי שחשוד שלא מכר חמצו לגוי כדין לפני הפסח.

תרופות לילדים - שיש בהם טעם או טבליות המצופות בטעם, יש שהם עשויים מחמץ גמור והרי אינם נפסלים מאכילת כלב, וצריך לברר קודם הפסח, ואם אסור לאוכלם אסור גם להחזיקם משום איסור בל יראה^{יא}.